

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 15

ANDRA KAMMAREN

1970

7—8 april

Debatter m. m.

Tisdagen den 7 april

	Sid.
Interpellationer av:	
herr Wikner (s) ang. bestämmelserna om utlåning av automatvapen till enskild person	6
fru Kristensson (m) ang. åtgärder mot missbruk av bestämmelser om inskrivning i allmän försäkringskassa	6
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Johansson i Växjö (cp) ang. villkoren för enskild persons innehav av automatvapen	8
herr Nilsson i Östersund (s) ang. beskattningen av eldningsolja och eldningsfotogen	8
herr Wedén (fp) ang. avbrytande av diplomatiska förbindelser med länder som ej garanterar beskickningspersonals säkerhet	8
fröken Wetterström (m) ang. bestämmelserna om enskild persons vapeninnehav	8

Onsdagen den 8 april

Förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning, tillika svar på interpellation av fru Eriksson i Stockholm (s) i samma ämne	10
Sjöarbetstidslag	21
Lagstadgad skyldighet för företag att varsla om driftsinskränkning eller företagsnedläggning	24
Rätt för tullen att utfärda provisoriskt körförbud för inkommande fordon	26
Tullåttnader för färdigprodukter från u-länderna	31
Vissa uppbördsfrågor	33
Penning- och valutapolitiken, m. m.	38

	Sid.
Meddelande ang. dagens sammanträde	95
Åtgärder för undvikande av företagsnedläggningar	95
Ökad insyn i enskilda och statliga företag	97
Överförande från läkare till sjuksköterska av blodprovstagning vid rattfylleri	97
Ändrade regler för arbetsgivares redovisningsskyldighet enligt införelselagen	98
Undantag för ambuleraande skrivbyrå från förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte	100
Prövning av handikappads önskan att erhålla fosterbarn	109
Antisemitismen och förföljelser mot kristna	110
Interpellation av herr Franzén i Träkumla (cp) ang. höjningen av vissa eltaxor, m. m.	120
Utsträckt motionstid	121
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Glimnér (cp) ang. bristen på kyrkomusiker	121
herr Jonasson (cp) ang. rotvältor i stormfälld skog	121
herr Stridsman (cp) ang. eventuell reglering av Kalixälven	121
fru Sundberg (m) ang. tidpunkten för framläggande av ytterligare förslag i anledning av betänkandet »Ett renare samhälle»	121

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 8 april

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 28, ang. beskattningen av idrottsföreningar och andra ideella organisationer	10
— nr 29, om avdrag vid inkomstbeskattningen för s. k. garantiskuld	10
— nr 30, om rätt att avlämna självdeklaration till valfri länsstyrelse eller lokal skattemyndighet	10
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 15, om förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning	10
— nr 21, om offentligt biträde åt part i ärenden rörande administrativt frihetsberövande	21
— nr 22, ang. handläggningen av lagsökning och betalningsföreläggande	21
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 17, ang. sjöarbetstidslag	21
— nr 18, om lagstadgad skyldighet för företag att varsla om driftinskränkning eller företagsnedläggning	24
— nr 20, om försöksverksamhet med vård i hemmet av ungdomsvårdsskoleelev	26
— nr 21, om rätt för kommun att föra talan mot föräldrar om återvinning av ekonomiskt bidrag till barn	26
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 23, om rätt för tullen att utfärda	

	Sid.
provisoriskt körförbud för inkommande fordon	26
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 21, om riksdagens medverkan vid planeringen av den framtida industrilokaliseringen	31
— nr 22, om rätt för kommun att utan vederlag överlåta viss sjukvårdsutrustning till u-land	31
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 26, om beskattning av spelautomater	31
— nr 27, om tullåttnader för färdigprodukter från u-länderna	31
— nr 31, beträffande vissa uppbördsfrågor	33
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 17, om automatisk överföring av medel från postlönekonto till annan bank	38
— nr 18, om verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning	38
— nr 19, ang. den ekonomiska politiken	87
— nr 20, om åtgärder för undvikande av företagsnedläggningar	95
— nr 21, om ökad insyn i enskilda och statliga företag	97
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 19, om överförande från läkare till sjuksköterska av blodprovstagning vid rattfylleri	97
— nr 20, om ändrade regler för arbetsgivares redovisningsskyldighet enligt införsellagen	98
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 19, om undantag för ambulerande skrivbyrå från förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte	100
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 14, om prövning av handikappads önskan att erhålla fosterbarn	109
— nr 15, om utbildning i medicinsk teknik	110
— nr 16, om samordning av den civila och militära sjukvårdsutbildningen	110
— nr 17, om en regionplan för användningen av landets grustillgångar	110
— nr 18, om offentliga utfrågningar i statliga utredningar	110
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 5, om dels uttalande angående antisemitismen i Sovjetunionen och Östeuropa, dels avståndstagande från förföljelser mot kristna	110

Tisdagen den 7 april

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmanen.

§ 1

Föredrogs följande från herr Yngve Holmberg, som den 16 maj 1968 valdes till fullmäktig i riksbanken för valperioden 1968—1971, inkomna skrivelse:

Till Riksdagen

Med stigande oro har jag under senaste året kunnat iakta hur regeringens oförmåga att hålla tillbaka den offentliga utgiftstegringen tvingat riksbanksledningen föra en till sina verkningar hänsynslös penning- och valutapolitik. Det exceptionellt höga ränteläget och den allmänna åtstramningen på penningmarknaden har starkt försvårat en nödvändig utbyggnad av den svenska industrins kapacitet. Särskilt den mindre och medelstora företagsamheten, som ofta saknar självfinansieringsmöjligheter, har drabbats hårt. Utvecklingen av handelsbalansen, bytesbalansen och vår valutaställning har varit eller är negativ och kan med en sådan politik inte förändras till det bättre.

Under det senaste året har vi också sett flera exempel på att valutapolitiken handhåfts på ett mindre klokt sätt. Detta har uppenbarligen bidragit till att förvärra problemen.

Riksbanksledningens starka beroendeförhållande till regeringens politiska ställningstaganden torde också ha bidragit till den förtroendeklyfta som uppstått mellan svensk företagsamhet och regeringens sätt att handlägga både den ekonomiska politiken och näringspolitiken.

Till detta kommer att enligt min me-

ning bankofullmäktige ej medgivits de praktiska möjligheter till medinflytande på besluten som är förutsättningen för att delaktighet i ett ansvar skall te sig rimligt.

Mot denna bakgrund begär jag mitt entledigande från uppdraget som riksbanksfullmäktig och kommer att föreslå annan ledamot av Moderata Samlingspartiets riksdagsgrupp som representant i fullmäktige.

Stockholm den 6 april 1970

Yngve Holmberg

Kammaren biföll denna anhållan och beslöt att val av en fullmäktig i riksbanken i stället för den sålunda avgångne jämte suppleant för honom skulle i föreskriven ordning anställas.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Efter samråd mellan kamrarnas talmän får jag föreslå, att kammaren måtte besluta att vid sammanträde onsdagen den 15 april företaga val av valmän och suppleanter för utseende av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för dessa fullmäktige.

Detta förslag godkändes.

§ 2

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 57, med förslag till lag om otillbörlig marknadsföring, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, till konstitutionsutskottet och i övrigt till lagutskottet.

Interpellation ang. åtgärder mot missbruk av bestämmelser om inskrivning i allmän försäkringskassa

Vidare föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 94, med förslag till lag om arbetsgivares kvittningsrätt, m. m.

§ 3

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna nr 1247—1259;

till lagutskott motionerna nr 1260 och 1261;

till statsutskottet motionen nr 1262;

till jordbruksutskottet motionen nr 1263;

till lagutskott motionen nr 1264; samt till statsutskottet motionen nr 1265.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 5.

§ 5

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

fru *Sundström* (s), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående ökad information om p-piller, m. m.,

herr *Dahlgren* (cp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående en effektivare trafikplanering, och

herr *Hedin* (m), till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående översyn av bestämmelserna om ersättning åt person som deltar i skogsbrandsläckning.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 6

Interpellation ang. bestämmelserna om utlåning av automatvapen till enskild person

Ordet lämnades på begäran till

Herr *WIKNER* (s), som yttrade:

Herr talman! Medlemmar i frivilliga försvarsorganisationer och skytteföreningar har legala möjligheter att för egen träningskjutning låna vapen och ammunition.

Att det runt om i vårt land finns ett otal vapen i hemmen — det gäller inte minst hos jägare och medlemmar i skytteföreningar — är jag fullt på det klara med. Att söka begränsa detta vapeninnehav ter sig både omöjligt och onödigt.

Beträffande automatvapen är dock situationen en annan eftersom dessa ger förhållandevis större skadeverkningskraft vid olyckor, vårdslöst handhavande etc. Utlåningsbestämmelserna för automatvapen och ammunition till dessa borde därför vara mycket restriktiva.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få ställa följande frågor:

1. Är statsrådet villig att lämna en redogörelse för rådande bestämmelser beträffande utlåning av automatvapen och ammunition till enskilda personer?

2. Överväger statsrådet medverka till att skärpa bestämmelserna på detta område?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Interpellation ang. åtgärder mot missbruk av bestämmelser om inskrivning i allmän försäkringskassa

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation ang. åtgärder mot missbruk av bestämmelser om inskrivning i allmän försäkringskassa

Fru KRISTENSSON (m), som yttrade:

Herr talman! I 1 kap. 3 § första stycket lagen om allmän försäkring stadgas, att försäkrad enligt lagen är varje svensk medborgare samt varje här i riket bosatt icke svensk medborgare. I 4 § samma kapitel föreskrivs att försäkrad från och med den månad, varunder han uppnår 16 års ålder, skall, därest han är bosatt i riket, vara inskriven hos allmän försäkringskassa.

För att en utlänning skall anses vara bosatt här i riket krävs enligt praxis, att vistelsen här är avsedd att vara minst ett år samt att anledningen till uppehållet är förvärvsarbete eller annan orsak, exempelvis studier. Beslut till följd av hos riksförsäkringsverket anförda besvär samt försäkringsdomstolens yttranden i domar i anledning av underställda beslut har konfirmerat denna praxis.

Emellertid har det inträffat att utländska medborgare utnyttjat nämnda praxis i syfte att komma i åtnjutande av svensk akutsjukvård så gott som omedelbart efter ankomsten till Sverige. Ett tillvägagångssätt har varit att man först skrivit in sig vid svensk läroanstalt och låtit sig kyrkobokföras i svensk församling, varefter inskrivning i försäkringskassa har gjorts.

Eftersom den i hög grad ansträngda svenska sjukvården i första hand är avsedd för svenska medborgare och för dem, som av reella skäl är bosatta i riket, måste det anses otillfredsställande att möjligheter så lätt kan skapas att missbruka bestämmelserna om inskrivning i allmän försäkringskassa. Genom det ianspråktagande av vårdresurser som därigenom sker förlängs vårdköerna ytterligare.

Med stöd av vad jag här anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande fråga:

Är herr statsrådet beredd medverka till att sådana åtgärder vidtages att möjligheterna för utländska medborga-

re att missbruka bestämmelserna om inskrivning i allmän försäkringskassa minskas?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Till bordläggning anmälde

utrikesutskottets utlåtande nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1969, dels skrivelse från den parlamentariska delegationen hos Europarådets rådgivande församling med redogörelse för församlingssessionerna under år 1969, dels motioner om bildande av en europeisk ungdomsfond inom Europarådet;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på driftbudgeten för budgetåret 1970/71 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner,

nr 44, i anledning av motioner om ett statligt företag för tillverkning av tekniska hjälpmedel för handikappade,

nr 45, i anledning av motioner om avveckling av ortsgrupperingen av de statsanställdas löner,

nr 46, i anledning av motioner om löneavdrag för statstjänsteman vid tjänstledighet för fullgörande av offentligt uppdrag,

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1970/71 jämte motion,

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till vissa personer,

nr 49, i anledning av vissa motioner i skolfrågor, och

nr 51, angående överlämnande till lagutskott av två till statsutskottet hän-

visade motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av motion om ökat minoritetsskydd åt aktieägare i svenskt aktiebolag,

nr 24, i anledning av motioner om en översyn av bestämmelserna angående aktieemission, och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling, m. m.; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av motioner om inrättande av toaletter på bussar och busstationer m. m.

§ 9

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 92, med förslag till lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967: 198), m. m.,

nr 93, med förslag till lag om ändring i lagen (1959: 99) om köttbesiktning m. m., och

nr 101, med förslag till förordning om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten.

Dessa propositioner bordlades.

§ 10

Anmälades följande motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 37, angående samordning av veterinärhögskolans verksamhet med annan forskning och utbildning m. m., motionen nr 1266, av herrar *Antby* och *Eriksson* i Arvika;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 46, angående dialekt- och ortnamnsarkiven m. m., motionen nr 1267, av fru *Sundberg m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 60, med förslag till lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring, m. m., motionerna:

nr 1268, av herr *Börjesson* i Glöminge, och

nr 1269, av fru *Marklund* och herr *Hermansson*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 61, angående stödåtgärder på fiskets område, m. m., motionen nr 1270 av herrar *Hedin* och *Krönmark*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 66, med förslag till lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring, m. m., motionerna:

nr 1271, av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl.,

nr 1272, av herr *Jonsson* i Mora m. fl., nr 1273, av fru *Kristensson m. fl.*, och nr 1274, av herrar *Nilsson* i Agnäs och *Krönmark*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 73, angående anslag för budgetåret 1970/71 till miljövardsinformation och till en rikskampanj mot nedskräpning, motionen nr 1275, av fru *Sundberg m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 74, med förslag till ny organisation av läkemedelsförsörjningen m. m., motionerna:

nr 1276, av fru *Berglund m. fl.*,

nr 1277, av fru *Gradin* och herr *Zachrisson*,

nr 1278, av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl.,

nr 1279, av herr *Hovhammar m. fl.*, nr 1280, av fru *Kristensson* och fru *Eriksson* i Stockholm,

nr 1281, av herr *Magnusson* i Borås m. fl., och

nr 1282, av fru *Nettelbrandt m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 110, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret, motionerna:

nr 1283, av herr *Gustafsson* i Stenkyrka, och

nr 1284, av herr *Holmberg m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 11

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:

herr *Johansson* i Växjö (cp), till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående villkoren för enskild persons innehav av automatvapen,

herr *Nilsson* i Östersund (s), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående beskattningen av eldningsolja och eldningsfotogen,

herr *Wedén* (fp), till herr ministern för utrikes ärendena angående avbrytande av diplomatiska förbindelser med länder som ej garanterar beskickningspersonals säkerhet, samt

fröken *Wetterström* (m), till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående bestämmelserna om enskild persons vapeninnehav.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.06.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 8 april

Kl. 10.00

§ 1

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa att kammaren måtte besluta, att antalet suppleanter för de valmän, som skall utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för dem, bestämmas till tolv.

Denna hemställan bifölls.

§ 2

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till lagutskott propositionerna:

nr 92, med förslag till lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967:198), m. m., och

nr 93, med förslag till lag om ändring i lagen (1959:99) om köttbesiktning m. m.; samt

till bevillningsutskottet propositionen nr 101, med förslag till förordning om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten.

1* — Andra kammarens protokoll 1970. Nr 15

§ 3

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet motionen nr 1266;

till statsutskottet motionen nr 1267;

till lagutskott motionerna nr 1268 och 1269;

till jordbruksutskottet motionen nr 1270;

till lagutskott motionerna nr 1271—1274;

till jordbruksutskottet motionen nr 1275; samt

till statsutskottet motionerna nr 1276—1284.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 6, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 6, 44—49 och 51, första lagutskottets utlåtanden nr 23—25 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 19.

§ 5

Föredrogs var för sig följande, vid

Förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning, tillika svar på interpellation i samma ämne

kammarens nästföregående sammanträdde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Wikner* (s), till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående bestämmelserna om utlåning av automatvapen till enskild person, och

fru *Kristensson* (m), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående åtgärder mot missbruk av bestämmelser om inskrivning i allmän försäkringskassa.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 6

Föredrogs vart efter annat beviljningsutskottets betänkanden:

nr 28, med anledning av motioner angående beskattningen av idrottsföreningar och andra ideella organisationer,

nr 29, med anledning av motioner om avdrag vid inkomstbeskattningen för s. k. garantiskuld, samt

nr 30, med anledning av motioner om rätt att avlämna självdeklaration till valfri länsstyrelse eller lokal skattemyndighet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 7

Förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning, tillika svar på interpellation i samma ämne

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av motioner om förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Geijer, hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara

fru Erikssons i Stockholm (s) interpellation angående åtgärder för att förkorta väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning.

Sedan utskottets hemställda föredragits yttrade:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm har i en interpellation frågat mig om jag planerar en lagändring för att begränsa antalet undersökningar i avvaktan på att rättspsykiatrin får tillräckliga resurser eller om jag avser att på annat sätt komma till rätta med rådande missförhållanden. Jag anholder att få besvara denna interpellation i detta sammanhang.

Formerna för sinnesundersökning av personer som har begått brott reglerades först genom 1929 års sinnessjuklag men en fast organisation fick det rättspsykiatriska undersökningsväsendet inte förrän år 1945. Till de psykiatriska avdelningarna inom fångvården knöts då heltidsanställda läkare för undersökning av häktade. För undersökningsfall rörande icke häktade ordnades rättspsykiatriska avdelningar vid mentalsjukhusen. Vid 1961 års riksdag beslöts en enhetlig undersökningsorganisation, bestående av fem nya rättspsykiatriska kliniker och lika många rättspsykiatriska stationer, samtliga med nuvarande socialstyrelsen som chefsmyndighet. Denna organisationsplan håller nu på att realiseras. De första klinikerna beräknas kunna tas i bruk i år.

Ända sedan 1930-talet har tillströmningen av undersökningsfall överstigit organisationens kapacitet. Den tidsfrist — för närvarande sex veckor — som lagen föreskriver för rättspsykiatrisk undersökning har måst överskridas i ett stort antal fall. Den genomsnittliga undersökningstiden för häktade utgjorde i början av år 1967 fyra månader.

Förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning, tillika svar på interpellation i samma ämne

Den har därefter varierat mellan fem och två och en halv månader och är för närvarande drygt tre månader. I en hel del fall, särskilt på kliniken vid fångvårdsanstalten Långholmen, har väntetiden varit inte oväsentligt längre.

Även om situationen för dagen inte kan sägas vara mer alarmerande än den varit långa perioder under senare år, måste den naturligtvis ändå — nu liksom tidigare — betecknas som högst otillfredsställande.

Åtskilliga försök har under åren gjorts för att råda bot på missförhållandena. Sedan mitten av 1940-talet har den ena utredningen snart sagt avlöst den andra för att på olika sätt och med olika metoder söka komma till rätta med problemen. Utredningsresultaten har i skilda sammanhang redovisats för riksdagen. Provisoriska åtgärder har från tid till annan vidtagits. Organisationen har sålunda kontinuerligt förstärkts med läkare, kuratorer och skrivpersonal. Senast i början av år 1968 tillfördes Långholmskliniken göromålsförordnande för en överläkare samt extra tjänster för en kurator och två kansliskrivare. Läkartjänster inom organisationen har omdisponerats för att koncentrera resurserna på undersökningen av de häktade. Vårdfallen har i den utsträckning som tillgången på räjongläkare medger flyttats från undersökningskliniker-na till andra psykiatriska avdelningar inom kriminalvården. Man har sökt stimulera utomstående psykiatrer att medverka i undersökningsarbetet. Ersättningsarna till läkare inom och utom organisationen har successivt höjts. Mekaniska hjälpmedel av olika slag har anskaffats för att underlätta arbetsrutinerna för läkare och kontorspersonal. De gamla kliniklokalerna har delvis ändrats och tillbyggt. Försök har vid flera tillfällen gjorts att förkorta undersökningsutlåtandena och förenkla undersökningsförfarandet. En särskild arbetsgrupp har i dagarna tillsatts inom

socialstyrelsen för att på nytt inventera möjligheterna att med liknande och kanske också andra medel uppnå ytterligare lättnader i arbetet.

Man har också sökt sig fram på en annan väg. För att mildra verkningarna av de långa undersökningstiderna öppnades genom beslut av förra årets riksdag möjlighet för häktad som skall undergå rättspsykiatrisk undersökning att under vissa förutsättningar delta i arbets- och fritidsgemenskap med dömda som är intagna på fångvårdsanstalt. Vidare antogs i samma syfte en bestämelse om avräkning av häktningstid för den som döms till ungdomsfängelse eller internering efter att ha genomgått rättspsykiatrisk undersökning. För den som döms till fängelse fanns redan tidigare en motsvarande avräkningsregel.

Betydande ansträngningar har alltså gjorts för att förkorta väntetiderna och i övrigt förbättra förhållandena. Som jag nyss antydde kommer ytterligare försök att göras att rationalisera verksamheten. Jag är för egen del beredd att pröva varje uppslag som kan vara ägnat att nedbringa de nuvarande långa väntetiderna. Jag är också villig medverka till allmänna resursförstärkningar, främst på assistent- och biträdesplanet, som tillsammans med andra åtgärder kan bidra till ett mer effektivt utnyttjande av läkarnas undersökningskapacitet.

De rättspsykiatriska undersökningarnas uppgift är att ge domstolarna expertunderlag för bedömningen av skuldfrågan i målet och ledning vid valet av adekvat behandling av den undersökte. Det är att räkna med att denna sistnämnda funktion i framtiden kommer att bli än angelägnare. Mot bakgrunden av detta förhållande är en begränsning av tillämpningsområdet för rättspsykiatriska undersökningar inte den genomgripande lösning som allmer börjar framstå som nödvändig.

Förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning, tillika svar på interpellation i samma ämne

Som jag tidigare har framhållit kommer den nya rättspsykiatriska undersökningsorganisationen att successivt ta form under de närmaste åren. Det kan vidare antas att tillgången på psykiatrer efter hand kommer att öka genom särskilda åtgärder från statsmakternas sida. Man bör kunna räkna med att situationen inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet sådant det är i dag därigenom kommer att avsevärt förbättras.

Enligt min mening bör det med hänsyn till vad jag anfört vara möjligt att inom ramen för nu rådande regelsystem och med effektivt utnyttjande av de resurser som i dag kan ställas till förfogande finna dellösningar, som på kort sikt visserligen inte eliminerar men dock väsentligt minskar nuvarande svårigheter. Det bör emellertid ut-sågas, att den grundläggande frågan inte är väntetiderna utan problemet om hur det rättspsykiatriska undersökningsväsendet lämpligen skall inpassas i systemet. Denna fråga kräver ingående överväganden.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för justitieministerns svar på min interpellation om de rättspsykiatriska undersökningarna. Det är ju positivt, liksom skrivningen i första lagutskottets utlåtande. Jag hade inte sett att det väckts motioner i ämnet när jag framställde min interpellation. I annat fall hade jag inte framställt den då det ju ändå varit möjligt att få en debatt i dag.

Min fråga gällde de långa väntetiderna. Justitieministern säger att det är inte den viktiga frågan. Jag tycker emellertid att det i detta sammanhang är en mycket viktig fråga om man bryter mot lagen. Vidare är frågan viktig därför att de förhållanden under vilka undersökningarna i dag måste göras på vissa ställen är ganska upprörande. Jag har i min interpellation inte berört

debatten om det berättigade i att rättspsykiatriska undersökningar skall ligga till grund för domar. Efter vad jag förstår, menar justitieministern, att jag har helt rätt, om jag anser, att när våra resurser för rättspsykiatriska undersökningar ökar, kommer också allt fler att få undergå sådana undersökningar. Jag uppfattade justitieministerns svar på det sättet, att han ingalunda var inställd på att avskaffa detta instrument för att lära känna dem, man skall döma.

Vi måste räkna med att den kö, som i dag finns, är en på konstlat sätt nedkrympt kö, därför att domstolarna inte släpper fram dem som man inte är helt nödsakad att skicka till rättspsykiatrisk undersökning. Domaren tänker sig säkerligen för många gånger och tar kanske hellre en § 7-utredning som går snabbt men ingalunda ger en fullständig bedömning av psyket. Men han måste naturligtvis också tänka sig för huruvida han på så osäkra grunder som en § 7-undersökning eller med risk för lång väntetid efter en stor undersökning skall låta en åtalad få ett mycket långt och tidsobestämt omhändertagande. Han kan se det som en lindrigare påföljd med ett tidsbestämt straff.

Men det skall inte vara sådana avvägningar för beslutet. Om man värdesätter instrumentet rättspsykiatriska undersökningar, skall det användas för att lämna svar på frågan: Vilket är bäst för behandlingen och på vilket sätt tränger jag in i detta psyke för att kunna hjälpa? Därför är det en allvarlig brist, då vi i dag inte kan tillfredsställande ta hand om alla som hänvisas till rättspsykiatrisk undersökning, och än mer då bristen på resurser blir ett återhållande moment för domstolarna att använda detta instrumentet för rätts-säkerheten. Det händer ju faktiskt vid rättspsykiatriska undersökningar, att den som domstolen har ansett skyldig blir oskyldigförklarad.

Justitieministern har talat om olika

Förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning, tillika svar på interpellation i samma ämne

vågar för att underlätta väntetiden. Nya bestämmelser om möjlighet till gemenskap och sysselsättning har införts. För att få fler undersökningar gjorda användes dels psykiater med rättspsykiatrisk utbildning, dels sådana som genomgått en kortare kurs i rättspsykiatri, dels sådana psykiater som aldrig sett en kriminell människa. Det sistnämnda kan naturligtvis inte vara det bästa, eftersom de som vet mest om brottslingar är — vad man sedan än säger — de som ägnar sig åt rättspsykiatri. De har ett kolossalt stort kunnande.

Man kan i dag beklaga att rättspsykiatern ofta gör sina bedömningar under tidsbrist och under otrevliga förhållanden. När diagnosen är ställd och anvisningar på behandlingen lämnats av psykiatern blir det tyvärr ofta stopp, och man saknar möjligheter till behandling. Härvidlag hoppas jag att justitieministerns avslutning på svaret innebär att man på något bättre sätt skall kunna följa rättspsykiaterns anvisningar för vården. Men där ligger ytterligare en brist i dag.

Situationen är förskräcklig. En människa begår ett brott. Det tar tid, innan det kan bli polisundersökning, det tar tid, innan åklagaren bestämmer sig för att väcka åtal. Sedan kommer vederbörande inför domstolen. Denna fastställer så småningom att han är skyldig till brottet, och så skall hans psyke undersökas.

Därefter kommer åter en lång väntan. Om han inte är häktad utan är på fri fot, blir han dock störd i hela sin verksamhet. Det är många, som bryts ned under en sådan tid. Hans arbete blir stört, och förhållandet till hans familj blir irriterat av oro och väntan. Är han häktad är förhållandena många gånger upprörande. Det skall sannerligen ett starkt psyke till för att kunna uthärda väntan på en psykiatrisk undersökning utan att bryta samman.

Den vårdpersonal som skall sköta

häktade som väntar på en undersökning har också känt sig pressad av att den föreskrivna tidsgränsen inte hålls. Den har i en särskild skrivelse till justitieministern ställt krav på bättre förhållanden. Personalen hävdar att de som skall undersökas rättspsykiatriskt ofta får nöja sig med lokaler som inte är tidsenliga — härvidlag tänker de främst på Långholmen. De säger att det inte hör ihop med arbetarrörelsens värdering av människor att ha det på detta sätt. Det är ett uttalande som bör röra både justitieministern och mig. Och det är alldeles riktigt.

Ganska nyligen besökte en grupp socialdemokratiska riksdagsmän Långholmen, denna gamla, ruskiga kåk som man trott skulle ha försvunnit för länge sedan. 450—500 människor finns nu intagna där. Att eländet var så stort trodde jag inte. Jag var chockad. I själva fängelset satt också fall som väntade på rättspsykiatrisk undersökning. Vi såg även andra häktade sitta där. Med mitt temperament sade jag: »Det här är ju Peru direkt!» I vissa celler satt ett par människor. Jag lastar inte justitieministern, eftersom han inte haft någon möjlighet ännu att undanröja detta, men jag blir skrämnd när jag tänker på den nya investeringsavgiften, som kanske blir ytterligare en sten som vältras i vägen för att detta hus skall kunna rivras.

Det finns på Långholmen celler som är precis sådana som man inbillar sig att en cell skall vara när man inte har haft någon kontakt med modern fångvård. Eftersom kylan har varit så hård i vinter har det i vissa avdelningar inte gått att hålla temperaturen i cellerna, utan internerna har suttit där och frusit, och de har fått hänga filtar för fönstret för att försöka få upp värmen. Det är rent ruskigt!

Jag riktar fortfarande ingen anklagelse mot justitieministern; det är en anklagelse mot oss alla, som inte har varit så fräcka i vårt uppträdande att vi

Förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning, tillika svar på interpellation i samma ämne

har sagt ifrån, att ett sådant fängelse inte får finnas i vår tid.

Det går inte att ytterligare belasta elnätet, ty då skulle alltihop krascha. Värmepannans effekt är svår att driva upp. Det går knappast att ens sätta i en starkare glödlampa än de man har. Varje reparation kostar oerhörda pengar. Jag tror att vi som var där ute — många andra har väl också sett på förhållandena — hade svårt att sova på natten. Det hade åtminstone jag; jag såg för mig rätt unga grabbar som måste vistas i en sådan miljö. Visst har de varit med om det mesta, men de skall inte mötas av sådana förhållanden i ett fängelse. Just här var det inte fråga om personer som väntade på rättspsykiatrisk undersökning, men även sådana fick stoppas i detta gamla fängelse eftersom det var ont om plats. Detta gäller Långholmen, som har de sämsta lokalerna.

Det finns en annan svårighet utöver att förhållandena är dåliga och väntan lång på rättspsykiatrisk undersökning. Från Härlandafängelset i den västra räjongen har överläkaren, rättspsykiater, sänt en skrivelse, där han påvisar att det tidigare var mycket lättare än i dag att föra över dem som var undersökta och behövde vård till ett mentalsjukhus. När Stockholm, Göteborg och Malmö övertog ansvaret för hela sin sjuksjukvård träffades för Göteborgs del den överenskommelsen, att stadens sjukhus Lillhagen inte skulle behöva ta vård om kriminalpatienter. Hur det nu är betraktas de som en sämre sorts patienter. Framför allt är de svåra att ha bland andra vårdfall, anser de som skall vårda dem. Detta medförde att man bara hade det statliga S:t Jörgens sjukhus att överföra kriminalfall till. När sedan landstingen år 1967 övertog de statliga sjukhusen ingicks en ny överenskommelse mellan Göteborgs stad och Göteborgs och Bohus läns landsting, enligt vilken S:t Jörgens sjukhus fortfarande

skulle ta hand om de straffriförklarade. Om vården av övriga kriminalpatienter träffades inget avtal.

Detta har lett till stora bekymmer, ty varje gång en intern skall ha kvalificerad psykiatrisk vård måste läkarna på Härlanda tigga och be och truga och jag vet inte vad för att få in honom. Det sammanhänger naturligtvis med platsbristen och svårigheterna på mentalsjukhusen i allmänhet, men också med att man, när hela mentalvården kommunaliseras, aldrig tog med i beräkningen att även dessa patienter skulle glida in bland det klientel som tas emot på de kommunala sjukhusen. Därför har också överbeläggningen på t. ex. S:t Jörgens sjukhus blivit outhärdlig.

Det påstås inte att överläkarna på mentalsjukhusen har en negativ inställning — det talas i skrivelsen tvärtom om god och kamratlig anda o. s. v. — men de har den uppfattningen att de i första hand har plikter mot andra patienter än just dessa från kriminalvården. Detta ökar svårigheterna ytterligare för de rättspsykiatriska institutionerna, där man ofta får låta personer som är undersökta och skall överlämnas till mentalvård vara kvar under mycket lång tid. Kön av dem som väntar på undersökning ökas sålunda på med kön av dem som väntar på att få komma in på sjukhusen. På det sättet försvåras förhållandena ytterligare.

Justitieministern sade att svårigheterna inte är större nu än de varit många gånger tidigare. De omständigheterna att de rättspsykiatriska förvaringsrummen i vissa fall är så dåliga och att omläggning av mentalsjukvården medfört att det blir ännu svårare att få in kriminalpatienter på sjukhusen gör emellertid att man med rätta kan säga, att de akuta svårigheterna är större än tidigare.

Justitieministern var optimistisk i sitt svar. Jag hade frågat om lagen bör ändras då dess bestämmelser om att en

Förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning, tillika svar på interpellation i samma ämne

rättspsykiatrisk undersökning skall vara gjord inom sex veckor inte kan uppfyllas. Land skall med lag byggas, sade Per Albin Hansson en gång i tiden, och detta måste väl gälla även de människor som skall bli rättspsykiatriskt undersökta. Som justitieministern sade tvingas man att ständigt överträda lagen — från Långholmen har vi exempel på att personer kan få vänta ett år. Grundar sig den litet glättade och optimistiska tonen i svaret på någonting som jag inte har kunnat läsa ut ur det eller sammanhänger den med justitieministerns läggning? Finns det belägg för att se ljus på framtiden? Eller måste vi bara vänta på att det skall finnas tillräckligt många läkare som kan ta sig an klientelet? Kan vi vänta oss ökade resurser rent lokalmässigt så att de allra ruskigaste ställena kan skrotas ner? Kan vi hoppas på — och detta tror jag till en del på — en omorganisation så att fler läkare, helst sådana som kan rättspsykiatri, kan tas i anspråk? Jag tror inte att vilken psykiater som helst kan klara svåra kriminalfall, där gåtorna är stora för personer som känner kriminaliteten och måste vara ännu större för personer som inte ofta har haft kontakt härmed.

Jag efterlyser alltså en något mer konkret grund för justitieministerns optimism.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **GEIJER**:

Herr talman! Först bara en liten detalj. Vi kan naturligtvis uttrycka det så att lagen överträds när väntetiden blir längre än sex veckor. Rent formellt är det dock inte så. Lagen ger nämligen dispensmöjligheter, och det är dessa som utnyttjas på klinikerna. Men detta är som sagt en ren formalitet — det väsentliga är naturligtvis det lidande och de svårigheter som följer med de långa väntetiderna.

Jag har ingalunda velat påstå att frå-

gan om väntetidernas längd inte skulle vara viktig. Jag sade i mitt svar att det inte var den grundläggande frågan, och det påståendet skall jag strax närmare motivera.

Jag tror att fru Eriksson i Stockholm har rätt när hon uttrycker den uppfattningen att man får räkna med att antalet undersökningsfall kommer att öka i den mån väntetiderna minskas. På grund av de upplysningar som jag har fått från olika håll har jag i varje fall fått den uppfattningen, att den stora restriktiviteten som domstolarna för närvarande visar beror på att de känner till de långa väntetiderna. Man kan uttrycka det så att vi här har kommunicerande käril: i samma utsträckning som vi — och det är här som jag är optimist — med samlade ansträngningar kan förkorta väntetiderna får vi också räkna med att antalet fall ökar.

Då är vi kanske ändå i sista hand inne på frågan, huruvida det bara är väntetiderna som vi skall inrikta våra ansträngningar på. Är det ytterst bara fråga om att fortsätta att skaffa fler kuratorer och fler assistenter, att i och för sig göra allt vad som är möjligt för att det skall bli uthärdligt att vistas på de gamla anstalterna så länge de finns kvar? Eller är det innerst inne en större fråga som ligger bakom? Enligt min uppfattning är det så, fru Eriksson, att det ytterst gäller huruvida brottsbalkens påföljdsregler är tillfredsställande i avseende på dem som har mer djupgående psykiska avvikelser.

I brottsbalken görs en gränsdragning mellan »psykisk abnormitet av så djupgående natur att den måste anses jämförbar med sinnesjukdom» och psykisk abnormitet som inte är så djupgående. Det kan diskuteras om inte denna gränsdragning ställer läkare och domstolar inför avgöranden som är mycket svåra att träffa. En framstående företrädare för rättspsykiatrin har för övrigt i något sammanhang betecknat dessa för-

Förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning, tillika svar på interpellation i samma ämne

sök till gränsdragningar som någon sorts diagnostisk finkultur. Detta beror dels på att gränsen är flytande, dels på att så vitt skilda påföljder och påföljder av så olika behandlingsmässig art kan komma i fråga vid den ena respektive den andra bedömningen. Det kan därför ifrågasättas om man inte bör möjliggöra en friare bedömning, som väsentligen tar sikte på det aktuella vårdbehovet. Ett ändrat ställningstagande i denna fråga får givetvis konsekvenser såväl när det gäller de rättspsykiatriska undersökningarna som beträffande behandlingsformerna.

Med det sagda har jag utan att just nu ta ställning velat peka på en, som jag ser det, mycket väsentlig kriminalpolitisk fråga, som inte bör lämnas obeaktad i detta sammanhang.

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var ungefär detta som låg i skrivelsen från västra räjongen, där man pekar på att man inte kan ge vård. Man har alltså inte bara kö till den rättspsykiatriska undersökningen utan även till den viktiga vården efteråt. Den rättspsykiatriska undersökningen kan bli ett storartat monument men nästan meningslöst över ett gott arbete om den inte fullföljs. Därför måste bristerna på vårdmöjligheterna få stor prioritet och den 25-procentiga investeringsskatten får icke hindra byggnationen.

Fru **KRISTENSSON** (m):

Herr talman! Det må kanske vara tillåtet för en ledamot av första lagutskottet, tillika motionär i detta ärende, att yttra sig i frågan trots att utskottets utlåtande är enhälligt.

Fru Eriksson i Stockholm sade att hon inte skulle ha interpellat om hon hade uppmärksammat att det hade väckts motioner i ärendet. Gentemot detta vill jag säga att alla goda krafter

behövs för att vi skall få riksdagsopinionen med på att detta är en fråga som nu måste lösas och även för att få departementet litet mer intresserat än tidigare av att vidta kraftåtgärder. Jag välkomnar därför fru Erikssons interpellation.

Missförhållandena med de långa väntetiderna vid de rättspsykiatriska undersökningarna har ju påtalats under många år inte bara av berörda myndigheter och ansvariga tjänstemän utan också av oppositionspartierna i riksdagen, av pressen och inte minst av justitieombudsmannen, vilken verkligen inte skrämt orden i sina ämbetsberättelser. År 1963 kallade han detta missförhållande för »ett av de mörkaste kapitlen i modernt svenskt rättsliv». År 1967 beskrev han det som en »kräftskada inom kriminalvården». I årets ämbetsberättelse säger han att de fördröjda undersökningarna ur skilda synpunkter är »förkastliga och oförenliga med elementära rättssäkerhetskrav».

JO anför vidare: »Den enskilda människans intressen kommer här i kläm på ett sätt som saknar motstycke i vårt samhälle.» JO uttalar också att man inte kan lasta berörda myndigheter och befattningshavare för dröjsmålen, som är väl kända för statsmakterna. JO bara konstaterar att någon förbättring inte åstadkommits.

Oppositionen har i flera år föreslagit dels att man skall ställa resurser till förfogande för att avhjälpa de värsta bristerna, dels att man skall försöka undvika en fördröjning av den beslutade organisationens genomförande, dels slutligen att man skall tillsätta en utredning för att möjliggöra en effektivisering av undersökningarna och för att i största möjliga utsträckning delegera undersökningarna på annan personal än läkare. När vi vid förra årets riksdag behandlade motionerna med dessa förslag var de borgerliga partierna ense om att dessa åtgärder måste

Förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning, tillika svar på interpellation i samma ämne

vidtas. Men majoriteten i utskottet — och riksdagen följde majoritetens ställningstagande — ansåg att angelägenheten av att en effektiv rättspsykiatrisk organisation kom till stånd så snart som möjligt var så uppenbar, att något särskilt uttalande från riksdagens sida inte var motiverat. Man förlitade sig med andra ord på att departementet skulle vidta alla erforderliga åtgärder. Inom parentes skulle jag vilja påpeka att departementschefen själv i propositionen 1969 uttalade att man inte får slå sig till ro med de förbättringar som kan åstadkommas genom redan beslutade organisatoriska ändringar. Han hänvisade bl. a. till en utredning som pågår inom justitiedepartementet angående reformer inom rättegångsväsendet, vilken skulle beröra tillhörande frågor. Jag skulle vilja fråga statsrådet om denna utredning nu är klar och, om inte, när man kan förvänta sig att den blir slutförd.

Trycket från en allt hårdare opinion har medfört att man inom socialstyrelsen beslutat tillsätta en utredning för att undersöka möjligheterna till ett effektiviserat förfarande. Det är glädjande. Men det finns anledning att notera att det inte är justitiedepartementet som har tillsatt denna utredning utan att det har gjorts på socialstyrelsens eget initiativ. I år har emellertid första lagutskottet presenterat ett enhälligt utlåtande som entydigt säger ifrån att man nu väntar sig att kraftåtgärder skall vidtas på den personella sidan. Man ställer sig för övrigt positiv till denna utredning, som ju syftar till samma åtgärder som vi motionsledes förra året föreslog men som riksdagen då ställde sig negativ till. Jag tycker att detta utlåtande är glädjande, men jag skulle önskat att departementschefen i sitt svar till fru Eriksson i Stockholm hade gjort en utförligare kommentar till utskottets förslag, som kan förväntas bli riksdagens beslut — första kammaren

har redan antagit det — så att man kunde få veta i vilken utsträckning det beslut som riksdagen nu med säkerhet kommer att fatta kommer att föranleda konkreta åtgärder från departementets sida.

Liksom fru Eriksson i Stockholm fäste jag mig vid avslutningen i statsrådets svar. Han sade att »den grundläggande frågan inte är väntetiderna utan problemet om hur det rättspsykiatriska undersökningsväsendet lämpligen skall inpassas i systemet». Formuleringen var verkligen inte lyckad. Nu har statsrådet givit den en förklaring, som delvis kan accepteras. Dessa långa väntetider innebär ett mycket stort lidande för de enskilda människor som är berörda. De svävar under lång tid i ovisshet både om längden av undersökningen, om undersökningens resultat och om de påföljder som kan väntas. Berörda läkare vitsordar också att dessa människors hälsotillstånd många gånger avsevärt försämrats just på grund av de långa väntetiderna i lokaler och under förhållanden som är helt oacceptabla, som fru Eriksson tidigare har berört.

Jag tycker också att det är väsentligt att den lag som gäller följs. Statsrådet sade att det finns dispensmöjligheter. Men när dispensen mera blir regel än undantag är det någonting som är fel.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **GEIJER**:

Herr talman! Jag vill nämna för fru Kristensson att orsaken till att ifrågavarande arbetsgrupp är tillsatt inom socialdepartementet och inte inom justitiedepartementet är att det rättspsykiatriska undersökningsväsendet numera sorterar under och skall sortera under socialdepartementet. Jag vill inte för ett ögonblick frånta socialministern äran men under alla omständigheter bör en arbetsgrupp, som skall undersöka möj-

Förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning, tillika svar på interpellation i samma ämne

ligheterna att komma till rätta med svårigheterna, nog läggas inom socialdepartementet. I denna arbetsgrupp finns även representation från justitiedepartementet eftersom justitiedepartementet fortfarande har kvar handläggningen av en del av dessa frågor.

Jag försökte i mitt interpellationssvar kommentera även vad utskottet hade uttalat; det kanske inte fru Kristensson observerade när jag läste upp mitt svar. Jag skall väl inte behöva upprepa det, men jag sade bl. a. att jag är villig att medverka till sådana resursförstärkningar, främst på assistent- och biträdesplanet, som tillsammans med andra åtgärder kan innebära förbättringar. För att belysa för fru Kristensson vilka svårigheter vi har på ett enda område, och inte det minst viktiga, nämligen tillgången på läkare, vill jag nämna att vi för närvarande har 21 läkartjänster avseende Långholmen, Malmö, Härlanda, Härnösand och Håga. Endast 15 av dessa är tillsatta, alltså är det för närvarande sex tjänster som inte utövas.

Detta är bara en liten illustration till de svårigheter som föreligger på detta område. Vi löser inte problemet om vi med extra ansträngningar skulle kunna skaka fram sex läkare som omedelbart kunde sätta i gång, men nog skulle det betyda mycket om det kunde göras.

Fru Kristensson ställde också en direkt fråga beträffande en utredning inom justitiedepartementet som närmast gäller åtalsplikt. Utredningen pågår men för dagen finns det inget som jag i detta sammanhang kan rapportera.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Från min synpunkt är det ganska likgiltigt om det är socialdepartementet eller justitiedepartementet som tar ansvaret för att åtgärder vidtas. Jag trodde emellertid att jag hade fått klart för mig att det inte hade gjorts någon beställning på departe-

mentsnivå och att alltså inte heller socialdepartementet var inblandat i denna beställning. Om jag skulle ha fel på den punkten är jag tacksam att bli rättad.

Utskottet har i sitt utlåtande beställt bland annat en temporär kraftinsats. Vi har påvisat att den balans av ärenden som funnits under en följd av år håller sig ganska konstant. Vi har därför trots att man skulle kunna lösa de värsta akuta problemen just med en temporär personalinsats. Även om jag uppmärksammade vad statsrådet sade i sitt svar på den punkten fick jag den uppfattningen att man syftade till en mera långsiktig personalförstärkning och inte till dessa temporära åtgärder som skulle kunna hjälpa till att lösa dagens problem.

Vad slutligen beträffar svårigheterna att rekrytera läkare vågar jag inte uttala mig så bestämt om detta. Möjligen kan det nya läkaravtalet få en positiv inverkan på möjligheterna att rekrytera psykiatrer. I annat fall är det väl hela tiden en fråga om pengar och möjlighet att rekrytera personal. Enligt uppgift från Stockholmskliniken var man där inte så pessimistisk till möjligheterna att rekrytera läkare utan det var mera en fråga om att pengar ställdes till förfogande.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Av skrivningen i utskottsutlåtandet tycks framgå att det bara skulle vara fråga om att arbeta av ungefär ett års belastning i undersökningsmaterialet.

Det antal rättspsykiatriska utlåtanden som lämnas under ett år har under de senaste åren varit ungefär 800. År 1968, som är det sista år jag har uppgifter om, var siffran 835. Samtidigt hänvisas varje år ungefär 800 personer av domstolarna till rättspsykiatrisk undersökning. Under förutsättning att denna an-

Förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning, tillika svar på interpellation i samma ämne

del vore densamma år för år skulle man kunna säga, att det bara krävdes avarbetande av material, motsvarande ett år, för att vi skulle hinna i kapp och uppnå balans i ärendenas antal. Men då får man — såsom fru Eriksson i Stockholm här framhållit och som jag också förut gjort — räkna med att om vi med en extra ansträngning under ett år skulle kunna sätta in så mycket läkarkrafter och även andra krafter, att eftersläpningen på 800 fall eliminerades, skulle domstolarna i motsvarande grad komma att öka antalet fall som hänvisas till rättspsykiatrisk undersökning. Det skulle alltså inte längre bli fråga om 800 fall, utan ett betydligt större antal.

Det är därför som jag mer och mer fått den uppfattningen, att man måste göra en djupgående undersökning av metoderna att komma till rätta med problemet. Naturligtvis skall vi inte under mellantiden ligga still i fråga om ansträngningarna att uppnå en bättre ärendebalans, men detta har inte heller hittills varit fallet, vare sig inom justitiedepartementet eller inom socialdepartementet.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det kan väl ändå inte vara så att behovet av rättspsykiatrisk undersökning är outtömligt. Domstolarna har ju vissa regler att gå efter när de förordnar sådan undersökning, och jag tror inte att det finns någon domstol som i ödan föreskriver ett dylikt förfarande. Men skulle det föreligga ytterligare ett stort behov av rättspsykiatrisk undersökning utöver de undersökningar som nu kommer till stånd, är det all anledning att vidta åtgärder, så att de människor som behöver genomgå en sådan undersökning verkligen får göra detta.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Som medlem av första

lagutskottet är jag också mycket glad och tacksam över att utskottet i anslutning till motionerna II: 441 och vår partimotion II: 581 har uttalat, att utskottet väntar sig att Kungl. Maj:t snarast gör allt för att förkorta väntetiderna för rättspsykiatrisk undersökning.

Det är bara några få punkter i detta ärendes tidigare historia som jag nu finner vara väsentligt att påminna om.

Det var medicinalstyrelsen som den 1 januari 1967 övertog ansvaret för det rättspsykiatriska undersökningsväsendet, som redan 1961 befunnit sig i ett sådant skick, att JO förklarar det oförenligt med elementära rättssäkerhetskrav. Trots detta vidtog medicinalstyrelsen, senare socialstyrelsen, inte några märkbara åtgärder för att söka komma till rätta med de långa väntetiderna, vilkas nedbrytande effekter jag inte närmare behöver illustrera, eftersom andra talare här och även utskottet självt har gjort det.

JO upprepade sina uttalanden, men såg inga resultat av det heller. Till slut var det Rättspsykiatriska föreningen som skrev till socialstyrelsen och hemställde att man skulle tillsätta en arbetsgrupp som skulle kunna föreslå reformer i anledning av undersökningarna. Först detta tycks ha föranlett socialstyrelsen att utse en sådan arbetsgrupp.

Det har också i riksdagen väckts ett antal motioner i ärendet i syfte att minska olägenheterna. Och i fjol framhöll första lagutskottet att det var så uppenbart angeläget att den rättspsykiatriska organisationen upprustades i enlighet med 1961 års proposition, att riksdagen inte behövde göra något särskilt uttalande till förmån för den saken. Slutligen, den 30 oktober 1969, ställde herr Mundebo i denna kammare en enkel fråga till justitieministern om personalförstärkande åtgärder för att komma till rätta med just dessa svårigheter. Justitieministern sade då, att det möjligen kunde komma att göras nya

Förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning, tillika svar på interpellation i samma ämne

överväganden. I november 1969: återigen allvarlig kritik från JO, och den 4 februari 1970 tillsatte socialstyrelsen slutligen den arbetsgrupp som Rättspsykiatriska föreningen efterlyst.

Jag måste beteckna det som anmärkningsvärt att detta inte skett långt tidigare och att det skulle behövas alla dessa starka påtryckningar utifrån, inklusive våra motioner, för att åtminstone en arbetsgrupp skulle komma till stånd.

Å andra sidan är det som jag sade mycket glädjande att ett enigt utskott denna gång har sagt ifrån att Kungl. Maj:ts skyndsamt bör upppta till prövning de åtgärder utskottet förordat. För jag föreslå att ordet »skyndsamt» här verkligen tolkas enligt vanligt svenskt språkbruk och inte får beteckna den snigelfart med vilken ärendet hittills har behandlats.

Slutligen vill jag understryka den tanke som framförts i våra motioner I: 502 och II: 581, enligt vilka man kunde i mindre komplicerade fall använda läkare som inte direkt är utbildade rättspsykiatrer men som har en näraliggande utbildning. Utskottet påpekar att denna tanke är förtjänt att närmare övervägas, medan man däremot ställer sig tveksam till uppslaget att i större utsträckning än hittills låta undersökningen utföras på det summariska sätt som kallas för § 7-undersökningar. Rationalisering av undersökningarna får inte gå ut över de enskildas rättssäkerhet, det är utskottets synpunkt, och jag kan bara helhjärtat instänna i den.

Jag har alltså, herr talman, inget annat yrkande än det eniga utskottets.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Det är nära nog kutym att det minst en gång om året slås larm om nödläget vid de rättspsykiatriska klinikerna och att en vind av social upprördhet drar genom massmedia.

Och det har gjorts många uttalanden från ansvarigt håll, där man har påvisat de rådande missförhållandena. Låt mig endast få citera ett utdrag av vad JO sade i oktober 1961 till regeringen i en skrivelse: »Dröjsmålen vid de rättspsykiatriska undersökningarna är förkastliga och oförenliga med elementära rättssäkerhetskrav. I flera fall har det inträffat att häktningstiden blivit längre än det sedan utdömda frihetsstraffet. En person har efter sju månader i häkte, därav fem i väntan på undersökning, dömts till 30 dagsböter. Enligt lagen skall undersökning inte fördröja rättgång mer än i sex veckor.»

De alltför långa väntetiderna bör nedbringas, så att väntetidens längd står i överensstämmelse med gällande lag. Här är det fråga om enskilda människor, i många fall sjuka människor, som på så sätt kan råka i kläm och få stora svårigheter. Jag hälsar med tillfredsställelse att socialstyrelsen tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att utreda det rättspsykiatriska undersökningsförfarandet och att framlägga förslag om bl. a. förenkling och rationalisering av detsamma. Det är sannerligen hög tid att verkligt radikala åtgärder vidtas för att råda bot på missförhållandena.

Även om värdefulla initiativ kan presenteras av den av socialstyrelsen tillsatta arbetsgruppen, ifrågasätter dock utskottet, om de åtgärder som arbetsgruppen har att överväga är tillfyllest för att snabbt komma till rätta med rådande arbetsbalans. Utskottet anser därför att andra åtgärder bör prövas. Utskottet pekar på personalfrågor och säger att en ofrånkomlig förutsättning för att problemen skall kunna lösas är, att rättspsykiatrin drar till sig och behåller ett tillräckligt antal läkare.

Justitieministern har i dag lämnat ett interpellationssvar, som jag vill beteckna som mycket positivt och som delvis är ett svar på vad som sägs i utskottets utlåtande. Jag vill poängtera att

Sjöarbetstidslag

justitieministern framhåller att betydande ansträngningar alltså har gjorts, men jag ifrågasätter om de är tillräckliga; det är ju här också en fråga om resurser. Här fordras att ökade resurser ställs till förfogande för att det verkligen skall bli bättre förhållanden, och det är statsrådet också villig att verka för. Statsrådet framhåller att han är beredd att pröva varje uppslag som kan vara ägnat att nedbringa de nuvarande långa väntetiderna och att han också är villig att medverka till resursförstärkningar. Utan att göra anspråk på att vara sakkunnig på detta område tycker jag det ligger mycket förnuft i justitieministerns uttalande att det inte bara är fråga om att minska väntetiderna utan att det även rör sig om hur rättspsykiatriska undersökningar skall kunna inpassas i ett nytt system. Här fordras ett nytänkande, vilket också är på väg.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till det enhälliga första lagutskottets utlåtande nr 15.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8

Föredrogs vart efter annat första lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av motion om ofentligt biträde åt part i ärenden rörande administrativt frihetsberövande, samt

nr 22, i anledning av motioner angående handläggningen av lagsökning och betalningsföreläggande.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9

Sjöarbetstidslag

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till sjöarbetstidslag, jämte motioner i ämnet.

Genom en den 6 februari 1970 dagtecknad proposition, nr 29, vilken hänvisats till lagutskottet och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till sjöarbetstidslag.

Av propositionen framginge bl. a. att vederlag för överskjutande tid i främsta rummet skulle utgå i form av fritid i hamn. Möjlighet funnes också att genom kollektivavtal komma överens om annan form av vederlag, t. ex. kontant ersättning.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat de likalydande motionerna I: 1001 av herr *Werner* och II: 1159 av fru *Ryding m. fl.*, vari yrkades att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 29/1970 måtte besluta att förslaget till sjöarbetstidslag 10 § måtte få i motionerna angiven ändrad lydelse, innebärande att vederlagsbestämmelsen skulle utformas så att vederlag alltid skulle utgå i form av fritid i hamn enligt schema eller tidsplan som fastställts i kollektivavtal.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte — med avslag på motionerna I: 1001 och II: 1159 — antaga det genom propositionen framlagda förslaget till sjöarbetstidslag.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! I andra lagutskottets utlåtande nr 17 anfördes att utskottet biträder förslaget i proposition nr 29 om principen att 40 timmars arbetsvecka skall bli lagfäst även för arbetstagare inom sjöfarten.

Vad som är väsentligt i det i propositionen presenterade lagförslaget är

Sjöarbetstidslag

emellertid att redarna ges laglig rätt att för flertalet ombordanställda ta ut längre ordinarie arbetstid än 40 timmar per vecka och att den anställde för sådan överskjutande arbetstid i första hand skall erhålla vederlag i form av fritid i hamn. Men — och detta är viktigt att observera — redarna åläggs inte laglig skyldighet att bereda de anställda denna fritid i hamn för den merarbetstid utöver 40 timmar per vecka som medges enligt lagförslaget.

I motionerna I: 1001 och II: 1159, som vänsterpartiet kommunisterna avgivit med anledning av proposition nr 29, föreslås i princip sådan laglig skyldighet för redarna för att därigenom nedbringa arbetstiden till 40 timmar per vecka. Vidare föreslås att de avtalslutande parterna får träffa överenskommelse om när vederlagsfritiden skall utgå.

Herr talman! Det sägs i allmänhet att arbetstidsförkortningen till 40 timmar per vecka utgör ett led i standardförbättringen men — och det måste i detta fall understrykas — arbetstidslagen är även en *skyddslag* som skall förhindra att hälsovådligt lång arbetstid tas ut. Just beträffande sjöfarten måste lagens skyddskaraktär starkt framhållas och detta därför att man inom sjöfarten har laglig möjlighet att ta ut nästan fem gånger så mycket övertidsarbete jämfört med vad som är fallet för anställda på land. För flertalet ombordanställda är den ordinarie arbetstiden till sjöss 56 och 63 timmar i veckan. Under dessa förhållanden måste som sagt arbetstidslagens skyddskaraktär framhållas. Enligt nu gällande lagförslag kan det förekomma ett arbetstidsuttag på 69 och upp till 76 timmar i veckan om man sammanräknar ordinarie arbetstid och tid för övertidsarbete.

Den höga olycksfallsfrekvensen bland sjöfolk i alla befattningar, dödlighetsgraden jämfört med den inom andra yrkesgrupper i landet, sjukdomsdagar-

nas stora antal samt det ökade tempot i arbetet till följd av rationaliseringar och reducering av bemanningen på fartygen motiverar en i praktiken genomförd arbetstidsförkortning till ökat skydd för människorna ombord på våra svenska fartyg. Yrket är tillräckligt påfrestande för dess utövare ändå, utan att en bristfällig sociallagstiftning på området skall medverka till en för tidig utslitning av arbetskraften inom sjöfarten och till andra allvarliga följdverkningar.

Den svenska handelsflottan har under senare år förnyats i en omfattning som aldrig tidigare och torde nu vara en av de modernaste handelsflottorna i världen vad gäller såväl fartygens storlek som tekniska och maskinella resurser. Den kan väl hävda sig i den internationella konkurrensen. De som är motståndare till en i praktiken genomförd arbetstidsförkortning för sjöfolket kan därför inte göra gällande att bristande rationalisering och dålig lönsamhet motiverar en eftersläpning i sociallagstiftningen beträffande denna näringsgren.

Med detta vill jag emellertid inte ha sagt att andra lagutskottet skulle vara motståndare till en förbättrad lagstiftning i alla avseenden. Här och var i utskottets utlåtande har motionerna fått en mycket välvillig skrivning, som det brukar heta, men det räcker inte för mig i dag, när vi har möjlighet att ändra på de otillfredsställande förhållandena.

I fjol läste jag en artikel i tidningen Transbladet, en i Göteborg av Transatlantic utgiven rederitidning, och jag förvånades då över att man där i klartext skrev att den svenska rederinärningen inom överskådlig tid skulle helt överföras under utländsk flagg om näringen inte gavs möjlighet att genom rationalisering och på annat sätt skära ned fartygens bemanning till den storlek som redarna ansåg nödvändigt. Nu återkommer detta argument, men den-

Sjöarbetstidslag

na gång som ett skäl mot en arbets-tidsförkortning för sjöfolket. Man kan fråga sig vad det är som pågår inom svenska redarkretsar och om det inte är en form av utpressning mot både myndigheterna och riksdagen, när man under hot om att överföra de svenska fartygen under utländsk flagg försöker förhindra en nödvändig utbyggnad av sociallagstiftningen som syftar till att skydda den mänskliga arbetskraften.

Förr när sjöfartsfrågor behandlades återkom ständigt argumentet om sjöfartens betryckta läge. Nu är det argumentet inte längre gångbart, och då hotar man med att överföra fartygen under utländsk flagg, om arbetstagarna inom sjöfarten genom riksdagsbeslut får samma sociala förmåner som övriga arbetstagare här i landet. Jag anser detta vara upprörande, och därför bör riksdagen lämna ett svar som inte kan missförstås. Och det kan riksdagen göra genom ett bifall till motionerna. Det räcker inte i dag med en aldrig så välvillig skrivning från utskottets sida.

Utskottet framhåller bl. a. mycket korrekt: »Som framkommit under sjöarbetstidsutredningens arbete kan en förkortning av arbetstiden för sjömännen vara motiverad i högre grad än för landanställda på grund av skyddsskäl.» Men när utskottet sedan gör gällande att ett bifall till motionerna inte skulle medföra något ökat uttag av vederlagsfritid i hamn för flertalet sjömän, anser jag detta i verkligheten vara en klar undervärdering av de ombordanställdas fackliga organisationer inom sjöfartens område. Deras strävan ligger helt i linje med våra motioner och deras syfte.

Ett bifall till motionerna skulle därför stärka de fackliga organisationernas ställning vid förhandlingar med redarna när det gäller att kunna lösa den för sjöfolket så viktiga sociala frågan att få en i praktiken genomförd arbets-tidsförkortning och garantier för att man erhåller vederlagsfritid i hamn under anställningstiden.

Herr talman! Med hänsyn till vad jag här anfört är det tyvärr inte möjligt för mig att godta utskottets förslag i dess helhet, utan jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 1001 och II: 1159.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Med genomförandet av den nya sjöarbetstidslagen försöker man att till sjöss följa upp den arbetstidsreform, innebärande 40 timmars arbetsvecka till lands, som riksdagen för en tid sedan antog. Man har verkligen gjort en genomgripande revision av hela lagen och försökt att så långt möjligt utforma de ombordanställdas arbetsförhållanden så, att de blir likartade med de landanställdas.

I 1964 års sjöarbetstidsutredning deltog representanter för samtliga sjöfartsorganisationer, och utredningsbetänkandet har också tillstyrkts av alla de ombordanställdas organisationer. Detta hindrar inte att det fortfarande finns förhållanden och i praktiken uppstår situationer, som sjömännen inte finner helt tillfredsställande.

Det är t. ex. otillfredsställande, att sjömännen alltjämt kan åläggas arbetstider på 56 veckotimmar med 12 arbetstimmar under ett par dygn i följd. Detta blir emellertid ofrånkomligt, så länge man behåller det vaktindelningssystem, som tillämpas inom all sjöfart världen över. Det finns inga möjligheter att i dagens läge avskaffa systemet. I varje fall kan inte Sverige göra det ensamt, ty det skulle bara medföra att svenska båtar registrerades i andra länder. Det har också förutsatts i direktiven till sjöarbetstidsutredningen att nuvarande vaktssystem skulle bestå. Inte heller har någon erinran mot detta rests från de ombordanställdas organisationer.

Den ordinarie arbetstid, som sjömännen utför ombord på ett fartyg, och som överstiger den normala veckoarbetstiden i land kompenseras, såsom vi hörde av fru Ryding, genom vederlag i första

Lagstadgad skyldighet för företag att varsla om driftsinskränkning eller företagsnedläggning

hand i form av fritid i land. Det har också varit lagstiftarnas intention att vederlaget skulle utgå i form av fritid i land. Arbetsmarknadens parter har haft samma mening och har i sina kollektivavtal tagit in detaljerade regler om vederlagsberäkning av fritid, vilket också närmare redovisas av utskottet. Det förhållandet att vederlaget nu tas ut i fritid innebär att även sjömännens arbetstid på längre sikt, t. ex. vid anställning under ett helt kalenderår, kommer att närma sig ett genomsnitt av 40 timmar per vecka.

I motionerna yrkas att parterna lagstiftningsvägen skall tvingas att tillse att vederlaget i praktiken får formen av fritid. Det finns mycket som talar för riktigheten av en sådan uppfattning och utskottet har även, såsom fru Ryding medgav, uttryckt sig positivt beträffande tanken. Att utskottet trots detta inte kunnat tillstyrka motionerna beror på praktiska omständigheter, som hänger samman med den anställningsform sjömännen för närvarande har. Som regel mönstrar sjömannen av fartyget då han går i land, och ofta lämnar han därmed sin anställning. När sjömannen har gjort detta finns det ingen möjlighet att hindra honom från att ta en ny anställning innan vederlagsfritiden har gått till ända.

Situationen kan bli en helt annan om samtliga kategorier sjömän får en fastare anställningsform — en s. k. rederianställning i stället för som nu är fallet en fartygsanställning. Det kan förväntas ett förslag från sjömanslagskommittén om detta, eventuellt redan i år, och då är det enligt min mening lämpligt att återkomma med motionerna och med detta yrkande.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 1001 och II: 1159; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10

Lagstadgad skyldighet för företag att varsla om driftsinskränkning eller företagsnedläggning

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av motioner om lagstadgad skyldighet för företag att varsla om driftsinskränkning eller företagsnedläggning.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! I motionerna I: 868 och II: 1032 har hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utarbetande av förslag om laglig skyldighet för företag att varsla om driftsinskränkning eller företagsnedläggning.

Frågan är fortfarande lika aktuell som den 28 januari i år då motionerna underreknades. Jag tror rent av man kan säga att den är mer högaktuell i detta nu. Under den senaste tiden har flera företagsnedläggelser förekommit. Inom exempelvis TEKO-industrin har under 1960-talet över 26 000 personer avskedats och närmare 400 företag lagt ned driften. Enbart under innevarande års första kvartal har mellan 1 000 och 2 000 personer berörts av nedläggningar inom denna bransch. Men även inom andra branscher är riskmomenten påtagliga när det gäller nedläggningar. Jag är angelägen säga att detta gäller lika mycket statsägda företag.

För att i en dylik situation göra friställelsen och övergången till annan verksamhet så mjuk som möjligt är det

Lagstadgad skyldighet för företag att varsla om driftsinskränkning eller företagsnedläggning

självfallet nödvändigt med längsta möjliga varseltid. Visst har det träffats avtal mellan berörda arbetsmarknadsparter om detta, men denna överenskommelse har inte fungerat till fyllest. Var och en förstår att människor som ställs inför en friställelse befinner sig i en mycket prekär situation, vilken blir särskilt svår om friställelsen sker med kort varsel. För berörda kommuner kan en kort varseltid helt förändra redan företagna planeringar, och den kan omöjliggöra en långsiktig planering. Det finns exempel på kommuner som nära nog blivit blottställda i en sådan situation.

Med de erfarenheter som gjorts av den frivilliga överenskommelse som träffats om varsel vid nedläggningar tror jag att en lagstadgad skyldighet härvidlag kan vara behövlig.

Nu har emellertid andra lagutskottet i sitt utlåtande nr 18 påpekat att arbetsmarknadsstyrelsen nyligen aktualiserat frågan om ytterligare effektivisering av varselsystemet. Jag erkänner att det för dagen med anledning av detta inte är nödvändigt att gå den här hårda vägen med en lagstiftningsåtgärd. Jag skall därför tills vidare nöja mig med att avvakta resultatet härav och ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Vi är alla överens med motionärerna om att det är berättigat förstärka skyddet för arbetstagarna när det gäller nedläggningar och varsel om nedläggning. Som utskottet antytt har arbetsmarknadsstyrelsen också framfört önskemål om ytterligare förstärkningar, och man bygger då på de erfarenheter man har av det ganska förbättrade avtal som träffades 1968.

Det är klart att vi måste lita till att de fackliga organisationerna tillsammans med arbetsmarknadsstyrelsen, d. v. s. de som står närmast dessa frågor, kommer att bevaka saken. Av denna

anledning anser andra lagutskottet att det inte är nödvändigt att tillgripa så drastiska åtgärder som en lagstiftning.

Herr Persson i Heden säger att frågan om en längre varseltid nu ytterligare aktualiserats. Jag håller med om att det som skett nere i Norrköping påtagligt visat vilka besvärligheter som uppstår för de anställda när de inte får varsel i tillräckligt god tid. Företaget har emellertid förklarat saken med att man under den senaste tiden legat i underhandlingar som man hoppades skulle kunna leda till produktionsförbättringar, bl. a. en ökad avsättning av varor. Om företaget under denna tid hade varslat om en nedläggning, skulle detta ha spolierat möjligheterna att nå resultat vid förhandlingarna.

Det är bl. a. sådana förhållanden som bidragit till att utskottet intagit den hållning det har gentemot en lagstiftning. Det rör sig härvidlag många gånger om en svår avvägning. Vi förutsätter att de fackliga organisationerna väl bevakar saken.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag vill bara säga att jag inte på något sätt syftade på någon speciell nedläggning, vare sig i Norrköping eller någon annanstans. Jag bygger bara på de erfarenheter som gjorts av de många och stora nedläggningar som skett under de år som gått. Jag har i olika bygder sett vilka svårigheter människor kommit i på grund av att företag har tvingats — jag är angelägen om att stryka under ordet tvingats — att lägga ned på grund av olönsamhet. Detta har skett av olika skäl som jag inte i det här sammanhanget kan ta upp till debatt, men det är därför som vi har aktualiserat frågan i motioner.

Eftersom utskottet redovisar att åt-

Rätt för tullen att utfärda provisoriskt körförbud för inkommande fordon

gärder har vidtagits i nuläget, torde det inte finnas anledning att gå den drastiska lagstiftningsvägen — ty detta är, som jag sade i mitt första inlägg, en drastisk väg. Vi måste dock samtidigt komma ihåg, att detta problem berör både människor — många gånger låginkomsttagare som har det dåligt ställt — och kommuner, som vid en nedläggning kan få se hela sin planering vältas omkull.

Jag vill än en gång understryka att jag inte har något yrkande annat än utskottets.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av motioner om försöksverksamhet med vård i hemmet av ungdomsvårdsskoleelev, och

nr 21, i anledning av motioner om rätt för kommun att föra talan mot föräldrar om återvinning av ekonomiskt bidrag till barn.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12

Rätt för tullen att utfärda provisoriskt körförbud för inkommande fordon

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av motioner om rätt för tullen att utfärda provisoriskt körförbud för inkommande fordon.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 325 i första kammaren av herrar *Tistad* och *Ernulf* samt nr 351 i andra kammaren av herr *Löfgren*.

I motionerna, som var likalydande, hemställdes

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådan ändring i vägtrafikförordningen att tulltjänsteman erhåller befogenhet att utfärda provisoriskt körförbud för från utlandet inkommande fordon i enlighet med vad som anges i motionerna».

Utskottet hemställde,

att motionerna I: 325 och II: 351 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ernulf* och *Sellgren* (båda fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 325 och II: 351 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i vägtrafikförordningen att tulltjänsteman finge befogenhet att utfärda provisoriskt körförbud för från utlandet inkommande fordon i enlighet med vad som angäves i motionerna.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **SELLGREN** (fp):

Herr talman! I vårt land har vi en ganska omfattande lagstiftning i avsikt att skydda människor och egendom för skada, och den, jämte tillämpningsföreskrifter, måste regelbundet överses och kompletteras. Inte minst gäller detta på trafiksäkerhetsområdet.

Det motionspar som kammaren nu har att behandla utgör ett litet led i strävandet att ernå förbättringar just i fråga om trafiksäkerheten. Motionärerna anser liksom reservanterna, herr *Ernulf* i första kammaren och jag i denna kammare, att det finns starka skäl för att förbättra kontrollen av inkommande fordon vid våra gränsstationer. Lastbilar som kommer hit från utlandet har ofta för stor last och för höga axel- och boggitryck, och i många fall är de felaktigt eller olämpligt lastade. Utan kontroll och tillrättaläggande måste sådana bilar utgöra en trafikfara på våra vägar.

Rätt för tullen att utfärda provisoriskt körförbud för inkommande fordon

Man kan inte begära att polisen skall ha sådana resurser att den kan utöva den övervakning som anses erforderlig vid gränsstationerna. Däremot finns tullmännen alltid på plats. De beklagar själva att de saknar såväl befogenhet till som utbildning för besiktning ur trafiksäkerhetssynpunkt. Inte heller kan de utfärda provisoriskt körförbud då så erfordras i väntan på att polisen skall komma och efter slutgiltig besiktning fälla sitt avgörande.

Efter vad jag inhämtat synes inga motsvarande bestämmelser finnas i andra länder. Å andra sidan känner jag till, att svenska lastbilar stoppas vid utländska gränsstationer, om bevakningspersonalen inom tullverket befarar att axel- och boggitryck överskrider tillåten belastning på vissa av de vägar som de har att passera till mottagningsorten. Likaså är det, antar jag, tullfolket som vid gränsen till Norge övervakar att de svenska lastbilarnas bredd inte överskrider den bredd som är tillåten enligt de norska bestämmelserna.

I Österrike förekommer säsongvis kontroll av bildäcken för bilar som är destinerade till mottagningsorter i Alperna. En sådan kontroll borde vara angelägen även i vårt land. Hur många utländska bilar har inte vintertid blockerat trafiken i Norrland då de på grund av blankslitna däck och i avsaknad av snökedjor inte kunnat ta sig upp för backarna utan hamnat tvärs över vägbanan och stoppat trafiken i flera timmar? Huruvida skador på material och människor inträffat i sådana sammanhang har jag inte hunnit utreda.

Tullpersonal och polis har likartade funktioner, nämligen bevakning och kontroll av var sitt område. Tullmännen är i huvudsak placerade vid gränserna och polisen arbetar inom våra gränser. Redan vid gränsen träder trafikbestämmelserna i kraft, och en dubbel bemanning vore både kostsam och onödig. Vad vore då naturligare än att

tullmännen hade en med polisen samverkande funktion? Det är alltså inte fråga om att frånta polisen befogenheter eller att införa något element som leder till kompetenskonflikter; avsikten är i stället att underlätta polisens arbete.

Denna fråga är inte ny. Redan vid 1967 års riksdag väcktes en motion med i stort sett samma innehåll som årets. Motionen avstyrktes av rikspolisstyrelsen, men generaltullstyrelsen var positiv till motionens syfte. I tredje lagutskottet rönt motionen en positiv behandling, vilket framgår av det föreliggande utlåtandet. Utskottet ansåg det önskvärt att man tillvaratog de möjligheter till samarbete mellan polis och tullverkets personal som förefanns. Utskottet gav också en klar anvisning till de båda myndigheterna att det väntade sig att dessa utan framställning från riksdagen skulle ta de initiativ som kunde erfordras för att lösa dessa praktiska samarbetsfrågor.

Både vid 1968 och 1969 års riksdagar ansåg motionärer det angeläget att påminna om detta ärende eftersom inga initiativ hade tagits i den anvisade riktningen. I år har tullverket utfärdat vissa föreskrifter, medan frågan hos rikspolisstyrelsen ännu befinner sig på planeringsstadiet.

Mot bakgrunden av denna tröghet hade det varit skäligt om utskottet antagit ett utlåtande med den lydelse och den kläm som finns i reservationen, »att riksdagen med bifall till motionerna I: 325 och II: 351 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om sådan ändring i vägtrafikförordningen att tulltjänsteman får befogenhet att utfärda provisoriskt körförbud för från utlandet inkommande fordon i enlighet med vad som anges i motionerna».

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Som herr Sellgren myc-

Rätt för tullen att utfärda provisoriskt körförbud för inkommande fordon

ket riktigt sade har motioner av liknande innehåll varit föremål för riksdagens behandling under en följd av år. År 1967 remissbehandlades liknande motioner, och de avstyrktes då av rikspolisstyrelsen, som herr Sellgren riktigt angav. Utskottet kom för sin del också fram till att det av många skäl inte var lämpligt att dela upp ansvaret mellan rikspolisstyrelsen och tullverket. Utskottet framhöll emellertid med stor skärpa, att det var angeläget att ett samarbete åstadkoms mellan rikspolisstyrelsen och tullverket.

Detta har lett till det resultatet, att generaltullstyrelsen den 26 januari 1970 meddelade föreskrifter till sin personal om hur samarbetet med polisen skall äga rum. I föreskrifterna heter det bl. a.:

»Upptäckes i samband med tullkontrollen eller föreligger eljest anledning misstänka, att från utlandet inkommande fordon har för tung last, för högt axeltryck eller är felaktigt eller olämpligt lastat eller att annan omständighet av betydelse för trafiksäkerheten inte beaktats, skall förhållandet omedelbart anmälas till närmaste polismyndighet.»

Rikspolisstyrelsen har också meddelat utskottet, att den har för avsikt att utfärda anvisningar till de lokala polismyndigheterna om samarbetet med tullverket på detta område.

Skillnaden mellan utskottsmajoritetens ställningstagande och reservanternas önskemål är bara den, att reservanternas anser att tullpersonalen skall ha möjlighet att utfärda ett provisoriskt körförbud. Reservanternas anser emellertid, att tullpersonalen inte skall ha rätt att hindra fortsatt färd med fordon som belagts med provisoriskt körförbud; den fortsatta färden får med andra ord ske på förarens eget ansvar.

Utskottsmajoriteten är övertygad om att det samarbete som vi nu förutsätter skall komma till stånd mellan polis och tullpersonal kommer att leda till ungefär samma resultat. Vi tror inte att det

är riktigt att dela ansvaret, utan att ansvaret för körförbud bör ligga kvar hos polisen. Det är skälet till utskottsmajoritetens ställningstagande i detta avseende.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till tredje lagutskottets hemställan i utlåtandet nr 23.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Man kanske kan tycka att det bara är en nyansskillnad mellan utskottsmajoritetens uppfattning och reservanternas. Tredje lagutskottet har i princip samma uppfattning som reservanternas och motionärerna, nämligen att man bör söka åstadkomma en annan tingens ordning vid våra tullstationer. Men på en punkt tycker jag att uppfattningarna skiljer sig. Utskottsmajoriteten framhåller — och herr Grebäck sade det också — att det är olämpligt att dela upp ansvaret mellan tull och polis. Det är, herr Grebäck, inte fråga om det, utan det är fråga om att få till stånd en samordning, en komplettering, d. v. s. att ge tullverkets personal befogenhet att utfärda provisoriskt körförbud till dess polisen anlant och tar över det lagliga ansvaret för körförbudet och besiktningen.

Det är alldeles uppenbart att tullverkets personal inte kan hindra fortsatt färd. Men ett provisoriskt körförbud innebär dock en hårdare belastning än om fordonet som nu helt opåtalat får passera.

Det är inte heller tillfredsställande med en ensidig anvisning från tullverkets sida. Vid de sonderingar jag har gjort har det visat sig att denna anvisning inte riktigt fungerat på alla stationer. Vi har alla ett direkt ansvar i trafiksäkerhetsavseende. Antag att vi ser en onykter person sätta sina bilnycklar i tändningslåset och starta sin bil i avsikt att avlägsna sig från platsen. Vi är då skyldiga att förhindra en sådan färd. Skulle något inträffa på vägen kan den som varit åsyna vittne

Rätt för tullen att utfärda provisoriskt körförbud för inkommande fordon

till avfärden belastas för att inte ha bevakat trafiksäkerheten, en primär medborgerlig skyldighet. Sådana krav kan man inte ställa på personal vars arbetsförhållanden är reglerade i särskilda anvisningar. Men där olika personalgrupper möts i utövandet av sina funktioner borde också sådana tillämpningsföreskrifter och anvisningar finnas att deras arbete kan överlappas och de kan vara varandra till hjälp. Det är alltså inte fråga om en uppdelning av ansvaret.

Herr **SUNDELIN** (s):

Herr talman! Jag skall inte gå in på vad utskottet anfört i ärendet; jag vill bara framföra en synpunkt.

Herr Sellgren sade att de svenska lastbilarna när de passerar gränserna till andra länder blir ganska väl bevakade. Det kan ha sin förklaring i att vi i Sverige tillåter längre bilar och släpvagnar och högre axel- och boggitryck än man tillåter i andra länder, och vi har också bredare lastfordon än man har i vissa andra länder. Om de svenska bilarna kommer över med last anpassad efter de svenska förhållandena är tullpersonalen självfallet medveten om att de inte lämpligen kan tillåtas passera på de länders vägar som inte tål de laster och axeltryck det här blir fråga om.

I princip delar jag uppfattningen att man så långt det är möjligt skall eftersträva en bättre trafiksäkerhet. Jag tror också att de åtgärder man här vidtar kommer att leda till en bättre trafiksäkerhet, såsom herr Grebäck också påpekade. Dessutom skall vi vara på det klara med att trafiksäkerhetsverket följer denna fråga liksom andra sådana ärenden. Jag tror därför att man har överdimensionerat detta problem. Men därmed vill jag inte förringa de synpunkter som motionärerna framfört.

Herr **GREBÄCK** (cp):

Herr talman! Herr Sellgren sade att

det inte är fråga om någon uppdelning av ansvaret. Men visst får väl en tulltjänsteman ett visst ansvar om han utfärdar ett provisoriskt körförbud och föraren i fråga respekterar det. Det kan naturligtvis innebära att föraren blir sittande vid tullstationen i flera timmar innan polisen kommer och kanske konstaterar att det inte finns något skäl att utfärda körförbud. Ett provisoriskt körförbud kan givetvis också vara befogat, men man kommer inte ifrån att man lägger på tullpersonalen ett visst ansvar för bedömningar som den inte har utbildning till och kanhända inte heller har utrustning för. Man kan naturligtvis utrusta tullstationerna på lämpligt sätt, men i så fall uppstår ju en dubbling av utrustningskostnaderna.

Jag tror, herr Sellgren, att man inte ska krångla till denna fråga mer än nödvändigt och göra den märkvärdigare än den är. Med den positiva behandling som motionerna fått genom de föreskrifter som rikspolisstyrelsen och tullverket har utfärdat eller kommer att utfärda tror jag att denna fråga kommer att lösas på ett tillfredsställande sätt. Jag tror också att reservanterna och motionärerna har anledning att känna sig belåtna med den behandling som motionerna fått i utskottet och den uppmärksamhet som de har mötts med från tullverkets och rikspolisstyrelsens sida.

Herr **SELLGREN** (fp):

Herr talman! Jag delar herr Grebäcks förhoppning att vi nästa år inte skall behöva motionera i detta ärende. Enligt vad jag har funnit föreligger en viss tröghet att kunna få igenom en sådan här naturlig sak. Om inte något nytt har inträffat till nästa år och motionärerna återkommer torde väl tredje lagutskottet då få inta en strängare hållning i denna fråga.

Till herr Sundelin skulle jag vilja säga att vi inte alls har så mycket bättre

Rätt för tullen att utfärda provisoriskt körförbud för inkommande fordon

re vägförhållanden här i landet att det inte skulle vara lika stort behov av kontroll när det gäller axel- och boggitryck för utländska bilar som kommer hit som när våra bilar passerar gränsen till andra länder.

Bland de exempel som jag har samlat in finns ett fall som jag kan relatera. En bil från Sverige skulle passera gränsen till Finland vid Haparanda—Torneå destinerad till en ort i Finland. Bilen belades med provisoriskt körförbud i väntan på polisen. Motivet var att bilen var destinerad till en ort i det inre av Finland dit vägar ledde som inte medgav samma axel- och boggitryck som rikshuvudvägarna i Finland. Bilens last var fullt acceptabel för rikshuvudvägarna men inte för andra vägar. Föraren fick vänta hela dagen, herr Grebäck, tills polisen kom. Polisen besiktigade bilen och gav körtillstånd. Ifrågasvarande förare och ägare hade inga som helst möjligheter och ingen tanke på att föra någon talan mot tullverket eller mot de finska myndigheterna därför att bilen hade kvarhållits vid gränsen, utan man accepterade att myndigheterna var försiktiga. Ansvarskännande åkare reagerar såvitt jag vet — jag är inte åkare utan transportköpare — på det viset.

Det är riktigt som herr Grebäck sade att tullverkets personal inte har den utbildning som erfordras, men efter vad jag har inhämtat är personalen på gränsstationerna intresserad av att få en sådan utbildning och sådana befogenheter att man kan stödja polisen i detta avseende. Detta är inte att krångla till saken, herr Grebäck, utan det är ett försök att nå ett resultat som är väsentligt ut trafiksäkerhetssynpunkt.

Herr SUNDELIN (s):

Herr talman! Jag skall be att få tacka herr Sellgren för hans ytterligare kommentering av mitt anförande.

Det är alldeles riktigt som han säger, att vägarna är dåliga på vissa ställen

utomlands liksom de är på vissa ställen här i landet, så att de inte tål de tunga laster som bilarna för med sig. Detta förhållande berörde jag emellertid inte. Vad jag talade om var att vi i vårt land har sådana föreskrifter att bilarna kan lastas tyngre, att de kan ha större totallängd och att de även kan vara bredare än som är tillåtet i andra länder. Detta gör att de tullmän som har att bevaka de andra ländernas intressen har större anledning att ge akt på just de förhållanden som jag påtalade än vad vi skulle ha med avseende på de bilar som kommer från en del andra länder. Detta är alldeles självklart.

Vidare säger herr Sellgren att det ingalunda är på det sättet att vi har bra vägar i vårt land. Nej, det skall gudarna veta att vi har dåliga vägar, men det var inte detta jag talade om.

Herr SELLGREN (fp):

Bara helt kort, herr talman! Jag vill ansluta mig till var herr Sundelin här sade. Vi har dåliga vägar i vårt land. Glöm inte att vi kommer från ett län där vi har urusla vägar, där skogsindustrin har stora svårigheter att under vissa tider av året frakta ner sin råvara, rundvirket, till rimliga kostnader på grund av att de på dessa vägar tillåtna axeltrycken är för låga. I detta avseende råder precis samma förhållande här som i andra länder, vilket förhållande är värt att beakta även vid gränsöverskridande trafik.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sellgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter givna varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Tullättnader för färdigprodukter från u-länderna

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar Ernulf och Sellgren.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Sellgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 178 ja och 32 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13

Föredrogs vart för sig

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av motioner om riksdagens medverkan vid planeringen av den framtida industrilokaliseringen, och

nr 22, i anledning av motioner om rätt för kommun att utan vederlag överlåta viss sjukvårdsutrustning till u-land; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 26, med anledning av motion om beskattning av spelautomater.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 14**Tullättnader för färdigprodukter från u-länderna**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 27, med anledning av motio-

ner om tullättnader för färdigprodukter från u-länderna.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! I den motion som vi nu behandlar föreslås tullättnader på industrivaror från u-länderna. Motionen har i vederbörlig ordning avstyrkts av utskottet; det är väl alltid vad som händer med förslag som går ut på att underlätta för u-länderna att sälja billigare på våra marknader. Skulle de få göra det, skulle ju konkurrensen i fråga om i-ländernas produkter öka. Vi skulle få betala mera för vår påstådda solidaritet än vi i regel är beredda att göra.

I motionen föreslås en begränsad tullättnad för u-ländernas industrivaror. Förslaget går i korthet ut på att man vid beräkning av tull på förädlade produkter skall göra avdrag för den del som utgörs av råvarukostnad. I motionen nämns också möjligheten att man väljer ut ett antal typiska u-landsprodukter och befriar dem från tull helt och hållet.

Det är klart att de åtgärder som föreslås i motionen är mycket mindre långtgående än kravet på generella tullpreferenser såsom t. ex. framfördes av den senaste UNCTAD-konferensen. I motionen föreslagna åtgärder skulle emellertid ha den fördelen att de kunde åstadkommas utan att man avvaktade de internationella överenskommelser som behövs för generella åtgärder. Det skulle t. ex. vara möjligt för Sverige att genomföra sådana här åtgärder i större eller mindre omfattning alldeles på egen hand. Utskottet säger inte om det är för sådana åtgärder eller inte, om det anser att de är tekniskt möjliga att genomföra eller inte. Utskottet tar inte ställning, det refererar bara uppgifter från OECD som tyder på att en överenskommelse om de generella tullpreferenserna skulle vara nära förestående.

Tullåttnader för färdigprodukter från u-länderna

Därför vore det fel, menar man, att nu störa bilden genom att gå på den linje som förordas i motionen.

Det vore intressant att få veta från utskottet, hur säkra de uppgifter som man refererar egentligen är. Det sägs i utskottets betänkande — och det är ganska sensationellt — att man från vissa källor inom OECD har fått veta, att en ö. erenskommelse om generella tullpreferenser skulle vara klar redan under 1971. Om man betänker de enorma svårigheter som har visat sig föreligga när det gäller att få framför allt de stora industriländerna med på sådana åtgärder och hur energiskt man från u-landshåll och från en del andra håll har krävt sådana åtgärder utan att få något gehör, låter uppgiften som sagt ganska sensationell, och det vore bra, om någon från utskottet kunde ge besked om på vilket sätt man har fått fram den och hur tillförlitlig denna uppgift egentligen är. Jag tror för min del tills vidare att utskottet är litet väl optimistiskt, men om utskottet har rätt, är det så mycket bättre.

Jag skulle också vilja ställa en annan fråga: Om det nu är så att man verkligen tror att sådana här åtgärder är nära förestående — det kan ju förhålla sig på det sättet — varpå bygger man då den argumentation som utskottet anför, nämligen att dessa mindre långtgående åtgärder skulle försvåra genomförandet av generella tullpreferenser i en framtid? Jag ser ingen motsättning på denna punkt.

Utskottets ursäkt får väl tills vidare godtas, men några ord om bakgrunden till förslaget kan ändå vara på sin plats.

Man behöver ju inte hänge sig åt några utsugningsteorier för att komma fram till att u-ländernas handelssituation av flera orsaker är mycket svag i förhållande till de rika ländernas. En orsak är att u-länderna i mycket stor utsträckning är beroende av en ensidig export av rena eller mycket litet förädlade råvaror. Priserna på råvarorna har

under mycket lång tid varit i stort sett oförändrade. De har bara fluktuerat något på en ganska låg nivå medan priserna på de industrivaror som u-länderna tvingas importera stigit ganska kraftigt. U-länderna har med andra ord fått sälja billigt och köpa dyrt.

Den företeelse som vi vill komma åt i motionen är just att man stimulerar till råvaruproduktion i u-länderna genom låga tullar samtidigt som man genom höga tullar försvårar för u-länderna att exportera förädlade produkter. Den generositet som industriländerna säges visa genom att ha låga tullar på råvaror är alltså ganska dubbelbottnad, och detsamma kan sägas om tull- och skattelättnader på den typ av livsmedel som u-länderna producerar utan nämnvärd konkurrens från industriländerna, t. ex. kaffe, te, kakao, citrusfrukter, bananer och den typen av varor. Det har beräknats att om de rika länderna skulle ta bort alla tullar och alla skatter då det gäller denna typ av varor, skulle det inte öka exportinkomsterna för samtliga u-länder med mer än cirka 100 miljoner kronor. Effekten är alltså praktiskt taget negligabel. Detta skall då jämföras med värdet av det skydd som de avancerade industriländerna ger sin jordbruksproduktion och som kan mätas i belopp på uppåt 10 miljarder dollar.

Det här är fakta som förelegat rätt länge och som är ganska kända. Vad man däremot inte hört talas om lika mycket är att u-ländernas konkurrensläge på våra marknader är mycket besvärligt också i fråga om industriprodukter, vilket främst har två orsaker som också tagits upp i motionen.

Den ena är att den tullmur som u-länderna måste kliva över när de skall sälja förädlade produkter inte bara är uppbyggd av den relativt låga tullen på råvaror jämte tullen på förädlingsvärdet. I stället beräknas tullen på både förädlingsvärdet och hela råvarukostnaden. Vi vill ha bort denna tullbelastning

och önskar i stället räkna tull enbart på förädlingsvärdet.

Det andra skälet av betydelse i sammanhanget är att tullar på industriprodukter generellt sett är högre när produkterna importerats från u-länder än när de importerats från andra industriländer. Håller man sig till den nominella tullen som det heter enligt nomenklaturen, d. v. s. tullen uttryckt i procent på importvärdet på varor från u-länder, finner man, att den i genomsnitt uppgår till 16,4 procent medan motsvarande nominella tull vid import från industriländer bara är 11,4 procent. Vi bygger således generellt upp en högre tullmur mot u-länderna än gentemot andra, rikare länder. Jämför man i stället den effektiva tullen, d. v. s. tullen uttryckt i procent på förädlingsvärdet, blir skillnaden ännu större eller 32,8 procent tull på import från u-länderna och 19,1 procent tull på import från industriländerna.

Dessa siffror gäller samtliga OECD-länder. Håller man sig bara till Sverige är tullnivån lägre, men i genomsnitt är skillnaden mellan effektiv tull och den egentliga tullsatsen större. Man räknar med att den effektiva tullen i Sverige är 216 procent av den egentliga tullen, d. v. s. mer än dubbelt så hög. Betydelsen för u-länderna av att slippa denna diskriminering skulle säkerligen inte vara liten, även om jag alltså håller med utskottet om att generella tullpreferenser är värdefullare.

Vi får nu vänta och se vad som händer vid de förhandlingar som pågår inom GATT och UNCTAD:s preferenskommitté. Om bevillningsutskottets optimism när det gäller snabba resultat skulle visa sig välgrundad, så kommer vi motionärer att tillhöra de mycket glada; i annat fall återkommer vi. Det näst bästa har ofta fått duga när det gäller insatserna för jordens fattiga.

Herr talman! Jag har för dagen inget yrkande utan hoppas bara att utskottets motiv för att avstyrka bifall till

Vissa uppbördsfrågor

motionen kommer att visa sig vara hållbart. Jag skulle också sätta värde på om någon talesman för utskottet kunde sätta litet mera kött på benen när det gäller uppgiften om att vi kan vänja oss generella tullpreferenser redan nästa år.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15

Vissa uppbördsfrågor

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 31, med anledning av motioner beträffande vissa uppbördsfrågor.

Utskottet behandlade i detta betänkande följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 220 av fru *Lilly Ohlsson* och herr *Mårtensson* samt II: 262 av herr *Jadestig* och fru *Gradin*, vari hemställts

att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde översyn av instruktionen för centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden så att ett större hänsynstagande till de sociala aspekterna vid bestämmande av beloppen och reglerna för existensminimum vid införsel i lön kunde göras;

2) de likalydande motionerna I: 787 av herr *Schött* och II: 913 av herr *Krönmark*;

3) motionen I: 533 av herrar *Alexander* och *Ernulf*; samt

4) motionen II: 933 av herr *Ullsten*.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

- A) *beträffande existensminimum* avslå motionerna I: 220 och II: 262;
- B) *beträffande tidpunkten för ansökan om jämkning av preliminär skatt* avslå motionerna I: 787 och II: 913;
- C) *beträffande ränta vid restitution av skatt*

avslå motionen I: 533;

Vissa uppborndsfrågor

D) *beträffande information angående grunderna för utdebitering till kyrklig kommun*

avslå motionen II: 933.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr JADESTIG (s):

Herr talman! Med god hjälp av riksdagens upplysningstjänst har jag fått fram ett material som gjort det möjligt att följa hur frågan om existensminimum har behandlats i riksdagen under 1960-talet. Det är ett mycket omfattande material. Ärendet har varit uppe i stort sett varje år, antingen i motioner eller i enkla frågor och interpellationer. Det förefaller också som om representanter för alla partier har varit engagerade och då fört en ganska blandad argumentering.

I år har fru Gradin och jag väckt motionen II: 262 och fru Lilly Ohlsson och herr Mårtensson motionen I: 220, i vilka motioner vi har tagit upp detta problemkomplex. Måhända har vi därvid inte kunna tackla frågan från någon helt ny utgångspunkt; vi har väl mera utgått från allmänmänskliga synpunkter och aktualiserat problemen från vår erfarenhet av arbetet ute på fältet.

Till riksdagens ledamöter har i denna fråga också kommit ett öppet brev som argumenterar för vår motion. Vi har dock inte haft någon kontakt med den aktionsgrupp som kallar sig Kamporganisationen för annorlunda socialvård. Man kan ha olika synpunkter på detta slags aktioner, men den skriftliga argumentationen hos gruppen överensstämmer i väsentliga delar med den erfarenhet jag har som kommunalt engagerad arbetsförmedlare och, inte minst, som övervakare.

Att leva på existensminimum innebär att man hamnat i ett ekonomiskt underläge som kan få långvariga konsekvenser. Grundorsakerna kan vara flera, t. ex. långvarig sjukdom, arbets-

löshet, skilsmässa eller social belastning. I praktiken har det visat sig medföra långvariga konsekvenser att ha existensminimum som levnadsstandard, och det är också mycket besvärande när det gäller återanpassningen till ett normalt samhällsliv.

Huvudargumentet i vår motion är att nu gällande regler på detta område är mycket stränga och i många fall omöjliggör en riktig återanpassning. Reglerna kan vara förkrossande även för välanpassade människor. Vi är också medvetna om att reglerna kan tillämpas olika. Vissa handläggare är generösa, andra håller sig mera till de allmänna bestämmelserna. Detta medför att betydande orättvisor kan uppstå i det att likartade fall bedöms olika.

Utskottet har i sitt utlåtande behandlat vår motion ganska ingående. Bl. a. finns där en redogörelse för hur den centrala folkbokförings- och uppbornds-nämnden (CFN) går till väga för att fastställa gällande normalbelopp. Utskottet framhåller också att via de generösa tolkningar som är möjliga inom ramen för gällande belopp kan hänsyn även tagas till sociala och andra förhållanden. Utskottets skrivning kan visserligen tolkas som ett välvilligt avstyrende men innebär ändock ett avstyrende. Jag hoppas att alla som handlägger frågor av detta slag verkligen kommer att ta del av utskottets välvilliga skrivning och att bestämmelserna även i framtiden skall tolkas på ett generöst sätt.

Det har inte fogats någon reservation vid utskottets betänkande. Frågan har under 1960-talet behandlats efter samma mall och utskottet inleder även 1970-talet med samma praxis, låt vara med en välvilligare skrivning. Första kammaren har redan vid föregående plenum efter debatt följt utskottets förslag. Debatten i denna kammare kan därför inte heller ge något annat resultat. Ärendet får väl fullföljas av enkammarriksdagen.

Vissa uppbördsfrågor

Det skulle enligt min mening enbart ha varit till nytta om man hade följt motionens förslag om en allmän översyn på detta område. En enhetligare bedömning betyder ganska mycket för den enskilde, inte minst med hänsyn till dagens inriktning på jämlikhet.

Frågan har nu hamnat i ett låst läge. Man hänvisar bara till möjligheten att enligt förekommande praxis följa generösare tolkningsprinciper. Detta är en felaktig inställning. Dels innebär den ett accepterande av att det utöver gällande regler förekommer sidoprinciper, dels medför den att endast den klient som möter en generös handläggare får en positiv behandling medan andra får ett sämre utgångsläge. Vår motion syftade till en översyn av instruktionen till centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden så att större hänsyn i framtiden skulle kunna tas till de sociala aspekterna.

Herr talman! Med stöd av dessa allmänmänskliga motiveringar yrkar jag bifall till motionsparet I: 220 och II:262.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag skall säga några ord i denna fråga, där jag rimligtvis bör vara något sakkunnig, eftersom den avser förhållanden som jag har beröring med i mitt yrke. Jag har stor förståelse för de motioner som väckts. Jag har föresten själv motionerat 1966 i samma ämne och i samma riktning. Frågan är emellertid kanske något svårare än vad motionärerna tänkt sig.

Det finns två intressenter i dessa frågor. Den ena vill att man skall ta så mycket pengar som möjligt ur vederbörandes lön; det gäller de personer som har fordringar på denne. Den andre är löntagaren själv, som naturligtvis vill att man skall ta så litet som möjligt av lönen. Det finns alltså även en mottagarintressent, vilket komplicerar problemet åtskilligt. Det har visat sig att denne ofta har synpunkter i dessa ärenden.

Barnavårdsmän och barnavårdsmyndigheter, som ofta är inblandade i dessa sammanhang, visar oftast mycket stor förståelse för gäldenären i dessa ärenden. Jag tror att de generellt försöker hjälpa de människor som kommit i denna situation. De kan emellertid inte gå hur långt som helst i denna strävan, eftersom barnavårdsnämnderna också är skyldiga att ta hänsyn till mottagarens intresse av att få de pengar som vederbörande oftast är i oundgängligt behov av.

Det allra största problemet i detta sammanhang, som inte berörts i vare sig motionerna eller betänkandet, är speciellt aktuellt i månaderna januari t. o. m. april. Införsel i lönen tillämpas inte bara för underhållsbidrag, som först tas ut, utan även för preliminärskatt, och arbetsgivaren skall dessutom under de fyra första månaderna av året dra av kvarstående skatt för dem som fått sådan.

Det är vidare så olyckligt ordnat att skilda myndigheter fastställer existensminimum i samband med uttagande av underhållsbidrag och av skatt. Detta är en komplicerad fråga, där reglerna borde kunna ändras. Jag har också på detta område väckt motioner, som dock inte lett till någon förbättring. Nuvarande ordning innebär att ett belopp först sätts undan för underhållsbidraget, varefter arbetsgivaren är skyldig att enligt tabell dra dels preliminärskatt, dels under det första kvartalet kvarskatt, även om det då inte blir ett öre kvar för löntagaren att leva på. Löntagaren har alltså fått ett existensminimum som gäller för underhållsbidraget. Han tror, vilket är rimligt, att det skall gälla för hans lön över huvud taget, men det gör det alltså inte. Han måste uppsöka en lokal skattemyndighet för att få ett existensminimum som gäller skatten. Det tar sin tid. Det tar också tid för de lokala skattemyndigheterna att fastställa detta, därför att det uppstår köbildning under januari månad.

Vissa uppbördsfrågor

Jag har frågat finansministern vad en sådan person skall leva av under tiden. Man tar hela hans lön — han får inte ett öre kvar. Det är verkligen ett problem. Jag har velat lösa det så, att man skulle ha ett existensminimum en gång för alla, som alla skulle känna till och som är det minsta man kan leva av. Detta skulle en arbetsgivare vara skyldig att alltid iaktta. Man skulle alltså aldrig få beröva en löntagare hela hans lön, utan man skulle alltid lämna så mycket som det är skäligt att leva av. Först därefter skulle löntagaren behöva gå till de lokala skattemyndigheterna för att eventuellt få ett högre belopp fastställt med hänsyn till de individuella förhållanden som kan föreligga.

Detta är enligt min mening det mest angelägna när det gäller existensminimum. Det är en svår fråga. Nu uppmanas, som herr Jadestig också påminde om, utmätningsmännen av utskottet att vara generösa. Jag tror att utmätningsmännen är glada över att få läsa detta. Det är emellertid fortfarande två motsatta intressen, nämligen att generositet åt ett håll betyder njugghet åt ett annat. Motionärerna har nog i någon mån förbisett den komplikationen.

Fru **HOLMQVIST** (s):

Herr talman! Ett enhälligt bevillningsutskott har haft en mycket positiv inställning till motionerna I: 220 av fru Lilly Ohlsson och herr Mårtensson samt II: 262 av herr Jadestig och fru Gradin. Att utskottet inte tillstyrkt bifall till motionerna beror på att centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden har att ta hänsyn till de faktorer som inverkar på levnadskostnadsutvecklingen. De normalbelopp som CFU årligen fastställer skall tjäna till ledning vid fastställande av existensminimum i det särskilda fallet. Det är vi alla helt överens om.

Jag hoppas att utskottets skrivning på s. 9 i utskottets betänkande nr 31 måtte komma till kronofogdemyndigheternas

kännedom. Utskottet uttalar enhälligt följande: »Vid införsel är utmätningsmannen över huvud taget inte bunden av de av CFU fastställda normalbeloppen utan har vidsträckta befogenheter att i varje särskilt fall pröva hur stort belopp som skall förbehållas gäldenären. Enligt utskottets mening synes därför det av motionärerna aktualiserade problemet i regel kunna lösas inom ramen för gällande lagstiftning genom en generös tolkning av begreppet existensminimum, där sociala och andra förhållanden motiverar detta.»

Svenska kommunförbundet kommer att försöka få de av kommunförbundet rekommenderade interkommunala ersättningsbeloppen beträffande socialhjälp att sammanfalla med de av CFU rekommenderade. Tyvärr blir vid en jämförelse de normalbelopp för existensminimum som centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden fastställt för 1970 faktiskt lägre än den av Kommunförbundet för några veckor sedan rekommenderade taxan för samma år. Existensminimum i ortsgrupp 3 blir enligt Kommunförbundets rekommendation 420 kronor mer per år för ensamstående och 1 660 kronor mer per år för makar samt i ortsgrupp 4 320 kronor mer per år för ensamstående och 1 460 kronor mer per år för makar. I ortsgrupp 5 överstiger de årliga interkommunala ersättningsbeloppen normalbeloppen för existensminimum med 20 kronor för ensamstående och 960 kronor för makar. För barn under 16 år överstiger Kommunförbundets rekommendation ersättningsbeloppen avsevärt normalbeloppen för existensminimum, d. v. s. med inte mindre än 900 kronor i ortsgrupp 3 och 4 samt 840 kronor i ortsgrupp 5. Jag hoppas att en samordning skall ske så att dessa belopp i varje fall kommer att gälla. Jag hoppas också att man skall ge möjlighet till att existensminimum verkligen skall sättas så högt att det går att leva på det.

Vissa uppöbördsfrågor

Personligen är jag fullt införstådd med de sociala problem som kan komma att uppstå i de enskilda fall som motionärerna har tagit upp. Jag tror att man försummar att ta kontakt med den kronofogde som handlägger det enskilda ärendet. Det finns faktiskt många mycket sympatiska kronofogdar, men de har inte samma PR-sinne som herr Sjöholm att agera så att deras sätt blir välkänt. Här har socialarbetaren och t. o. m. barnavårdsman full frihet att hjälpa en person i socialt trångmål till rätta. Som barnavårdsman vet jag av erfarenhet att kronofogdarna låter tala med sig och att de kan ta sociala hänsyn. Jag föreställer mig att de flesta kraven belöper sig på underhållsbidrag till barn, som betalats ut såsom bidragsförskott.

Men här dyker ett nytt problem upp. Kommunerna är ålagda att förutom för sitt eget intresse också svara för statens återkrav hos den underhållsskyldige för utgivet bidragsförskott. Sköter inte kommunerna detta tillräckligt effektivt, riskerar de att statsbidraget inte betalas ut, utan kommunen får bära hela kostnaden.

Jag tror att detta är en bidragande orsak till att tillräckliga sociala hänsyn kanske inte tas i alla fall. Möjligen kan denna risk vara större där man har speciella kravavdelningar. Den underhållsskyldige vistas ofta på annan ort än i den kommun som har att tillvarata samhällets intresse av att återbetalning sker. Om barnavårdsman sköter kravet kan han i samförstånd med barnavårdsnämnden hjälpa den enskilde att få behålla mer för egen del efter prövning i det enskilda fallet. Men precis som herr Sjöholm har sagt, har jag upplevt att om barnavårdsnämnden varit generös har man i stället tagit mera i skatt. Det är inte så det hela var tänkt. Sedan kommer andra komplikationer till. Om den underhållsskyldige fått förskott på lönen, tar man också ut detta.

Som barnavårdsman brukar jag, trots

att det inte ingår i mina skyldigheter, i de fall vi här talar om animera den underhållsskyldige till att hos länsstyrelsen anhålla om att få skulden på bidragsförskottet avskriven. Samhället bör, enligt mitt sätt att se på den sociala servicen, ge medborgarna hjälp och upplysning så att de kan tillvarata sina rättigheter.

Jag vill med detta, herr talman, upplysa om de möjligheter som finns för att hjälpa människor till social anpassning. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Fru Holmqvist redogjorde för den skillnad som finns mellan existensminimum och den taxa som är uppgjord i Svenska kommunförbundet när det gäller ersättning av utgiven socialhjälp mellan kommunerna. Man finner då att existensminimum ligger en bra bit under den ersättningstaxa som härvid skall utgöra norm. Det är självklart att detta är helt orimligt. Det betyder i själva verket att man kan få socialhjälp till att betala skatt och till att betala underhållsbidrag. Jag upprepar att det är ett orimligt förhållande.

Riksdagen har tidigare behandlat detta ärende och uttryckt önskemål om att det skall bli en koordination mellan dessa två saker, existensminimum och interkommunal socialhjälpstaxa. Tyvärr upptäcker man att det inte blev så helt med koordinationen.

Nu upplyser fru Holmqvist om — och jag kan bekräfta det — att Kommunförbundet ämnar ta upp nya överläggningar med centrala uppöbördsnämnden. Vi kan väl också hoppas på att det efter bevillningsutskottets skrivning och dagens beslut i kamrarna blir en ordentlig koordination mellan dessa två taxor.

Jag upprepar — jag tror att det är för fjärde gången — att det nu råder ett orimligt förhållande, som man måste komma till rätta med.

Härmed var överläggningen slutad.

Penning- och valutapolitiken*Mom. A*

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 220 och II: 262; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. B—D

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 16

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 17, i anledning av motioner om automatisk överföring av medel från postlönekonto till annan bank.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17

Penning- och valutapolitiken, m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 18, om verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

*Punkten 1***Penning- och valutapolitiken**

Under denna punkt anförde utskottet bl. a. följande.

Den ekonomiska utvecklingen under 1969 karaktäriserades främst av en snabb uppgång i den inhemska konjunkturen och av betydande påfrestningar på den yttre balansen. Dessa tendenser motiverade en åtstramning av den ekonomiska politiken. Stora krav ställdes därvid på kreditpolitiken, särskilt som möjligheterna att tillgripa andra ekonomisk-politiska medel var begränsade. Enligt utskottets mening har således den kraftiga skärpning av kreditpolitiken som genomförts varit ett nödvändigt huvudmoment i strävandena att bevara den samhällsekonomis-

ka balansen. Bankofullmäktiges allmänna uppläggning av kreditpolitiken, om vilken enighet rått inom fullmäktige, kan utskottet alltså helt ansluta sig till. Utskottet anser också att de olika medel som kommit till användning har varit väl avvägda.

Särskild betydelse för att en nödvändig begränsning av kreditexpansionen i banksystemet kunde åstadkommas hade enligt utskottets mening de åtgärder som riksbankschefen efter fullmäktiges enhälligt givna bemyndigande vidtog för att direkt reglera bankernas upplämningsmöjligheter i riksbanken. Utskottet tar i ett särskilt avsnitt (punkten 2) upp dessa åtgärder till närmare granskning.

Det är naturligt att en så kraftig åtstramning av kreditpolitiken som den som genomförts under 1969 får till konsekvens att i och för sig väl motiverade låneanspråk inte kan tillgodoses. Det ligger i sakens natur att en sådan effekt måste uppkomma i en situation då efterfrågan på produktionsresurser tenderar att gå utöver det tillgängliga utrymmet. Utskottet vill i detta sammanhang uttala sin tillfredsställelse över att de prioriterade områdena, däribland bostadsbyggandet, kunnat få sina kreditbehov tillgodosedda.

Utskottets utlåtande avseende denna punkt utmynnade i en omförmälan om vad under punkten anförts.

Reservationer hade avgivits

1) *beträffande kreditpolitiken*

a) av herrar Åkerlund, Strandberg och Enarsson (samtliga m), vilka ansett att ovan intagna avsnitt i utskottets omförmälan bort utbytas mot ett avsnitt av följande lydelse:

»De senaste åren har i reservationer till utskottets dechargeutlåtanden och dess utlåtanden rörande sedelutgivningsrätten uttalats, att riksbanken bort bedriva en restriktivare likviditets- och kreditpolitik än fallet varit under åren 1967 och 1968. I en reservation till de-

Penning- och valutapolitiken

chargeutlåandet 1968 varnades för konsekvenserna av att upplåningen under år 1967 stigit rekordartat, och i följd påpekades att en icke marknadsmässigt motiverad likviditetspolitik förts ända fram till den sista månaden 1968. Denna expansion hade bägge gångerna abrupt fått avbrytas och ersättas med en kraftig kreditåtstramning för att bromsa ett framkallat valutautflöde. Det underströks i reservationerna att tvära kastningar och ryckighet i kreditpolitiken inte är önskvärda; som lämpligaste kreditpolitik rekommenderades en smidig anpassning i restriktiv anda till kreditmarknadens krafter. Betydande valutatillflöden i storleksordningen 500 miljoner kronor per år under åren 1964—1966 hade förbytt i valutautflöden om 195 miljoner kronor år 1967 och 86 miljoner kronor år 1968. Dessa förhållanden borde ha observerats som varnande tecken på tilltagande kapitalknapphet.

När valutautflödet på allvar tog fart under fjolåret inträdde en marknadsmässigt betingad kapitalknapphet och likviditetsbrist, som inte kunde hävas med kreditpolitikens hjälp. En häftig och stark kreditåtstramning framkallades, som bl. a. ledde till att den nytillkomna kreditförmedlingen under året minskade med ca 2 500 miljoner kronor. Till försvar för sin politik anför fullmäktige, att den restriktiva kreditpolitiken vad den yttre balansen beträffar är väsentlig icke endast för att förhindra ett fortsatt kapitalutflöde utan även för att motverka en försämring av handelsbalansen. Utskottet delar denna uppfattning men anser att riksbanken kunnat och bort beakta detta samband tidigare. Risker för att riksbanken genom en frikostig likviditets- och kreditpolitik kunde komma att själv finansiera underskotten i den yttre balansen och ge valutautflödet ett självgenererande förlopp har sedan länge varit uppenbar. Utskottet noterar dock med tillfredsställelse att riksbanken nu

vidtagit åtgärder för att reducera denna risk. Tyvärr har dröjsmålet med omläggningen och anpassningen till den av valutautvecklingen nödvändiggjorda nya och mera marknadsmässiga kreditpolitiken medfört att åtstramningen fått genomföras med för de flesta låntagare besvärande häftighet och styrka. Bidragande orsak härtill är statens och bostadsbyggandets prioriterade anspråk på att erhålla större eller oförändrade krediter i ett krympt kreditutbud. Näringslivets andel av nytillskotten till kreditmarknaden sjönk från 36 till 24 % under året och utgjorde i kronor räknat endast 58 % av vad den utgjort år 1968.

Utskottet vill framhålla att även vid nuvarande reglering av kreditmarknaden möjlighet funnits till en sådan avvägning mellan olika behov att näringslivets angelägna kreditanspråk blivit tillgodosedda i högre grad. De generella direktiven om prioritering av krediter för statens och bostadsbyggandets behov hör enligt utskottets uppfattning inte ges en så snäv tolkning att klart menliga följder inträder för valutautvecklingen.

Sammanfattningsvis finner utskottet att den restriktiva kreditpolitiken varit ofrånkomlig men att den — såsom även framhållits inom bankofullmäktige — borde getts sådan tillämpning att den kunnat vinna allmänt förtroende och förstäelse hos alla därav berörda.»

b) av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Börjesson* i Glömminge (båda cp), vilka ansett att ifrågakvarande avsnitt bort ha följande lydelse:

»Den ekonomiska utvecklingen — — — — — (= utskottet) — — — — — ansluta sig till. Utskottet anser också att de olika medel som kommit till användning i stort sett varit väl avvägda. Härvidlag gör utskottet dock undantag för den diskontohöjning som företogs i juli. Med hänsyn till de övriga åtgärder för att begränsa kreditgivningen som då beslöts borde diskontot ha kunnat hållas

Penning- och valutapolitiken

oförändrat och en ytterligare skärpning av högräntepolitiken sålunda undvikas.

Särskild betydelse för ——— (= utskottet) ——— sina kreditbehov tillgodosedda.»;

2) beträffande valutapolitiken

av herrar Åkerlund, Strandberg och Enarsson (samtliga m), vilka ansett att efter ovan intagna stycke i utskottets omförmålan bort tillfogas ett avsnitt av följande lydelse:

»Den valutapolitiska målsättningen har under året gått ut på att hävda kronans yttre värde i förhållande till den amerikanska dollarn och inneburet bindning med ytterligare inriktning på dollarn.

Genom en mellan Förenta staterna och Sydafrikanska republiken träffad överenskommelse har förutsättningarna för tillförsel av guld till det internationella valutasystemet reglerats med i huvudsak obegränsad leveransrätt för sydafrikanskt guld till det officiella guldpriset av 35 dollar per ounce och valfri föräljning till den fria guldmarknaden vid högre pris. Ränteläget på de internationella penning- och lånemarknaderna har under året legat på hög nivå. Den träffade guldöverenskommelsen borde emellertid kunna tillföra det internationella valutasystemet och de internationella penning- och kreditmarknaderna erforderliga likviditetstillskott för att en lägre räntenivå skall nås.

De för riksbanken och affärsbankerna sammanlagda guld- och valutatillgångarna har under året minskat med 1 686 miljoner kronor mot en minskning med 86 miljoner kronor 1968 och uppgick vid årsskiftet till 4 280 miljoner kronor. Enligt 4 § i den för utskottet gällande instruktionen bör utskottet med synnerlig uppmärksamhet följa de fullmäktiges åtgärder som avser metalliska kassans upprätthållande. Utskottet har vid sin granskning noterat att guldkassan bibehållits ungefär

oförändrad vid 1 167 miljoner kronor. Den utgör nu 27 % av de sammanlagda guld- och valutatillgångarna mot endast 20 % i fjol, men denna förbättring är helt resultatet av de beklagliga förlusterna av valutor. Utskottet, som instämmer i den tidigare reservationsvis uttalade uppfattningen om guldkassans betydelse från internationell likviditetssynpunkt, anser att relationsförbättringen icke bort åvägabringas genom valuta-utflöde utan genom att riksbanken vid målmedveten uppbyggnad av landets guld- och valutatillgångar i första hand förstärkt guldkassan. I enlighet med intentioner som kommit till uttryck inom bankofullmäktige vill utskottet kraftigt understryka angelägenheten av att riksbanken nu ger återuppbyggnaden av guld- och valutakassan högsta prioritet. Att, såsom valutastyrelsen antyder vara möjligt, långsiktigt basera betalningsbalansen på kapitalimport finner utskottet inte tillrådligt.»

Herr TALMANNEN yttrade:

Överläggningen rörande punkten 1 i bankoutskottets utlåtande nr 18 må omfatta utlåtandet i dess helhet samt utskottets utlåtande nr 19, men yrkanden framställes i detta sammanhang endast beträffande den nu föredragna punkten.

Punkten 1 i utlåtandet nr 18 föredrogs; och anförde därvid:

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Jag tackar för talmanens medgivande att i ett sammanhang kommentera de båda utlåtandena från bankoutskottet, nr 18 om riksbanken och riksgäldskontoret och nr 19 om den ekonomiska politiken. Det skulle ha varit svårt att hålla dem åtskilda. Sakmaterialet är i långa stycken det samma och de agerande personerna, de som har att stå till svars, är också i stor utsträckning desamma. De har i flertalet fall bara att gå de få stegen från

Penning- och valutapolitiken

kanslihuset eller riksdagshuset över till riksbanken för att i annan kapacitet men med oförändrad målsättning och oförändrade ambitioner handlägga frågor av central betydelse för vårt ekonomiska liv.

De båda utlåtandena baserar sig på ett omfattande material, som tidigare har tillställts kamrarna. Med bankoutskottets memorial nr 1 överlämnades i mitten av januari bankofullmäktiges rapport om riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning — som det heter — under kalenderåret 1969. Som bilaga gick valutastyrelsens berättelse med, liksom redogörelser för riksbankens jubileumsfond och riksbankens pris i ekonomisk vetenskap. Tumba pappersbruks redogörelse har också lämnats till kamrarna.

Underlag för den diskussion vi skall föra i dag kring riksbankens verksamhet finns också att hämta i riksdagsrevisorernas granskningsrapport, som i år för ovanlighetens skull har ett bifogat juristutlåtande beträffande vissa av riksbankens åtgärder. Det rör sig för resten delvis om sådana åtgärder som bankoutskottet knappast hade kunnat kommentera, eftersom delar av dokumenteringen återfinns i bankofullmäktiges s. k. särskilda, d. v. s. hemliga, protokoll.

Med bankoutskottets memorial nr 2 överlämnades den berättelse som fullmäktige i riksgäldskontoret avgivit för det senaste budgetåret. Både i fråga om riksbanken och riksgälden har bankoutskottet på sedvanligt sätt kompletterat granskningen genom att gå igenom fullmäktigeprotokoll och anmoda verksamcheferna att i utskottet svara på vissa frågor.

Vad så beträffar utlåtandet om den ekonomiska politiken, bankoutskottets utlåtande nr 19, har det som utgångspunkt en rad motioner från oppositionshåll, delvis av principiell art, delvis med mera begränsad syftning. De motionerna är väckta under den all-

männa motionstiden och de bör — detta gäller i varje fall motionerna med principiell uppläggning — läsas som inlägg i den debatt kring samhällsekonomi där regeringen i statsverkspropositionen har redovisat sin uppfattning.

Om man ur alla siffrorna och sakuppgifterna skulle försöka destillera ett koncentrerat omdöme om 1969 års riksbankspolitik skulle det väl bli någonting i stil med vad jag här har noterat efter Svenska bankföreningens ordförande under 1969, alltså en talesman för dem som haft att på marknaden tillämpa riksbankens beslut. De formuleringarna, som jag här har skrivit av, var att kreditmarknaden kännetecknats av »den mest massiva uppvisning av penningpolitiska restriktionsåtgärder, staplade på varann, som något land upplevat i mannaminne». Än mera koncentrerat — till en enda droppe skulle man kanske kunna säga — har faktiskt finansministern själv karaktäriserat riksbankspolitikerna. Hans omdöme om den var: »brutal».

Normalt är ordet brutal naturligtvis inte något honnörsord ens hos en finansminister. När det ändå av herr Sträng används nästan som beröm skall detta ses mot bakgrunden av den utveckling som riksbanken haft att stå emot. Det kan inte ha varit roligt att vara riksbanksledning under 1969, när årets resultat kan summeras så här — nu är det en författare i Svensk Sparbankstidskrift som jag låter komma till tals: »Hård kreditåstramning, skyhöga ränta, stark försämring av valutaläget, oro på arbetsmarknaden, stark politisk aktivitet för ökad jämlikhet riktad bl. a. mot kapitalägare och höginkomsttagare, risk för skärpt företagsbeskattning och vikande konjunktur, risk för en kraftig engångsinflation.» Till detta, som trycktes för några veckor sedan, kan man i dag foga förslaget om 25-procentig investeringsavgift för en rad byggprojekt med de bekymmer som förslaget innebär för dem som planerat

Penning- och valutapolitiken

byggandet — beställare lika väl som entreprenörer. En riksbanksledning som har att hantera en sådan verklighet måste nog agera med en viss brutalitet.

Utskottets majoritet säger också att den helt ansluter sig till bankofullmäktiges allmänna uppläggning av kreditpolitiken, medan reservanternas från moderata samlingspartiet i sin skrivning säger att den restriktiva kreditpolitiken varit ofrånkomlig. Det omdömet betyder inte att reservanternas från moderata samlingspartiet anser att riksbankspolitiken kan gå fri från kritik. Man efterlyser en mindre snäv tolkning av de generella direktiven om prioritering för statens och bostadsbyggandets behov, och man beklagar att kreditpolitiken inte har fått en sådan tillämpning att den kunnat vinna allmänt förtroende och förståelse hos alla som berörs av den. Det är två kardinalpunkter, och jag skall här uppehålla mig något vid dem båda.

Utän att skvallra ur skolan kan jag väl säga att när riksbankschefen i bankokskottet ställs inför frågan, huruvida det inte vållar stora bekymmer för riksbankspolitiken att de stora låntagarna — stat och bostadsbyggande — i alla lägen skall prioriteras, så glider riksbankschefen undan genom att säga: »De beslutna har träffats i detta huset.»

Motsvarande formuleringar har herr Åsbrink använt i publika sammanhang, varför jag inte anser det inkorrekt att citera honom. Inte heller anser jag det vara inkorrekt att ur formuleringarna utläsa en viss kritik mot vad som beslutats i detta hus.

Tillspetsat kan man säga att vi här i landet drivit en kreditpolitik som låtit stat och bostadsbyggande kunna räkna med hyggliga finansieringsmöjligheter under både lågkonjunkturer och högkonjunkturer, medan näringslivet ställts inför besvärande restriktioner i de konjunkturlägen, d. v. s. under högkonjunkturerna, då kapitalet verkligen behövs. Särskilt besvärande är det när

övergången från likviditetspåspädning till likviditetsåtstramning görs tvär, ryckig och nervös. De anmärkningarna har länge kunnat riktas mot den ekonomiska politiken. En särskild tyngd har de fått när det gått dithän, att näringslivets kapitalsvårigheter hindrar oss att komma till rätta med bekymren kring vår handelsbalans. Och det är där vi befinner oss i dag. Det är nämligen inte köpmotstånd mot svenska varor som hindrar oss att tjäna in mer exportvalutor utan det är utbudet som begränsas på grund av att exportindustrin saknar resurser att höja sin tillverkningskapacitet. Hade man kunnat låna upp ytterligare några miljarder för att köpa och installera nya maskiner — alltså för att sätta ännu bättre arbetsverktyg i händerna på de anställda — ja, då skulle valutareserven ha fått en välbehövlig förstärkning.

En kreditpolitik som utformas så, att den främst slår på näringslivet, äventyrar själva syftet med kreditåtstramningen: att förbättra vår valutasituation.

Att investeringssiffrorna för 1969 tede sig relativt hyggliga för industrin berodde på att man började året med god likviditet inom företagen. Nu är denna tagen i anspråk, och bankväsendets likviditet har också sugits ut under 1969. Hur skall man då i sinnevärlden kunna realisera den tioprocentiga ökning av industriinvesteringarna som finansplanen förutsätter? Ja, den frågan kan väl ingen svara på — finansministern kan det inte, inte heller riksbankschefen.

Det korta perspektivet är alltså ytterligt oroande. Det längre perspektivet är det kanske i ännu högre grad på grund av de samhällsekonomiska verkningar under skatteförslaget kan beräknas få i form av hinder för den ekonomiska utvecklingen i landet. Att fortsätta framsteg kräver ökade resurser borde vara klart, och lika klart borde vara att ökad produktion kräver ökad

Penning- och valutapolitiken

kapitaltillgång; näringslivet kan inte i längden försörjas på en restpost av kapitaltillgången.

Vi måste nog få i gång en ordentlig debatt kring riksbankens politiska bundenhet till regering och riksdag.

Man får bestämma sig för hur man vill ha det: antingen ett system där penningpolitik och finanspolitik verkligen samordnas under en ansvarig ledning — ett system som det finns mycket som talar för — eller ett system där riksbankens ansvarsområde klart stakas ut och därefter med regeringens och riksdagens goda minne kraftfullt förvaltas av riksbanken. Som vi har det för närvarande arbetar vi med ett system som innebär ett haltande på bägge benen. Det besked som Yngve Holmberg i förrgår lämnade om arbetsvillkoren i bankofullmäktige belyser situationen. Jag föreställer mig att den frågan återkommer senare i dag.

Vad så beträffar kritiken av den PR-mässiga sidan av riksbankspolitiken, marknadsföringen, finns det onekligen skäl för de frågetecken som sätts i reservation nr 1 i bankoutskottets utlåtande nr 18. Det kan inte vara tillfredsställande att riksbanken vidtar åtgärder som är av den karaktären att det, som statsrevisorernas utredningsman säger, måste lämnas öppet huruvida riksbankens åtgärder skulle stå sig vid en domstolsprövning. Inte heller är det bra att riksbanken genom att debitera 360 procent ränta framkallat en debatt där det måste erinras om lagbestämmelserna kring utnyttjande av annans trångmål.

Väsentlig är också frågan om rätts-säkerheten. Riksdagsrevisorerna har tagit upp också denna. Deras utredningsman nöjer sig i stort sett med att hänvisa till vad professor Nils Herlitz i ett förvaltningsrättsligt arbete sagt om den nu allt vanligare situationen att en myndighet anser sig vara utrustad med vidsträckt och odefinierade befogenheter i saker som angår enskilda. Att medborgarna i ökad grad skulle bli beroen-

de av myndighetsåtgärder, vilkas förutsättningar och innebörd inte preciseras i lagstiftningen, kan inte vara en önskvärd utveckling i samhället. Att åtgärden sedan, som i riksbankens fall, av myndigheten själv hurtigt betecknas som »okonventionell och känbar» gör inte saken bättre. Riksdagsrevisorerna spelar över frågan om rättssäkerheten till bankoutskottet, och där har majoriteten menat att man för närvarande inte har behov av att riktlinjer dras upp. Representanterna för moderata samlingspartiet redovisar i reservation 3 en annan uppfattning. Metodiken med uppläningsbegränsning och sanktioner innebär problem, säger man, som snarast bör utredas. Nog förefaller det vara en rimlig önskan och ett välbehövligt bidrag till ett bättre psykologiskt klimat i kreditpolitiken.

Jag övergår så till valutapolitiken. Majoriteten inom bankoutskottet har inte haft något att säga på denna punkt trots att det också här onekligen finns plats för frågetecken. Var det t. ex. psykologiskt riktigt att i höstas markera svaghet i den svenska valutaställningen, en svaghet som motiverade att Sverige skulle utnyttja den undantagsparagraf i OECD:s stadgar om kapitalrörelser som ger rätt att under viss period begränsa en del annars fria kapitalrörelser? Gav inte den åtgärden snarast ett stöd åt den skeptiska bedömning av den svenska valutan som redan dessförinnan kunnat konstateras? Försatte vi oss inte i en besvärlig situation när det gäller att i höst inför internationellt forum ställa upp till granskning av hur vi skött oss under respitåret?

Hur ömtåliga sådana här frågor är och hur lätt triviala förhållanden kan blåsas upp till stora dimensioner visar händelserna i februari i år, då riksbanken inför en onormalt stor efterfrågan på dollar utan förvarning lämnade sin sedan många år tillämplande interventionskurs, d. v. s. lät en dopp-

Penning- och valutapolitiken

ning av det svenska kronvärdet noteras på marknaden, vilket naturligtvis väckte stor uppmärksamhet utomlands.

Här, liksom om undantaget från OECD:s stadga, gäller väl att i sak är det inte så märkvärdigt, men de psykologiska verkningarna kan bli allvarliga. Sådana bedömningar borde inte en riksbanksledning försumma.

Jag har tidigare sagt att man med goda skäl kan göra gällande att de starka restriktionerna för näringslivets kapitalanskaffning direkt motverkar åtstramningens primära syfte, nämligen att hejda valutaavtappningen. I stället för att hindra kapacitetsökningar och rationaliseringar borde man skapa förutsättningar för ökad, lönsam produktion.

En parallell till detta finns på valutaområdet. Även där glömmar man att efterfrågan på svenska varor är god och att flaskhalsen är svårigheten att få fram mera varor. Om mera varor producerades i svensk regi för försäljning utomlands skulle mera valuta tillföras landet. Och nu kommer jag till anmärkningen mot den restriktions- och regleringspolitik som bär riksbankens signum.

Man tycks inte ha gjort klart för sig att produktion av varor utomlands i svensk regi i många fall skulle tillföra landet bättre valutaneo än utbyggnad inom landet.

Det är ett obestridligt faktum att arbetskraften utnyttjas maximalt här hemma. Projekt som kräver nyanställning förutsätter alltså — direkt eller indirekt — import av utländsk arbetskraft. Dessa människor skall bo någonstans, de skall också ha service av olika slag. På de flesta industriorter här hemma är både bostäder och service bristvaror. Följaktligen måste en utbyggnad ske. Sådant kostar stora pengar av vilka en hel del representerar varor som importerar. Jag är övertygad om — och jag har sagt det förut i riksdagsdebatter — att det ofta valutamässigt

ställer sig långt fördelaktigare att svenska företag tillvaratar sin know-how och kapaciteten i sin marknadsföringsorganisation med varor som produceras utomlands. Då ökar inte den redan alltför stora bristen på arbetskraft här hemma. Då behövs inte heller de dyrbara nyanläggningarna i bostäder, gator, skolor — kanske 150 000 kronor per person — som inflyttarna nu kräver och som i inte ringa utsträckning representerar importvaror eller varor som annars hade kunnat försälas till utlandet.

Den negativism som utlandsinvesteringar som riksbanken har demonstrerat i princip och praktik torde i sig själv vara en av orsakerna till den ogynnsamma utvecklingen av vår valutareserv.

Det har visst blivit så, herr talman, att jag i denna inledande presentation av bankoutskottets båda utlåtanden hittills mest tagit utlåtandet om riksbankspolitiken som utgångspunkt. Men sakligt sett har jag ändå redovisat tankegångar även från utlåtandet om den allmänna ekonomiska politiken, bankoutskottets utlåtande nr 19. Reservationen 10 under det utlåtandet — antalet reservationer är faktiskt så högt — kunde lika gärna med sina synpunkter på näringslivets kapitalförsörjning ha fogats till utlåtandet om riksbankspolitiken. Detsamma gäller reservationen 6. Reservationen 9 för ett resonemang kring nödvändigheten av ett bättre samråd och en vidare diskussion kring den ekonomiska politiken för att ge en bättre förankring och ett större förtroende än vad fallet är nu. Den aspekten — den psykologiska om vi vill kalla den så — är, som jag redovisat, aktuell också för riksbankspolitiken.

Skall statsupplåningen hållas nere — något som ur riksbankens synpunkt är högst önskvärt — måste statsutgifterna följas noggrant. Reservationen 1 uttalar sig till förmån för en besparingsutredning, reservationen 2 till för-

Penning- och valutapolitiken

mån för en utredning om den nu betänkligt vildvuxna rationaliseringsverksamheten inom den offentliga sektorn. Vad som sägs i de båda reservationerna har helt nyligen fått stöd av uttalanden från planeringschefen Höök i finansdepartementet vid konferenser som Sparbanksföreningen ordnat nere i Skåne. Han har där uttalat sig i den riktningen, att den offentliga sektorn måste kontrolleras bättre, och han har framhållit att det behövs klara formuleringar om målsättning i olika sammanhang där sådana nu saknas. Det är just detta som sägs i reservationerna 3 och 4. Det behövs klarare formuleringar och målsättningar för samhällsverksamheten och en långsiktigare ekonomisk planering.

I reservationen 5 hemställs om en utredning av hushållens sparvanor. Bakgrunden för det är naturligtvis den oroande nedgången i hushållssparandet.

Reservationen 7 är förestavad av skepsis mot emissionskontroll, och med reservationen 8 är man tillbaka till resonemang om finanspolitikens konsekvenser på hela det ekonomiska fältet.

Herr talman! När man studerar de handlingar som är underlaget för dagens ekonomiska debatt — dem som jag redovisade i inledningen av mitt anförande — får man många besked om bekymmer för folkhushållet. Jag började mitt inlägg med att erinra om ett par sammanfattande omdömen om kreditpolitiken. Av dem var finansministerns formulering »brutal» den kortaste.

Både i fråga om kreditpolitiken och om valutapolitiken har jag nu här försökt visa att de hårda bandagen, långt ifrån att ge det bästa tillfrisknandet, kan innebära att vitaliteten och aktiviteten inom näringslivet hämmas på ett sätt som ökar våra svårigheter i stället för att bringa dem ur världen.

Svenskt näringsliv har en betydande slagkraft. Om det finge bättre tillgång till kapital här hemma, friare möjlighe-

ter att agera på internationella marknader och — inte minst viktigt — ett annat psykologiskt klimat här hemma, skulle det svenska näringslivet säkert kunna ge sitt bidrag till att bryta de bekymmersamma trender som man nu tyvärr måste notera på olika håll i folkhushållet.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag tar till orda i anledning av bankoutskottets utlåtande nr 19. Här redovisas i flera motioner oppositionens syn på den ekonomiska politiken.

Ingen hade väl väntat att utskottet skulle komma fram till ett enhälligt utlåtande — det förekommer inte heller mindre än tio reservationer, till vilka alla jag anslutit mig. Då jag vill motivera min anslutning till reservationerna är det naturligt att jag i första hand uppehåller mig vid de avsnitt som berör motionerna I: 814 och II: 950, som redovisar folkpartiets uppfattning, vilken för övrigt överensstämmer med centerpartiets.

I motionsparet I: 814 och II: 950 analyseras ingående vår syn på det ekonomiska läget, finanspolitiken, prissituationen, investeringar och sparande, sysselsättnings- och regionalpolitiken, stabiliseringspolitiken, den ekonomiska planeringen och skattereformen. Dessutom ges en samlande översikt över en sammanfattning i nio punkter över några viktiga förslag, till vilka motionerna gett anledning.

Ur de nio punkterna kan i korthet följande anföras. Budgetplaneringen bör utbyggas med ett längre perspektiv framåt. En översiktlig nationalbudget i arbetskraftstermer bör uppgöras. Den ekonomiska planeringen bör innefatta alternativa planer som underlag för de politiska instansernas prioriteringar. En översyn av statsutgifterna bör göras med jämna mellanrum, i syfte att främja kostnadsbesparingar och effektivitet. En sådan översyn bör nu

Penning- och valutapolitiken

igångsättas genom en parlamentarisk beredning. Den statliga finanspolitiken bör genom större flexibilitet bättre än som skett under senare år anpassas efter konjunkturerna. Regeringen bör på det internationella planet främja överenskommelser på det ekonomiska området, vilka skapar förutsättningar för en fortsatt ekonomisk expansion med bevarad stabilitet, hög sysselsättning och lägre räntenivå. Det enskilda sparandet bör uppmuntras genom lämpliga skattepolitiska åtgärder och utgivning av värdefasta obligationer. En sparundersökning bör skyndsamt verkställas. Ett ekonomisk-socialt råd med företrädare för statsmakterna, olika organisationer samt oberoende expertis bör inrättas i syfte att åstadkomma en bättre belysning av de samhällsekonomiska problemens verkliga läge och att förbereda de i motionen berörda stabiliseringskonferenserna. Konkurrensens värde för rationalisering, effektivitet, sänkta kostnader och varornas anpassning efter konsumenternas behov bör konsekvent tillvaratas.

Jag har bara i sammanfattning anfört en del av de synpunkter som har framförts i dessa nio punkter. Motionerna utmynnar i direkta yrkanden i fem olika avseenden. Det första yrkandet är att vi hemställer att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anholder om utredning och förslag i syfte att belysa verkningarna på produktion, sysselsättning och inkomstfördelning av olika finanspolitiska åtgärder. För det andra anholder vi, att utredning sker om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd med företrädare för regering och opposition, arbetsmarknadens parter och näringslivets organisationer samt ekonomisk expertis med uppgift såväl att åstadkomma en offentlig belysning av de samhällsekonomiska problemen på sätt i motionen angivits som att förbereda stabiliseringspolitiska konferenser. För det tredje anholder vi om utredning och förslag i syfte att belysa

hushållens sparvanor och stimulera det personliga sparandet. För det fjärde hemställer vi att en parlamentarisk utredning tillsättes med uppgift att utarbeta riktlinjer för en ekonomisk planering i enlighet med vad som ovan utvecklats, och för det femte begär vi att en parlamentarisk utredning tillsättes för översyn av statens utgifter i syfte att främja kostnadsbesparingar.

Herr talman! Med hänvisning till de olika reservationer som har avgivits vill jag här inskränka mig till att återgiva en del av den lydelse som vi reserveranter hade önskat att utskottets utlåtande hade fått med anledning av yrkandena i motionerna I: 814 och II: 950. Dessa återkommer för det första under reservation 1 under punkten A, där det bl. a. anförs i reservationen: »Utskottet erinrade förra året om den besparingsutredning som genomfördes i slutet av 1950-talet. Inom denna utredning kunde enighet nås mellan representanter för de olika politiska partierna på en rad punkter, omfattande inte oväsentliga belopp. Mot bakgrund bl. a. av den analys av konsekvenserna av den offentliga sektorns tillväxt som redovisas i motionerna I: 500 och II: 576 samt i motionen II: 573 finner utskottet det motiverat att en förnyad översyn av statsutgifterna görs genom en parlamentarisk utredning. Härvid bör, såsom framhålles i motionerna I: 814 och II: 950, särskilt uppmärksammas möjligheterna att främja kostnadsbesparingar och effektivitet.»

Jag övergår sedan till reservationen 4 som avser punkten E och vill ur reservationens motivering anföra följande: »Utskottet anser liksom motionärerna att det är angeläget att utveckla en fastare och mera långsiktig ekonomisk planering än för närvarande. Det är därvid väsentligt att utveckla prognosmetodiken. Planeringen måste vidare inriktas på att klarlägga olika handlingsalternativ och dessas konsekvenser.» Jag läser vidare litet längre ned

Penning- och valutapolitiken

i reservationen: »En viss utveckling och förbättring av den statliga planeringen sker givetvis fortlöpande. Utskottet anser emellertid att det nu krävs en samlad översyn genom en parlamentarisk utredning.» I denna reservations kläm finns också kravet på att man tillsätter »en parlamentarisk utredning med uppgift att utarbeta riktlinjer för en ekonomisk planering i enlighet med vad utskottet ovan anfört».

Jag övergår sedan till reservationen 5 beträffande utskottets hemställan under F. Där står bl. a. följande: »Enligt utskottets uppfattning är nedgången i hushållssparandet ett oroande inslag i den ekonomiska utvecklingen såväl från stabiliseringspolitisk synpunkt som med hänsyn till de mindre och medelstora företagens finansieringsförhållanden.» Slutligen kommer en hemställan »om utredning rörande hushållens sparvagnar i enlighet med vad utskottet ovan anfört», d. v. s. enligt reservanternas förslag till skrivning.

Jag kommer sedan till reservationen 8 beträffande utskottets hemställan under I. Där framhålles bl. a. följande: »Det är enligt utskottets mening av stor vikt att ekonomisk-politiska beslut kan grundas på bästa möjliga kunskap om samband av det slag motionärerna nämner. Givetvis ägnas såväl inom den ekonomiska forskningen som på andra håll uppmärksamhet åt vissa av dessa frågor. De utredningar med en bredare inriktning som tidigare utförts torde numera inte kunna sägas vara helt aktuella.» Det utmynnar i en begäran att Kungl. Maj:t tillsätter en utredning rörande verkningarna av finanspolitiska åtgärder i enlighet med reservanternas skrivning.

Därefter kommer jag till reservationen 9, vid utskottets hemställan under K, beträffande ett ekonomisk-socialt råd. Här står bl. a. följande: »En viktig förutsättning för att stabiliseringspolitiken skall kunna bedrivas med framgång är enligt utskottets uppfatt-

ning att det hos olika grupper finns kunskap om förutsättningarna för de åtgärder i detta syfte som vidtas. Ett institutionaliserat samråd mellan företrädare för regering och opposition, arbetsmarknadens parter, näringslivets organisationer och ekonomisk expertis inom ramen för ett ekonomisk-socialt råd skulle enligt utskottets mening vara ägnat att öka förtroendet för statsmakternas ekonomiska politik.» — — —
»Rådet skulle även kunna medverka till att få till stånd stabiliseringspolitiska konferenser. På olika sätt kunde sålunda ett ekonomisk-socialt råd bidra till att skapa ökade förutsättningar för en effektiv stabiliseringspolitik.»

Därmed har jag gått igenom de reservationer som sammanhänger med behandlingen av de gemensamma partitionerna från folkpartiet och centerpartiet. Jag vill också framhålla att jag har anslutit mig till reservationen 10 som berör utskottets motivering i övrigt. Herr Regnéll har tidigare mycket klart framhållit hur viktig den skrivningen varit med tanke på hela det ekonomiska komplex som nu behandlas. Jag vill bara tillåta mig att citera en del av innehållet i reservationen: »Även om många angelägna behov inom den offentliga sektorn ställer krav på ökade resurser, är det sålunda nödvändigt att takten i utbyggnaden inte blir så hög att utrymme inte kan skapas för de produktiva investeringarna inom näringslivet.» Med dessa få ord berörs några saker som är viktiga i dagens läge, eftersom vi är helt beroende av att vårt näringsliv verkligen fungerar tillfredsställande, så att det kan skapa de tillgångar som vi i hög grad behöver för att kunna fortsätta ett framgångsrikt arbete till båtad för hela vårt folk.

Herr talman! Jag skulle kunna yrka bifall till reservationerna redan nu men ber att få göra det i samband med att övriga yrkanden framställles.

Penning- och valutapolitiken

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Denna debatt omfattar som bekant både bankoutskottets utlåtanden nr 18 och nr 19. Vårt ekonomiska läge är för närvarande sådant att riskerna för inflation är stora, och detta har också präglat den senaste tidens debatt. Den talarlista som uppgjorts tyder också på en större allmän debatt om de ekonomiska frågorna, när vi som har deltagit i utskottets arbete har haft ordet.

Det mest markanta i det som anförts i debatten är farhågorna för vad utskottets ordförande kallade en kraftig engångsinflation. Statistiken visar också en fortsatt penningvärdeförsämring. Under januari och februari i år har prisstegringen varit inte mindre än 3 procent. Den snabba nedgången av vår valutareserv från oktober 1968 har väckt oro. Tempot i utvecklingen mot en inflation har också under de senaste dagarna accelererat, och därför är det möjligt att en del av vad utskottet skrivit mycket snart kan bli inaktuellt.

Finansministern har som bekant aviserat införande av en avgift för vissa investeringar i hela landet med undantag för norra stödområdet. Jag anser emellertid att även andra delar av landet borde slippa den avgiften, nämligen sådana områden där man har ett vikande befolkningsunderlag och en dämpad utvecklingstakt. Investeringsavgiften skulle med andra ord i första hand uttagas inom de områden där högkonjunkturen verkar kraftigast på näringslivet. Utskottets ordförande sade att vi så snart som möjligt borde försöka finna hållbara metoder för att klara av de nuvarande problemen, och jag tror att man i kanslihuset nu letar med ljus och lykta efter sådana åtgärder. Men man har kanske börjat sitt letande något för sent.

Beträffande bankoutskottets utlåtande nr 18 har vi centerpartister i utskottet reserverat oss mot den diskontohöjning som beslutades den 10 juli 1969, då

diskontot som bekant höjdes från 6 till 7 procent. Vi kan nu konstatera att räntan under 4,5 månader — eller närmare bestämt 4 månader och 13 dagar — steg med hela 2 procent. Den sammanlagda räntehöjningen under tiden den 27 februari—den 10 juli innebär i den enskildes ekonomi ett räntepåslag med inte mindre än 40 procent. Ändå synes den avsedda effekten, d. v. s. en dämpning av konjunkturen, ha uteblivit, och tecknet därpå är den nu aviserade investeringsavgiften.

Med hänsyn till de dramatiska åtgärder i övrigt som vidtogs omkring den 10 juli anser jag att det hade funnits möjlighet att undvika den räntehöjning som då genomfördes och som innebar en extra pålaga för de skuldsatta, för bostadskonsumenterna m. fl. Räntevapnet är ju ett av de orättvisaste av de instrument som man har för att angripa de samhällsekonomiska problemen. Man talar om att man strävar efter jämlikhet, men användandet av räntevapnet leder ju till en fördel för dem som har pengar och till en nackdel för dem som har skulder.

De övriga åtgärder som sattes in var förordnande om kassavoter i affärsbankerna och ett åläggande för dessa att hålla checkräkning i riksbanken. Om det uppstod ett underskott på denna checkräkning, skulle en straffränta på 3 procent utgå. Man satte också ett tak för upplåningen i riksbanken. Om detta lånetak överskreds tillgrip man den drastiska åtgärden att ta ut en straffränta på 1 procent om dagen, d. v. s. 360 procent per år.

Det är med tanke på dessa drastiska åtgärder som vi ansett att man vid ifrågavarande tidpunkt kunde ha undvikit att tillgripa räntevapnet. Sedermera företogs också ytterligare åtgärder. Det genomfördes en åtstramning av tillståndsgivningen för investeringar i utlandet och åtgärder vidtogs mot teckning av avtal om livförsäkringar och livräntor i utlandet. Med hänsyn till

Penning- och valutapolitiken

alla dessa åtgärder borde räntehöjningen den 10 juli ha varit onödig.

I vårt land lever självfallet många i viss mån över nationens tillgångar, och det är väl en av orsakerna till nuvarande svåra situation. Frågan är emellertid hur denna skall avhjälpas. Räntevapnet drabbar sällan dem som är orsaken till att vi lever över våra tillgångar, till att vi har en ansträngd valutareserv o. s. v. Det drabbar inte alltid de solbadande på Kanarieöarna liksom inte heller den onödiga varuimporten från utlandet. Blir det inte i stället så att en textilindustri, som får ett ökat påslag på sina skuldräntor, blir mindre konkurrenskraftig mot importen, varigenom denna ökar och sedan ökar bristen i valutareserven?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1 b vid bankoutskottets utlåtande nr 18.

Vid bankoutskottets utlåtande nr 19, där den ekonomiska politiken behandlas, har fogats 10 reservationer som tagits upp under denna debatt.

Vad jag skall tala något om är det som vi varit engagerade i, nämligen dels den partimotion vi har tillsammans med folkpartiet, dels vår egen partimotion. Den egna partimotionen innebär yrkande om en förbättrad rationaliseringsverksamhet inom den offentliga sektorn där en viss försöksverksamhet nu pågår. Vi yrkar på långsiktiga perspektivplaner för 10—15 år i fråga om de ekonomiska investeringarna och samhällets utbyggnad.

Vi har inte gått med på reservationen 7 som gäller frågan om emissionskontrollen, därför att den i detta läge är nödvändigt och måste finnas till. Den är ju kompletterad med en ränteregleringslag. Personligen anser jag att emissionskontrollen fyller det syfte som vi strävat efter när vi har avgivit vår reservation under utskottets utlåtande nr 18, nämligen räntevapnets användande.

I reservationen 2 an knyter vi till mo-

tionerna I: 807 och II: 952 om den ökade rationaliseringen inom den offentliga sektorn. Det är naturligtvis nödvändigt att denna rationaliseringsverksamhet, som bedrivs inom den statliga sektorn, samordnas så mycket som möjligt. Det är ett område som allmänheten ofta är mycket intresserad av. Man ser efter om det allmännas handlande är effektivt och om det förekommer en del dubbelfunktioner. Det är också nödvändigt med en sådan planering och rationalisering som har ett visst samband mellan åtgärderna hos stat, kommun och enskilda. Den bör också ge möjligheter till en strävan efter decentralisering av den statliga verksamheten i fall där sådan utan men kan ske.

Vad som i reservationen 3 påyrkas är nämligen en programbudgetering med perspektivplaner på längre sikt. Det är givet att samhällets olika beslutande organ har stor nytta av att en sådan långsiktig planering finns och av att nå största möjliga klarhet i målsättningen på ett tidigt stadium. Det måste vara ytterst önskvärt att åstadkomma en allmän debatt om denna målsättning.

Då jag tydligen inte nu kan yrka bifall till reservationerna i utlåtandet nr 19, kommer jag senare att ansluta mig till samtliga reservationer utom reservationen 7.

I detta anförande instämde herr *Eriksson* i Bäckmora (cp).

Herr ENARSSON (m):

Herr talman! De reservationer som avgivits från vårt håll till bankoutskottets utlåtande nr 18 om ansvarsfrihet för banko- och riksgäldsfullmäktige avser tre olika områden av riksbankens verksamhet. De rör kreditpolitiken, valutapolitiken och omständigheterna kring den s. k. 360-procentsräntan. Jag skall ta upp dessa områden till presentation var för sig.

Vad först angår kreditpolitiken erinrar vi i reservationen om att vi under

Penning- och valutapolitiken

flera år varnat för konsekvenserna av den ryckiga kreditpolitik som riksbanken har fört. Riksbanken har vid olika tillfällen med konstlade medel sparkat på kreditgivningen och sedan, när det visat sig att detta var felaktigt med hänsyn till valutautvecklingen, har man dragit åt tumskruvarna på kreditgivningen så kraftigt, att låntagarna och företagen hamnat i orimligt svåra situationer. De konstlade medel som kommit till användning har varit att riksbanken köpt obligationer, dels av riksgäldskontoret, dels av marknadsinstituten och därigenom pumpat in likvida pengar i marknaden. 1968 sänktes räntorna utan att de underliggande, i verkligheten bestämmande marknadsfaktorererna givit bestående underlag för en sådan politik. Särskilt missanpassat har detta varit när riksbanken inte observerat den grundläggande förändring som inträtt i vårt valutaläge från 1967. Dessförinnan tillfördes vårt land i genomsnitt netto 500 miljoner kronor om året i valutor, men därefter vände utvecklingen och vi började förlora valutor de första åren 1967 och 1968 med ett eller annat hundratal miljoner kronor.

I förhållande till de goda åren är det en ganska avsevärd förändring från ett plus av 500 till ett minus av 200 miljoner kronor, d. v. s. 700 miljoner kronor. Det borde riksbanken ha observerat, och som vi i våra reservationer 1968 och 1969 har sagt borde den ha gått in för en smidig anpassning av kreditpolitiken i restriktiv anda till vad det nya läget bjöd. I stället tilläts kreditexpansionen inte bara att fortsätta utan man ökade på ända till dess att det i fjol framstod i blyxtbelysning, att det höll på att gå alldeles på tok. Vi tycker oss ha ganska klara papper, ty vi har givit tydliga varningar i god tid fastän de makthavande inte har velat lyssna därpå.

Under fjolåret förlorade vårt land stora valutabelopp och fick då en brist

på både kapital och likvida medel. Skulle riksbanken ha sökt häva denna marknadsutveckling med kredit, skulle resultatet ha blivit att valutautflödet påskyndats.

Sent omsider har riksbanksledningens kommit underfund med detta och gått in för att motverka en ytterligare försämring av handelsbalansen. Det är naturligtvis bra och riktigt. Men genom dröjsmålet med omläggningen till den nya och mera marknadsmässigt bestämda kreditpolitiken blev det en extrem häftighet i kreditåtstramningen. Jag tror jag vågar säga att det råder en betydande enighet i landet om att kreditgivningen måste vara restriktiv så att vi inte fortsätter att förlora valutor. Men just därför är det så mycket viktigare att bördorna av bristen på låne-medel fördelas rättvist. Att lägga hela bördan på näringslivet och av en minskad total tillgång på lån låta såväl staten som bostadsbyggandet inte endast få lika mycket som tidigare utan t. o. m. ännu mer i absoluta tal kan jag inte finna svara mot rimliga krav på rättvisa.

Näringslivets kreditandel reducerades i fjol till bara drygt hälften av vad den var 1968. Det är verkligen inte att undra på att valutautvecklingen blivit ogynnsam när krediter vägras för att finansiera exporten. Vi har därför uttalat, att de generella direktiven om prioritering av krediter för staten och bostadsbyggandet borde ha getts en förnuftig tillämpning så att följderna för valutautvecklingen inte blir negativa. Dessutom får inte kreditpolitiken bli så ryckig att folk inte förstår meningen med dessa tvära kast; man förlorar då förtroendet för kreditpolitikens handhavande.

Jag skall nu övergå till att något kommentera valutapolitiken. Det som även i år faller i ögonen är frånvaron av varje uttalande därom i majoritetens utlåtande. Detta måste tolkas som att majoriteten är helt nöjd med vad

Penning- och valutapolitiken

som hänt på detta område under det gångna året. Det förvånar mig att man kan vara nöjd med valutaförluster av ca 1,7 miljarder kronor. Vi reserverar är bekyrde och sticker inte under stol därmed. Vårt partis representant i bankofullmäktige har också givit uttryck åt meningen att något måste göras för att återställa guld- och valutakassan. Jag vill för min del understryka angelägenheten av att riksbanken ger högsta prioritet åt denna uppgift. Även om vi temporärt kan låna litet pengar utomlands, t. ex. i Internationella valutafonden, för att klara oss över en tillfällig knipa, anser jag det inte tillrådligt att långsiktigt basera vår betalningsbalans på kapitalimport.

Under fjolåret har kronans yttre värde hävdats mot dollarn. Den vaga upplockring i kronkursen mot dollarn som ägde rum under några diskussionsfyllda dagar i februari visar dock enligt min mening att man inte får ta allting för självklart i fråga om det valutapolitiska målet. Det är också av avgörande betydelse att man har resurser att försvara sin målsättning. Jag har tidigare betonat att det för kronans yttre värde är viktigt att riksbanken har en guld-kassa av tillräcklig storlek. Det kan komma tillfällen då detta är ganska ofrånkomligt.

Jag vill också, herr talman, säga några ord om reservationen under punkten 2, som gäller åtgärder för direkt begränsning av bankernas upplåning i riksbanken. Vi delar utredningsmannens uppfattning att en rättslig bedömning av riksbankens handlande på det kreditpolitiska området måste göras väsentligen från offentligrättslig och icke från civilrättslig ståndpunkt, men vi finner det också, inte minst med hänsyn härtill, i högsta grad angeläget att allmänheten och alla berörda parter känner till myndigheternas ståndpunktstaganden, så att de vet vilka regler de har att rätta sig efter. Detta anser vi vara en ur rättssäkerhetssyn-

punkt synnerligen viktig fråga.

Utredningsmannens tveksamhet inför den mycket höga s. k. straffränta som uttagits delas också av oss reserverar. Såsom vi påpekat i reservationen införde riksbanken under 1969 en ny teknik för bankernas upplåning i riksbanken. Inte minst under sådana förhållanden är det av vikt att full klarhet råder om riksbankens intentioner. En utredning om dessa frågor anser vi i hög grad påkallad.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 a och 2 vid bankoutskottets utlåtande nr 18 och ber att senare få återkomma beträffande övriga yrkanden.

Herr FRANZÉN i Motala (s):

Herr talman! Jag skall ägna mig utslutande åt bankoutskottets utlåtande nr 18. Herr Bengtsson i Landskrona kommer senare att företräda utskottsmajoriteten när det gäller bankoutskottets utlåtande nr 19.

Av bankoutskottets utlåtande nr 18 framgår det att utskottet är enigt om att tillstyrka ansvarsfrihet för den tid som revisionen omfattar. Till utlånet är fogade fyra reservationer — tre från moderata samlingspartiet och en från centerpartiet — i vilka man föreslår skrivningar avvikande från majoritetens. I reservationen 1 a anför moderata samlingspartiets representanter bl. a. att riksbanken kunnat och bort beakta olika omständigheter i samhälls-ekonomi på ett tidigare stadium, så att tvära kast och ryckighet i kreditpolitiken kunnat undvikas, och att en smidigare, i restriktivt andan genomförd kreditpolitik skulle ha varit möjlig. Jag tror inte att det är så enkelt, som man här i efterhand skisserar upp, att i förväg exakt räkna ut hur snabbt och i vilken omfattning produktion och efterfrågan skall växa.

Detta är ju just vad som har hänt. Den konjunkturuppgång som började skynta hösten 1968 ökade otroligt

Penning- och valutapolitiken

snabbt under 1969 och fick till följd en starkt ökad efterfrågan på arbetskraft. Det blev med andra ord en hastig vändning från en stimulerande inriktning av den ekonomiska politiken 1968 till en mycket restriktiv ekonomisk politik 1969 för att därigenom dämpa en alltför stark överhettning i ekonomin. Det tog sig uttryck i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, bl. a. en förskjutning av efterfrågan från sommartill vinterhalvåret. Vidare skärptes prövningen av ansökningar om igångsättningstillstånd för oprioriterat byggnad, och statliga industribeställningar senarelades. En ytterligare skärpning av kreditpolitiken vidtogs genom en räntehöjning från 5 till 6 procent i februari. Trots detta ökade efterfrågan mycket snabbt, vilket tog sig uttryck i en försvagning av bytesbalansen med utlandet. Resultatet blev att bytesbalansens underskott steg med ungefär en halv miljard kronor och valutareserven minskade undan för undan hela 1969 med undantag för de två sista månaderna.

Redan i februari vidtogs en rad kreditpolitiska åtgärder. Jag nämnde nyss räntehöjningen. Vidare förordnades det om likviditetskvoter för affärsbankerna och om sanktioner för den händelse de lagstaddade kvoterna underskreds.

Vi kan emellertid med tillfredsställelse konstatera att bostadsfinansieringen kunnat klaras utan större svårigheter trots det kärva ekonomiska klimatet. Vi noterar också att riksbanken, samtidigt som den har att beakta sin primära uppgift att värna om penningvärdets stabilitet, har medverkat till att anpassa krediterna så att de av riksdagen fastlagda ramarna för bostadsbyggandet kunnat hållas. Såvitt jag kan förstå gör moderata samlingspartiet i sin reservation beträffande finansieringen av bostadsbyggandet uttalanden som innebär att det är berett att åsidosätta riksdagens tidigare fattade beslut. Riksbanken följer ett enhälligt riksdags-

beslut 1962. Jag anser det betänkligt att utan vidare rekommendera en åtgärd som innebär att vi går ifrån detta beslut. Innan vi gör det måste riksdagen fatta ett nytt beslut.

Trots de skärpningar som vidtogs under våren fortsatte den ogynnsamma utvecklingen av betalningsbalansen, vilket fick till följd ytterligare åtgärder i syfte att skärpa kreditpolitiken bl. a. genom en ny räntehöjning den 10 juli från 6 till 7 procent. Riksbanksfullmäktige rekommenderade direkta begränsningar av bankernas utlåningsmöjligheter, och åtgärder inriktades även på att motverka försämringen av betalningsbalansen genom att valutaregleringen skärptes. Naturligtvis kan en så kraftig åtstramning i kreditpolitiken inte gå spårlöst förbi; många välmotiverade låneanspråk måste skjutas på framtiden. Utskottet anser emellertid att den hårda kreditpolitiken varit nödvändig för att bevara den samhällsekonomiska balansen. Utskottet ansluter sig således till bankofullmäktiges uppläggning av kreditpolitiken. Vi anser också att de olika medel som kommit till användning varit väl avvägda. Reservanterna för sin del menar också att den restriktiva kreditpolitiken varit nödvändig, vilket utskottets ärade ordförande även framhållit.

Beträffande centerpartiets reservation 1 b angående räntepolitiken vill jag framhålla att grunderna för de vidtagna åtgärderna klart framgår av riksbankens verksamhetsberättelse. Räntan har som jag tidigare sagt höjts i två omgångar till en nivå som för vårt land kan tyckas vara i kraftigaste laget. Men dessa åtgärder är ju betingade bl. a. av den överhettade samhällsekonomi som vi för närvarande har och hade även under 1969. Utskottet delar riksbankens uppfattning, att trots den kraftiga skärpning av kreditpolitiken som genomförts genom olika andra åtgärder, så har den räntehöjning som vidtogs den 10 juli varit befogad för att ännu

Penning- och valutapolitiken

mer bestämt slå fast behovet av kraftfulla kreditåtgärder. Vidare kan man kanske förklara ränteuppdrivningen genom att hänvisa till de utomordentligt höga räntesatser som förekommer utomlands — detta förhållande torde vara ytterligare en anledning till vårt nu höga ränteläge, även om det inte är den primära orsaken.

I reservationen 2 vill moderata samlingspartiets utskottsrepresentanter tillfoga en utförligare beskrivning av valutapolitiken. Man pekar, liksom jag nyss gjorde, bl. a. på det höga internationella ränteläget. Man anser att den träffade överenskommelsen mellan USA och Sydafrikanska republiken om förutsättningarna för tillförsel av guld till det internationella valutasystemet skulle kunna medföra en lägre räntenivå. Avslutningsvis menar reservanterna att riksbanken skall ge återuppbyggnaden av guld- och valutakassan högsta möjliga prioritet. Detta har också vitsordats av reservanternas talesman herr Enarsson. Reservanterna tror inte att — som valutastyrelsen antyder — det är möjligt att långsiktigt basera betalningsbalansen på kapitalimport. Vi tror inte heller att vi genom kapitalimport utan vidare kan klara betalningsbalansen men det är, som valutastyrelsen antytt, en tänkbar väg bland flera andra.

Det första stycket i reservationen finner vi emellertid helt missvisande. Reservanterna anser att den valutapolitiska målsättningen under året gått ut på att hävda kronans yttre värde i förhållande till den amerikanska dollarn och att den målsättningen inneburit en bindning med ytterligare inriktning på dollarn. Det förhåller sig ju snarare så, att målsättningen gått ut på att hävda kronans värde gentemot alla västvalutor. Vi anser också att det resonemang som reservanterna för, nämligen att vi till varje pris snabbt skall återuppbygga den metalliska kassan, är inaktuellt. Det finns, såvitt vi kan se, ingen anledning för riksbanken att samla guld

i kassavalvet, där guldvalutan ligger utan att ge någon ränteavkastning. Vi kan således inte dela reservanternas uppfattning om guld-kassans betydelse ur internationell likviditetssynpunkt. Vi anser det för övrigt osannolikt att ett guld-tillskott skulle medföra en lägre räntenivå. Utvecklingen av det internationella ränteläget torde bli beroende av andra omständigheter, framförallt av den ekonomiska politik som kommer att föras i de ledande industriländerna.

Även vid punkten 2 i utskottsutlåtandet, som gäller åtgärder för direkt begränsning av bankernas upplåning i riksbanken, har moderata samlingspartiets ledamöter reservationsvis en avvikande skrivning. I den delen gäller det de åtgärder som vidtogs den 10 juli enligt beslut av bankofullmäktige. Riksdagsrevisorerna har i detta sammanhang i sin revisionsberättelse framhållit att de med hänsyn till de vidtagna åtgärdernas stora räckvidd funnit det vara av intresse att undersöka frågan om de rättsliga grunderna för dessa åtgärder. Revisorerna uppdrog åt ställföreträdande justitieombudsmannen Bertil Wennergren att verkställa denna utredning. Utredaren har sedermera i ett mycket omfattande material redovisat hela denna problematik. Jag tycker för övrigt att det är bra att revisorerna vidtog denna åtgärd för att skapa klarhet i frågan och eventuellt undanröja varje misstanke om att riksbanken skulle ha överskridit sina befogenheter.

I detta utredningsmaterial uttalas bl. a.: »Redan ur riksbankens ställning som centralbank med exklusiv sedelutgivningsrätt kan härledas viss befogenhet att styra penning- och kreditpolitiken inom ramen för landets allmänna ekonomiska politik.» Riksbanken har även riksdagens bemyndigande och en allmän fullmakt att både förordna om kreditlimitering och utfärda erforderliga tillämpningsföreskrifter. Det innebär också att riksbanken har rätt att

Penning- och valutapolitiken

avstänga en bank från upplåning när bärande skäl talar för det. När det gäller frågan om riksbankens befogenhet att använda straffränta — vilket kanske inte är det rätta ordet i detta sammanhang — av viteskaraktär som tvångsmedel anser utredningsmannen, att det inte med riksbankens mycket vida fullmakter och befogenheter inom penningpolitiken kan anses att riksbanken missbrukat sina befogenheter.

Herr talman! Jag tror det kan vara av intresse att i kammarens protokoll läsa in vad utredningsmannen anför som slutord i sin utredning. Han skriver: »Min slutsats blir att den rättsliga grunden för riksbankens kreditreglerande åtgärder i fråga om begränsningen av bankernas upplåning under 1969 är att finna dels i den avtalsfrihet som gäller enligt svensk civilrätt samt dels och framför allt i den frihet riksbanken får anses ha att efter eget bedömande och på eget ansvar med redovisningsskyldighet inför riksdagen sköta penningpolitiken. Jag kan inte finna», säger han vidare, »att riksbanken överskridit sina befogenheter genom att betinga sig s. k. straffränta vid affärsbanks upplåning i riksbanken utöver fastställd limit.»

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till bankoutskottets förslag under punkten 1 i utskottets utlåtande nr 18.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Som herr Franzén i Motala nyss nämnde kommer jag huvudsakligen att uppehålla mig vid de problem som tas upp i bankoutskottets utlåtande nr 19. I såväl partimotioner som några fristående motioner har den ekonomiska politikens utformning tagits upp från borgerligt håll. I framför allt partimotionerna aktualiseras, som vi redan hört, en lång rad problem. Man

tar upp det dagsaktuella ekonomiska läget, sätter in detta i ett mer långsiktigt perspektiv och gör jämförelser med de prognoser som har gjorts för innevarande år.

Pressen på vår ekonomi just nu är hård, och för att säkerställa balansen har som bekant vissa åtgärder föreslagits. Bl. a. pressen på valutareserven och överhettningen på vissa sektorer har förorsakat den investeringsavgift som nu föreslås på oprioriterade byggen. Den dämpning denna måste medföra i samhällsekonomin kommer att medverka till att skapa bättre förutsättningar för angelägna industriinvesteringar och underlätta förhållandena för vår exportindustri. En gynnsam effekt bör också åstadkommas genom den signalerade senareläggningen av vissa statliga beställningar. Betydelsen av att näringslivets och kanske framför allt industrins investeringar ligger på en hög nivå för att framstegstakten skall kunna fortsätta är en av de väsentliga saker som motionärerna och reservanterna tar upp. På den punkten råder det inga delade meningar. Vi har väl alla med tillfredsställelse kunnat konstatera att näringslivets investeringsvilja förefaller vara hög och på uppåtgående.

Att vi har haft en avmattning under konjunktursvackan under 1967 och 1968 är det väl ingen som i och för sig förvånat sig över. Inom den egentliga industrin ökade de fasta investeringarna 1969 med 6 procent, och prognosen för innevarande år pekar på en volymmässig uppgång med 10,5 procent. Även de offentliga investeringarna och den offentliga konsumtionen har stor betydelse — ibland avgörande betydelse på vissa områden — för produktivitetens utvecklingen i ekonomin. Detta gäller inte minst de insatser som görs på forsknings- och utbildningsområdet. Att därför som motionärerna gör försöka skapa någon form av motsatsförhållande mellan den offentliga sektorns resursanspråk och näringsli-

vets investeringar är enligt mitt och utskottsmajoritetens förmenande inte helt realistiskt.

Den sammanlagda offentliga sektorns stigande andel av bruttonationalprodukten tycks skrämma motionärerna. Om man analyserar utvecklingen och tar del av siffrorna under 1960-talet finner man att den statliga delen av den offentliga sektorn inte har ökat. Vad som har ökat är den kommunala sektorn. Men då man försöker skrämma med staten, som man tycks vilja göra, är det givetvis inte lika trevligt att redovisa siffrorna på det sätt som jag nu försökt göra. Jag skulle för egen del gärna se att den statliga andelen av den ökande bruttonationalprodukten ökade kraftigare än för närvarande. Om så skedde skulle utvecklingen på vissa områden komma att gå ännu snabbare än som nu är fallet.

Jag skall nu något behandla de reservationer som är fogade till bankoutskottets utlåtande nr 19. Där reses krav på en parlamentarisk besparingsutredning — i år igen skulle jag vilja säga. Utskottsmajoriteten kan inte dela motionärernas och reservanternas uppfattning att något skulle kunna uppnås genom en sådan utredning. Vi har ännu i färskt minne besparingsutredningen från slutet av 1950-talet. De förslag som företrädarna för de olika politiska partierna kunde enas om var som bekant av mycket begränsad innebörd och reellt var det huvudsakligen förslag om överföring av kostnader från staten till andra subjekt. Vi bör dessutom ha klart för oss att möjligheterna att ompröva och begränsa statsutgifterna på mera väsentliga områden inte är särskilt stora. Vi anser därför att en sådan utredning inte fyller någon uppgift.

Man kräver också en utredning av möjligheterna att samordna den offentliga sektorns rationaliseringsverksamhet. Dessa frågor har helt nyligen varit föremål för översyn och omorga-

Penning- och valutapolitiken

nisation. Det är som bekant här fråga om riksrevisionsverket, statskontoret, försvarets rationaliseringsinstitut och riksdagens revisorer. Alla har under senare tid dessutom tillförts ökade resurser. De beslut som i dessa sammanhang har fattats av riksdagen har varit nära nog enhälliga vid samtliga tillfällen. Då motionärerna inte heller enligt vårt förmenande framfört några bärande skäl för en ny utredning har kravet på denna avvisats. Att som reservanterna säga att det skulle vara oekonomiskt att ansvaret för verksamheten är fördelat på flera myndigheter och att enbart det förhållandet skulle vara skäl nog för en utredning är ändå ett alltför svagt motiv. En organisations storlek är ju på intet sätt avgörande för effektiviteten hos densamma.

Införande av försöksverksamhet med programbudgetering inom den statliga sektorn och uppsättande av alternativa mål samt utarbetande av alternativa budgeter är krav som återkommer. Ett grundläggande utredningsarbete på detta område har som bekant utförts av programbudgetutredningen.

Försöksverksamhet med programbudgetering har i olika former pågått ganska länge och inom en rad olika myndigheter. Inom försvarsdepartementets verksamhetsområde bedrivs sedan ganska länge en omfattande försöksverksamhet med ett nytt ekonomisystem och det är ju bekant att vi under vårriksdagen får tillfälle att yttra oss över ett förslag till nytt system för planering av programbudgetering inom försvaret. Kravet i övrigt på långsiktig ekonomisk planering är redan tillgodosett genom långtidsutredningarna och den statliga långtidsbudgeteringen.

Frågan om en fastare och mera långsiktig ekonomisk planering och en bättre utvecklad prognosmetodik liksom olika handlingsalternativ och deras konsekvenser är sådant som på nytt aktualiseras av motionärer och reservanter.

Den ekonomiska planeringen är som

Penning- och valutapolitiken

bekant föremål för en omfattande uppmärksamhet. Planeringen i övrigt på alla områden är likaledes ständigt föremål för läns- och andra planeringsorgans uppmärksamhet. Att genom en statlig utredning komma fram till politiska prioriteringar med någon nämnvärd grad av samstämmighet är såvitt jag kan förstå helt orealistiskt. Den politiska prioriteringen avgörs givetvis av varje politiskt parti självt. Riktlinjer i dessa avseenden dras ju upp av de olika partierna på deras respektive kongresser eller i andra beslutande församlingar. Vad som önskas politiskt finns, menar jag, redan fastslaget i de politiska partiernas handlingsprogram. En parlamentariskt tillsatt utredning skulle därför inte kunna lösa några frågor, vilket motionärer och reseranter tycks tro.

Frågan om hushållssparandet och balansen mellan sparande och investeringar är ett par av de många frågor som aktualiseras i de motioner som här behandlas. Att dessa frågor är av största vikt är vi givetvis alla helt överens om. Det finns dock, mot bakgrund av vad som redan är på gång för att klargöra förhållandena härvidlag, inte någon anledning att tillsätta en utredning. Att sparandet har minskat tycks framgå av det material som nu finns tillgängligt. Inom statistiska centralbyrån har därför utarbetats förslag till en undersökning, och finansministern har i statsverkspropositionen ytterligare understrukt vikten av att denna utredning kommer till stånd, ett förslag som riksdagen redan tidigare i år anslutit sig till. Mot denna bakgrund finner utskottsmajoriteten det inte nödvändigt att kräva ytterligare utredning.

Frågan om åtgärder i syfte att underlätta näringslivets kapitalförsörjning är en annan fråga som man önskar få utredd. AP-fondernas pengar bör också i ökad utsträckning kanaliseras via bankinstituten till näringslivet. Den stora betydelsen av detta för vårt närings-

liv råder det inga delade meningar om, och 1968 års kapitalmarknadsundersökning har till uppgift att bl. a. pröva AP-fondernas framtida utlåningsverksamhet samt formerna för kreditgivningen. Frågan om fondmedlens överförande via bankinstituten kommer därvid att bli prövad. Reseranterna läser utredningsdirektiven på ett sätt som gör att man inte räknar med att frågan kommer att bli prövad av kapitalmarknadsutredningen. Denna uppfattning kan jag inte dela. Någon ny utredning om dessa förhållanden är därför enligt vårt förmenande inte påkallad.

Motionärernas krav om emissionskontrollens avskaffande efter företagen utredning, eftersom man menar att detta instrument inte är något rationellt sådant, har inte kunnat biträdas av utskottsmajoriteten. Emissionskontrollens syfte är ju att möjliggöra en kontroll över räntesättningen vilket är av stor betydelse för den allmänna räntepolitiken och för en prioritering av de kreditbehov som riksdagen ansett mest angelägna. Detta har fastslagits av riksdagen så sent som i fjol, och några skäl för en översyn föreligger därför enligt vår förmenande inte nu.

Motionärerna anser att finanspolitiken under 1960-talet inte tillräckligt snabbt har anpassat sig till förändringarna i konjunkturläget och att ett system därför måste åstadkommas, som möjliggör snabbare och smidigare ingripanden. Man kräver en utredning av olika finanspolitiska åtgärders effekt på produktion, sysselsättning och inkomstfördelning. Att alla ekonomiskt-politiska beslut grundas på bästa möjliga kunskap om de faktorer som motionärerna berör råder det inga delade meningar om. Denna fråga ägnas också stor uppmärksamhet vid ekonomisk forskning och vid utredningsverksamhet kring dessa frågor. Detta gäller även önskemålet om flexibilitet i finanspolitiken. Dessa frågor kommer, såsom

Penning- och valutapolitiken

har påpekats i utskottsutlåtandet, att bli föremål för behandling i den tillsatta budgetutredningen. Att utöver detta tillsätta ytterligare en utredning kan vi inte anse vara påkallat.

Kravet på inrättandet av ett ekonomiskt-socialt råd framförs i år igen — så skulle jag vilja uttrycka det. Kravet har återkommit under de senaste fem åren, men varje gång har det avvisats av riksdagen. Tanken bakom är ju att företrädare för regering, opposition, arbetsmarknadens parter, näringslivets organisationer och ekonomisk expertis skulle stråla samman och genom diskussioner skapa förutsättningar för samhällsekonomisk stabilitet. I reservationen framhåller man bl. a. följande: »En viktig förutsättning för att stabiliseringspolitiken skall kunna bedrivas med framgång är att det hos olika grupper finns kunskap om förutsättningarna för de åtgärder i detta syfte som vidtas.»

Tror verkligen reservanterna att de stora arbetsmarknadsorganisationerna inte känner till den verkliga situationen i fråga om landets ekonomiska förhållanden och andra saker i detta sammanhang, då man går ut att exempelvis förhandla om nya avtal? Eller tror man att lantbrukets och industrins förhandlare eller toppkrafter inte känner till läget, utan skall behöva sammankallas till ett ekonomiskt-socialt råd och där få upplysning av bl. a. företrädare för de politiska partierna om läget? Det verkar knappast som om de som står bakom reservationen vet hur vårt politiska liv fungerar. Alla de nu etablerade partierna har ju goda kontakter med de fackliga sammanslutningarna och med näringslivets organisationer. Om det sedan i år heter ekonomiskt-socialt råd eller man i ett annat sammanhang talar om rundabordskonferens har enligt vår mening ingen betydelse. Utskottsmajoriteten avvisar kravet i år liksom tidigare.

Herr talman! Som jag inledningsvis

sade upptas i de nu behandlade motionerna en rad betydelsefulla frågor som belyses från olika utgångspunkter. Dessa frågor är dock i skilda sammanhang föremål för överväganden och utredningar, varför, som jag försökt påvisa, nya utredningar rent av skulle fördröja förslag till lösningar. I de fall man inte sysslar med här aktualiserade frågor är dessa av så renodlat politisk karaktär att en utredning enligt utskottets förmenande inte tjänar något syfte.

Jag tror att vi kan se förhoppningsfullt på vårt näringslivs utveckling och därmed på våra möjligheter att hävda oss internationellt.

Herr talman! Jag återkommer längre fram med yrkanden.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Det är ju en känd sak att vår samhällsekonomi inte är tillfredsställande. Senast i går fick vi finansministerns ord på att den uppfattningen är välgrundad.

Det är klart att det fordras en rad åtgärder för att få balans i ekonomin, jag vill här nämna ett par faktorer som otvivelaktigt måste bidra till att vår valutareserv inte är tillfredsställande. Den ena är utgifterna för de betydande utlandsresorna som vida överstiger turistinkomsterna, och den andra är u-landshjälpen som uppgår till mycket stora belopp. Jag hör inte till dem — och jag skulle tro att flertalet kammarledamöter delar min uppfattning — som vill avvara någon av de två sakerna. Men då har vi bara en enda möjlighet, nämligen att iaktta en viss försiktighet och måttfullhet här hemma, framför allt i fråga om utgifter.

Vi på vårt håll har många gånger gjort detta påpekande då det gäller valutareserven. Men det finns också andra oroande tecken. Officiellt uppges att prisstegringarna under årets två första månader rör sig om 1,5 procent per månad, vilket multiplicerat med 12 skul-

Penning- och valutapolitiken

le innebära en årlig prisstegring på 18 procent i stället för de 3,5 procent som finansministern nämner i statsverkspropositionen. Nu skulle jag inte vilja nedlåta mig till en sådan multiplikation, eftersom jag inte tror att vi i fortsättningen kommer att behöva dras med så stora prisstegringar — ingalunda. Men jag tror att vi under de tio månaderna efter februari kommer att få vidkännas betydande prisstegringar om ingenting görs. Som bekant planeras emellertid vissa åtgärder. Efter finansministerns uttalande i går vet vi att han är beredd att göra ingripanden. Jag hoppas att det bara är en början, ty jag tror knappast — något som dock erfarenheten får visa — att de ifrågasvarande två åtgärderna blir till fyllest. Men tro är en sak och vetande är en annan, så vi får väl vänta litet och se.

Finansministern föreslår återinförande av den 25-procentiga investeringsavgiften vid viss typ av byggnation, som inte direkt berör näringslivet, för att på det sättet främja näringslivets intressen. Detta är en vällovlig åtgärd, att ta till temporärt under en högkonjunktur. Jag kan inte säga att den var vällovlig förra gången, alltså 1967, då vi hade en ganska låg konjunktur. Men det är ingen mening med att tala om den snö som föll i fjol. Nu kommer åtgärden enligt min mening att fylla en viss uppgift.

Vidare har det från flera håll framhållits att man bör senarelägga en del statliga beställningar. Vi för vår del var inne på den saken redan för flera månader sedan, eftersom det bekymmersamma läget redan då stod klart för litet var. Vi kan vinna en del på en sådan åtgärd. Även andra möjligheter har nämnts. Från vårt håll har vi fört fram propäer om åtgärder, som emellertid kan vara svåra att tekniskt utforma på det sätt vi skulle vilja ha dem utformade, d. v. s. så att de inte drabbar låginkomstgrupper och barnfamiljer och inte heller folkpensionä-

rer, vilkas pensioner dock på sitt sätt är indexgaranterade.

När jag nu förordar åtstramande åtgärder ligger det i linje med vad jag föreslagit tidigare under lågkonjunkturer. Då har jag sagt att vi skall försöka öka köpkraften och därigenom skapa större efterfrågan på varor och bättre sysselsättning. Jag tror alltså på möjligheterna att lösa problemen den vägen. Det var svårt när vi på 1930-talet började med den aktiva konjunkturpolitikens ena led, och det är kanske ännu svårare när vi nu så småningom måste gripa oss an med det andra ledet. Men svårigheter är till för att övervinnas, och ingen tror väl att sista ordet i svensk ekonomisk politik ännu är sagt i detta avseende. Jag tror att vi kommer att slå in på den väg jag här förordar.

Det var den saken. Sedan vill jag säga att sällan har så mycket tokigheter som nu hopats på en gång. Det gäller framför allt valutareserven och prisstegringarna, men som en följd därav har vi också fått en järnhård kreditåtstramning och en skyhögt ränta. Vad leder dessa fyra omständigheter till? Jo, de leder till att den förnyelse och modernisering av vår produktionsapparat som är nödvändig för att så långt möjligt hålla priserna nere går alldeles för långsamt. Jag är på det klara med att det nu är en aning bättre ställt än tidigare, men förbättringarna går ändå alldeles för långsamt.

Det föreligger alltså fyra mycket besvärande faktorer i fråga om vår ekonomiska politik. En av dessa är valutareserven. 2 av de 6 miljarder som den innehöll 1969 är borta med vinden. Nu vet jag att finansministern kommer att säga — naturligtvis med ett visst fog — att dessa 2 miljarder användes till att något öka våra varulager. Detta täcker dock inte på långa vägar utflödet, som kort sagt beror på att vi i en ganska extrem högkonjunktur tär på våra reserver i stället för att bygga

Penning- och valutapolitiken

upp dem. Reserver av olika slag är till för att användas under bekymmersamma dagar. Under en högkonjunktur bör man kunna bygga upp dem.

Finansministern skall emellertid inte tro att jag skyller allt på honom. Vi vet att vi i mångt och mycket har hejlat på när det gäller utgifterna. Vad som främst bör vara angeläget för finansministern är emellertid enligt min uppfattning att ge en signal om att det hela inte kan fortgå på detta sätt. Det skulle ju vara mera besvärande, om en sådan signal i stället kom från de enskilda partierna. Och det kommer nog att bli fallet om finansministern inte höjer ett klart varningens tecken. Jag tror emellertid att finansministern kommer att göra det; jag känner honom ju ganska väl och vet att han är en realistisk man.

När vi hamnat i det läge som vi nu gjort är det finansministerns skyldighet att ge dessa signaler, så att vi inte utan täckning späder på med ytterligare utgifter. Vi måste så långt det är möjligt söka komma till rätta med alla de fyra besvärande faktorerna i vår ekonomi. Utan tvivel är finansministerns båda förslag steg i rätt riktning. Somliga kan anse det pessimistiskt men själv skulle jag vilja kalla det realistiskt att tro att detta inte är tillräckligt utan att det krävs ytterligare åtgärder i fortsättningen. Vi får, såsom jag sade för en stund sedan, se hur det går. Det gäller emellertid för oss alla att ha en skärpt uppmärksamhet på problemen och att icke tveka att föreslå nya åtgärder, om vi vill komma till rätta med situationen, d. v. s. om vi önskar få till stånd en god konkurrenskraft för våra varor gentemot utlandet, det gäller både importerade varor här hemma och sådana som vi vill sälja utomlands — och vart bär det annars hän? Denna goda konkurrenskraft åstadkommer vi genom att modernisera vår produktionsapparat, d. v. s. våra företag, och då behövs det pengar. Räntor på cirka

10 procent är inte särskilt uppmanande när det gäller att starta nya företag. Här måste sättas in kraftåtgärder, så att vi efter hand och rätt snart kan släppa kreditåstramningen och sänka räntorna.

En av mina viktigaste propåer här i dag gäller följande. Om finansministern sedan de planerade åtgärderna är genomförda finner dem knappt tilltagna, är vi villiga att resonera om nya sätt att komma till rätta med svårigheterna. Jag har alltid haft den uppfattningen att det inte är demokratis sista ord och att det inte heller är en lycklig situation att 51 procent av de beslutande skall bära ansvaret för, såsom i det här fallet, ganska impopulära åtgärder, medan 49 procent skall kritisera dem. En sådan situation tror jag man kan undvika genom en konferens mellan partierna och arbetsmarknadsparterna och genom att vi visar att vi i en bekymmersam situation är ett enda folk som vill hjälpas åt att klara av de besvärigheter, vilka vi alla i ganska stor utsträckning — om det finns några undantag är de nog få, och jag vet förresten inte vilka de skulle vara — har dragit vårt strå till stacken för att skapa.

Jag står alltså inte här och klandrar enbart finansministern, utan jag klandrar oss alla.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! När finansminister Sträng i januari presenterade statsverkspropositionen föreföll han vara ganska nöjd med sin politik. Det verkade som om han tyckte att allt var ganska väl beställt. Men man behövde endast närmare studera den preliminära nationalbudget, vilken fanns i samma volym som hans egen finansplan, för att konstatera att den fördelaktiga bild finansministern då målade hade åstadkommit genom en skönhetsbehandling av vissa ofördelaktiga ekonomiska fakta. Vi hade haft besvär med

Penning- och valutapolitiken

vår valutareserv; så som herr Hedlund nyss påminde om, förlorade vi 2 000 miljoner kronor eller en tredjedel av reserven på ett enda år. Det såg emellertid ganska bra ut för 1970 eftersom finansministern hade förbättrat det ansvariga ämbetsverkets bytesbalans med 275 miljoner kronor.

Nationalbudgeten visade också att det fanns en konflikt mellan två målsättningar som finansministern hade satt upp. Den ena målsättningen var att få till stånd en kraftig ökning av exporten för att på det sättet stoppa utflödet ur valutareserven. Detta krävde en stram kreditpolitik och svårigheter att få låna pengar. Den andra målsättningen var att kraftigt öka industriinvesteringarna — med 10 procent — för att på det sättet öka produktionskapaciteten och därmed också konkurrenskraften. Detta krävde å andra sidan en lättare kreditmarknad. När man i nationalbudgeten skulle försöka få det där att stämma var man tvungen att säga: »Osäkerheten över hela fältet gör realismen av investeringsprognoserna ovanligt svårbedömd ur finansiell synvinkel. Det har under sådana omständigheter inte heller ansetts meningsfullt att för 1970 söka uppställa den sedvanliga kreditmarknadsbalansen.» Så ovisst var alltså läget, så små förutsättningar fanns det att bedöma den prognos som finansministern gjort, att man inte ansåg det meningsfullt att söka uppställa den sedvanliga kreditmarknadsbalansen.

En annan sak som påpekades i nationalbudgeten men som finansministern inte fäste så stort avseende vid i sin finansplan var nedgången av hushållssparandet. Därvidlag är statistiken inte så entydig, det skall erkännas. Statistiken över hushållssparandet har delvis framkommit som en restpost, men trenden under hela 1960-talet har varit klart nedåtgående. Verkningarna av detta både samhällsekonomiskt och när det gäller tillgången på eget kapital för företagen försökte jag att belysa i re-

missdebatten. Jag skall inte nu alltför detaljerat ingå på detta, även om jag återkommer till ämnet litet senare i mitt anförande.

Jag måste säga att den uppfattning som jag fick i januari står fast. Det krävs en mycket skicklig finansminister för att ge intryck av fasthet hos en budget som vilar på ett sådant sviktande underlag som den budget gjorde vilken presenterades i januari.

Utvecklingen på det ekonomiska området känner vi till; den återopas också i den nya propositionen om en 25-procentig investeringsavgift. Det råder överfull sysselsättning i vissa branscher, men arbetslöshet inom vissa regioner, framför allt i skogslänen. Det är svårt för företag att få låna pengar även till mycket angelägna investeringar. Affärsbankerna har de senaste månaderna varit tvungna att skära ned sin nettoutlåning så att denna är mindre än en femtondel av vad som eljest brukar vara fallet. Vi har den högsta räntan på över 40 år. Handels- och bytesbalansen riskerar att ytterligare försämrans, vilket kan innebära en påfrestning på valutareserven.

Det är anledning att påminna om att det är regeringen som bär ansvaret för den ekonomiska politiken här i landet. Men läget har utvecklats på ett sådant sätt att oppositionen funnit det nödvändigt att ta ett initiativ för att få till stånd ett samråd om det ekonomiska läget och om de åtgärder som borde vidtas för att vrida utvecklingen i rätt riktning igen.

Finansministern försöker i det längsta att bagatellisera svårigheterna. Han säger att det bara är professorer och politiker från oppositionen som svartmålar; det är egentligen dessa som utgör ett bekymmer för finansministern. Men husmodern eller husfadern som går in i en butik för att köpa något behöver inte någon professor som handledare för att konstatera att priserna stigit kraftigt de senaste månaderna. En små-

företagare som vill låna pengar till en investering i maskiner som är nödvändig för att hans företag skall kunna hävda sig i konkurrensen och överleva behöver heller ingen handledning utifrån för att konstatera att riksbankens direktiv inneburit praktiskt taget totalstopp i bankernas utlåning.

Jag vill i detta sammanhang särskilt peka på stora grupper på tjänstemannasidan som under de senaste åren fått en direkt reallönesänkning. Vid avtalen för 1969 litade de på finansministerns prognoser, som spådde att prisstegringen detta år skulle bli 2 procent. De gick med på löneökningar på 2 eller 2,5 procent för att därigenom bereda utrymme för en litet större ökning åt låginkomsttagarna. Kanske tänkte de så här: »Priserna går upp något mer än vad finansministern har sagt, kan hända med 2,5 procent, men i alla fall får vi behålla vår reallönestandard. Vi avstår *denna gång* från den andel i produktionsökningen som vi skulle kunna tillgodoräkna oss, bara vi får behålla vår standard.» Så blev prisstegringen inte 2 procent, som finansministern trodde, utan 3,5 procent, kanske mer. De har också kunnat konstatera att den från slutet av februari förra året till slutet av februari i år har uppgått till 6 procent.

Det är naturligt att dessa löntagare känner sig lurade, och det är självklart att de i de kommande avtalsförhandlingarna vill begära löneökningar som innebär att de erhåller kompensation för prisstegringarna, får behålla sin reallön och kan tillgodogöra sig den del av standardhöjningen som kan anses skälig.

När man skall försöka att vrida rätt en utvecklig, som — det är numera alla överens om — går i felaktig riktning och man vill göra det med den ekonomiska politikens medel, inser man ganska snart att det inte finns en patientmedicin, en enda åtgärd som kan ställa allt till rätta. Vill man avhjälpa

Penning- och valutapolitiken

en balansrubbning i den ekonomiska politiken med en enda åtgärd, får man i regel uppleva negativa biverkningar. Den investeringsavgift på 25 procent som finansministern nu föreslår i en proposition är ett typiskt exempel: den är ett instrument som givetvis blir mycket effektivt men ändå är så trubbigt att det åstadkommer mycket svåra biverkningar. Det uppstår, som man redan har påpekat, svårigheter för den långsiktiga planeringen. Inte minst blir det besvärligt för ideella och kristna organisationer som länge har planerat byggen och samlat in pengar till dem. Nu får de för lång tid framåt låsa tillgångar som inte på något sätt är tillkomna i kommersiellt syfte, om de inte kan få dispens av finansministern. Också andra svårigheter uppkommer, som vi kunde konstatera förra gången en liknande åtgärd var i kraft. Kanske måste detta medel nu accepteras; vi skall för vår del studera propositionen och lägga fram våra motioner. Det är emellertid ett tecken på att regeringens planering har varit felaktig, när man är tvungen att ta till ett så kraftigt verkande medel med en så tvärbromsande effekt.

Inte ens den rörliga finanspolitiken är något ofelbart medel, trots att den intar en hederplats i den ekonomiska teorin. Om man sätter in den rörliga finanspolitiken för att bekämpa inflationen i ett läge där allmänheten saknar förtroende för myndigheternas förmåga att sköta den ekonomiska politiken, kan sekundära prishöjningar, ett sänkt sparande och andra effekter göra att totalresultatet av en sådan finanspolitisk åtgärd blir mycket litet eller t. o. m. negativt.

Det är därför, herr talman, som vi från folkpartiet har ansett det vara så nödvändigt att lägga fram ett samlat program för den ekonomiska politiken. Detta program är redovisat i det motionspar som vi har väckt tillsammans med centerpartiet. Herr Löfgren har

Penning- och valutapolitiken

tidigare redogjort för de åtgärder som kommer i fråga, och jag skall inte upprepa dem. Jag skulle emellertid vilja påpeka att det inte bara är fråga om budgetåtgärder — målsättningen att bekämpa inflationen och åstadkomma en stabil ekonomi uppnås i första hand genom att vinna medborgarnas förtroende.

Jag skall helt kort beröra det frivilliga sparandet. Såsom jag sade förut har det frivilliga hushållsparandet under 1960-talet avsevärt minskat. Om det svenska folket hade sparat lika mycket av sina disponibla inkomster i år som det gjorde för bara fem år sedan, skulle efterfrågan i samhället ha minskat med över 2 miljarder kronor. Detta skulle samhällsekonomiskt haft samma effekt som en momshöjning på ett par tre procent. Och då skulle vi ändå ha sluppit de bieffekter som momshöjningen får i form av ökade priser och annat.

Det är självklart att vi inte i dagens läge kan säga att »nu måste vi öka det frivilliga sparandet, så löser sig hela problemet». Det går inte att åstadkomma ett ökat sparande över en natt, utan det är en mycket långsiktig åtgärd. Men medvetandet därom gör det så mycket mer angeläget att man redan nu börjar arbetet med att öka sparandet, så att vi kan räkna med effekt inom en inte alltför avlägsen framtid.

I det sammanhanget vill jag ställa en fråga till finansministern. Under remissdebatten lovade han mig att han skulle fundera på om det inte vore motiverat att göra en ny undersökning angående hushållens sparvanor. Sedan dess har det gått en tid och riksdagen har behandlat statsutskottets utlåtande nr 7. Jag skulle sätta värde på om finansministern i dag ville ge ett svar på frågan, huruvida han som en första åtgärd är beredd att intensifiera arbetet med en grundläggande utredning på sparområdet.

Jag sade nyss att möjligheterna att få till stånd en stabil ekonomisk politik

också är en fråga om förtroende. Stora delar av vårt folk ställer sig undrande när de ser de propåer som framförs från olika håll inom det socialdemokratiska partiet, t. ex. propåer om att sätta in statliga representanter i de stora industriföretagens styrelser och att skapa ett stort statligt ämbetsverk som skulle ge dessa representanter direktiv och följa deras arbete. De ställer sig också undrande till de funderingar som man då och då får höra och som går ut på att det skulle vara oriktigt att en del företag tjänar så mycket och andra så litet och att företagsbeskattningen skall användas till att ta ut extra skatter av de företag som går bra och dela ut dem till företag som går mindre bra. Sådana propåer framförs från ganska auktoritativt håll inom det socialdemokratiska partiet; senast häromdagen kunde vi i tidningarna läsa att statssekreteraren i finansdepartementet hade varit ute i liknande ärenden.

Funderingar sådana som dessa kommer naturligtvis många människor att undra, om det är meningen att socialdemokratin, eventuellt efter ett lyckosamt val, skall lämna sin gamla pragmatiska inställning på detta område och förvandla näringslivet till en experimentverkstad för socialistiska idéer, varigenom sysselsättningen och framstegstakten skulle hamna i riskzonen.

Jag tror det är angeläget att i detta sammanhang säga ifrån att det inte är något fel om ett företag går med vinst, dock under två mycket bestämda förutsättningar: för det första att det finns starka fackliga organisationer som kan ta ut en skälig andel av företagets vinst, för det andra att samhället för en sådan konkurrensövervakande politik att företaget inte kan ta ut oskäligen höga priser av konsumenterna.

Men under dessa förutsättningar måste det vara en fördel att företagen kan göra goda vinster som kan användas för kommande investeringar och utbyggnader.

Penning- och valutapolitiken

Här talas så mycket om den amerikanska utmaningen. Det sägs att de amerikanska storföretagen är en fara för oss därför att de går ut på den europeiska kontinenten och där är så framgångsrika att de konkurrerar ut de europeiska företagen. En av anledningarna till att de är så framgångsrika är att de kunnat redovisa goda vinster och kunnat använda dessa i företagen för en fortsatt framgång.

Herr talman! Folkpartiets alternativ till de här socialiseringspropåerna, som ännu inte är auktoriserade av hela det socialdemokratiska partiet men som ständigt dyker upp med jämna mellanrum i den politiska debatten, är en ökad arbetsdemokrati enligt den motion som vi har väckt. I stället för statliga representanter i industriföretagens styrelser vill vi ha ökat medbestämmande för de anställda. I stället för kommunala representanter i företagens styrelser vill vi ha ett samrådsorgan mellan kommunen och företagen med rapportskyldighet till detta samrådsorgan när det gäller planerade väsentliga ändringar i företagets verksamhet, så att de kommunala myndigheterna i god tid kan planera. Sådana åtgärder inom en socialliberal ramhushållning tror vi inger större förtroende än de socialiseringspropåer som nu kommer fram från olika håll.

När det gäller företag som går med stora vinster har vi sagt att det finns anledning att undersöka möjligheterna för de anställda att få del i företagets långsiktiga sparande.

Herr talman! Avsikten med den stabiliseringskonferens, som vi föreslagit och som herr Löfgren tidigare i dag talat om, är inte på något sätt att man skall blanda sig i avtalsförhandlingarna, utan avsikten är att skapa samling kring ett program som ger löntagarna förtroende för myndigheternas förmåga att hålla penningvärdet stabilt, trygga systerställningen och möjliggöra den pro-

duktionsökning som är nödvändig för att skapa ett gott samhälle.

Herr **HOLMBERG** (m):

Herr talman! I likhet med herr Gustafson i Göteborg skall jag göra en kort tillbakablick — inte många månader men till remissdebatten i januari. Det var då, som oppositionen verkligen tog upp de ekonomiska problemen. Vi behandlade underskottet i betalnings- och bytesbalansen; vi talade om försvagningen i kapitalbalansen och vi kunde inte undgå att beröra miljardförsämringen av den svenska valutareserven. Industrins otillfredsställande investeringsnivå och den mycket besvärliga situationen på kreditmarknaden var också aktuella frågor.

Vi har nu nått april månad och börjar kunna summera våra intryck av det första kvartalet 1970. Vi måste nu ställa frågan: Vem var det som fick rätt? Var det optimisten eller opportunisten finansminister Gunnar Sträng? Eller var det oppositionens talesmän? Jag måste konstatera att det snarare var vi i vår pessimism eller — låt mig gärna uttrycka mig på samma sätt som herr Hedlund — vi med vår realism i bedömningen som hade rätt. Vår bedömning har redan i dag blivit bekräftad. Några tecken på att exporten skulle växa snabbare än importen har vi tyvärr ännu inte sett. Snarare ser vi en ytterligare försämring av handelsbalansen som möjlig. Under januari i år uppgick importöverskottet till 674 miljoner kronor. Det skall jämföras med siffran för 1969, då importöverskottet var 206 miljoner kronor under samma tid. Samma sak gäller valutareserven. Någon förbättring av den har inte ägt rum. Vi hade visserligen under januari ett valutainflöde på cirka en kvarts miljard kronor, men det överskuggades av ett utflöde under februari månad på 350 miljoner kronor. Dessvärre har vi också på den internationella valutamark-

Penning- och valutapolitiken

naden för första gången fått uppleva något av en spekulationsvåg som varit riktad mot den svenska kronan. Det var den som föranledde den engelska tidningen *The Economist* att notera, att kommunikationerna mellan riksbanken och affärsbankerna lämnat mycket övrigt att önska. Den fortsatte: Ingen rök utan eld. Det finns mer allvarliga faktorer bakom den dåvarande ryktesfloran kring kronan.

Vi har vidare i början av året haft — och det är särskilt beklagligt — en våg av vilda strejker, som nu gör det än mer osannolikt, än då finansministern skrev finansplanen, att löneökningarna under året skall begränsas till 7 procent och inflationen till 3,5 procent. Häromdagen fick vi också riksrevisionsverkets nya siffror. Där räknar man med löneökningar på 9 procent. Samma utveckling kan vi avläsa, då det gäller prisutvecklingen. Bara under årets två första månader har vi haft en penningvärdeförsämring på cirka 3 procent. När det gäller matpriserna — vilka för de enskilda hushållen är långt mer intressanta än en statistisk genomsnittssiffra för prisökningen — har man i en undersökning här i Stockholm kunnat konstatera en prisökning på mellan 8 och 10 procent under dessa månader.

Vi måste kort sagt ta Sveriges ekonomiska svårigheter på allvar och inte försöka bagatellisera dem, som finansminister Gunnar Sträng gjort ända till början av denna vecka. Men i går hände tydligen någonting, eftersom finansministern nu ändrat sin vokabulär och i dag, som bakgrund till det förslag om en 25-procentig investeringsavgift som regeringen nu lagt fram, betonar svårigheterna i stället för att förutspå en mer gynnsam utveckling.

Jag kanske skall stanna ett ögonblick vid den kritik, som oppositionen riktat mot den allt för glättade bild, som regeringen givit av situationen under den senaste tiden. Vi förstår mycket väl att finansminister Strängs, industriminister

Wickmans och andra ministrars uppläggning av sina tal är betingad av att det är val i september. Men jag tror ändå, att vi nu befinner oss i ett sådant läge, att regeringen måste ta våra ekonomiska problem på allvar, trots att det är val i år. Det är inte oansvarigt att fästa uppmärksamheten på brister i den ekonomiska balansen här i landet och att varna för utvecklingen. Jag vänder mig i detta fall kanske mindre till finansminister Sträng än till industriminister Wickman, som är så rädd för att sanningen om det verkliga läget skall avslöjas, att han försöker lägga munskavle på oppositionen.

Man kan väl också säga, att i själva verket behövs det inte någon djupsinnigare analys för att finna orsaken till vårt nuvarande läge. Sverige har levat och vill fortsätta att leva över sina tillgångar.

Men vilka är då de mera direkta orsakerna till den nuvarande situationen? Vi har i vår ekonomisk-politiska motion bl. a. sagt, att svagheterna i det ekonomiska läget främst kan hänföras för det första till den offentliga sektorns alltför snabba tillväxt och för det andra till det alltför snabbt stigande skattetrycket.

Jag tycker att regeringen framför allt synes vilja glömma bort den roll för den ekonomiska utvecklingen, som regeringens högskattepolitik spelar. Orostiftaren på den ekonomiska marknaden är regeringens högskattepolitik. Marginalskattorna är redan i nuvarande skattesystem så höga att de återupp en allt större del av arbetarnas, tjänstemännens och företagarnas inkomstökningar. Därigenom utlöses omedelbart kompensationskrav i form av krav på lönehöjningar. Det som inte försvinner i denna allra första skatteomgång kommer att försvinna genom de kostnads- och prishöjningar, som också är en ofrånkomlig följd av de alltför höga skatterna. Detta är orsaken till att betydande arbetstagargrupper har funnit,

Penning- och valutapolitiken

att de inte kunnat få någon standardförbättring. Mellan 1966 och 1969 steg t. ex. den genomsnittliga industriarbetarlönen med över 3 000 kronor. Mätt i 1969 års priser och efter det skatten tagit sitt blev löneförbättringen inte större än 100 kronor om året — mindre än 2 kronor i veckan. Det är väl därför mer än naturligt att löntagarorganisationerna, t. ex. TCO och SACO, i dag åberopar regeringens marginskatter som skäl för sina krav på ökade löner för medlemmarna. Det är också naturligt, att man från det hållet kommenterar finansminister Strängs skatteförslag så kyligt och att allt hårdare lönekrav aviseras.

Vi har från vårt håll talat om en ond cirkel som består av skatter—löner—priser. Vårt ekonomiska läge med alla dess svagheter och faror för framtiden har till stor del skapats av denna onda cirkel. Det finns därför i dagens och morgondagens ekonomiska läge särskilda skäl att försöka bryta denna cirkel. Den kan inte brytas, om man inte också inriktar sig på att ändra regeringens skattepolitik.

Nu kanske regeringens företrädare säger, att vi i oppositionen återigen är ute i ogjort väder. Det har ju gått bra, säger man, under 1960-talet trots rekordhøga skatter på inkomster och förmøgenheter, och varför skulle då inte sparandet, investeringarna, arbetsvilligheten, konkurrenskraften, innovationerna även under 1970-talet kunna utvecklas väl och i god riktning? Svaret ligger i den mängd varningstecken som vi kan se i dag och som pekar på risker för en fortgående försvagning av betingelserna för den svenska ekonomin. Jag skall nämna några av dessa varningstecken.

För det första har hushållens spar-kvot — detta har herr Gustafson i Göteborg utvecklat närmare — minskat alltsedan 1964,

för det andra visar bytesbalansen ett stabilt underskott,

för det tredje har kapitalexporten

säkerligen varit för hög,

för det fjärde har industrins investeringar här hemma varit för låga,

för det femte har kreditåtstramningen begränsat långivningen, så att den i vissa fall har skapat nästan ett katastrofhot mot många mindre och medelstora företag, som inte kan eller har råd att låna pengar till nödvändiga investeringar,

för det sjätte måste man peka på arbetsmarknaden, som kännetecknats av vilda strejker,

för det sjunde, slutligen — något som jag tror man måste lägga mycket stor vikt vid — har det nödvändiga och förtroendefulla samarbete, som måste finnas mellan företagsamheten och statsmakterna, oavsett om statsmakterna representeras av riksbanken, finansdepartementet eller herr Wickman, ersatts av en spirande misstänksamhet parterna emellan.

Det är dessa varningstecken, som måste beaktas och som kräver en omläggning av både skattepolitiken och den ekonomiska politiken som helhet.

Det direktgripande som finansminister Sträng nu har gjort med en 25-procentig investeringsavgift kan inte sägas vara tillräcklig för att rätta till den uppkomna situationen. Detta ingripande måste väl också vara en åtgärd, som måste betraktas som en engångsföreteelse. Den bär dessutom prägel av att regeringen till varje pris till dagens debatt ville kunna påvisa, att den åtminstone föreslår *någonting* i det läge som den själv har skapat. Men denna åtgärd löser inte de långsiktiga strukturella svårigheter som svensk ekonomi brottas med. Den kompenserar inte de skador, som ett omöjligt skattesystem medför, och den leder inte till en snabb och påtaglig återströmning av valuta till landet. Och den lär väl knappast ens leda till att exportindustrins investeringsbehov under de kommande ömtåliga sommarmånaderna nämnvärt prioriteras. De arbeten, som redan pågår,

Penning- och valutapolitiken

kan knappast avbrytas och ersättas med nya objekt, och vi är snart inne i sommaren, även om den kyliga snön alltså ligger kvar.

Självfallet är det i första hand regeringen, som i kraft av det ansvar, som regeringen har för landets ekonomi, också skall föreslå samlade åtgärder, för att få oss loss ur det nuvarande svåra ekonomiska läget. Men av debatten hitintills och av det utskottsutlåtande, som vi nu behandlar, framgår att det förslag till långsiktiga förbättringsåtgärder, som oppositionen framfört, stelt kommer att avvisas av regeringen. Det innebär med andra ord, att regeringen inte tycks vilja vidta bestämda åtgärder för att t. ex. stimulera det enskilda sparandet, för att hålla tillbaka en alltför kraftig utgiftstegring på den offentliga sektorn eller för att försöka se till att man långsiktigt gynnar investeringarna i den industri i Sverige som har att konkurrera med utlandet.

Men, herr talman, hur ställer sig nu regeringen till mer omedelbara ingripanden, för att vi under detta år skall kunna dämpa pris- och kostnadsstegringarna, för att vi skall kunna hålla tillbaka den enskilda konsumtionen, hålla nere statens och kommunernas utgifter och gynna produktiva investeringar?

Ja, för vår del är vi beredda att tillsammans med regeringen och arbetsmarknadens parter överlägga om lägets krav och de åtstramande åtgärder, som behövs för att skärpa finanspolitiken. Vi är beredda att med regeringen diskutera de nödvändiga lösningarna, men då kräver vi också att hänsyn tas bl. a. till våra krav på en lindring av marginalskatterna och på besparingar i de offentliga utgifterna, t. ex. genom att man senarelägger vissa statliga beställningar.

Jag tycker, herr talman, att regeringen bör i samhällets intresse i dag se bort från den snäva politiska taktiken. Regeringen måste ta sitt ansvar, och det kan den göra genom att överlägga med

oppositionen och arbetsmarknadens parter och andra intresseorganisationer om de ganska hårdhänta åtgärder, som nu måste vidtas därför att regeringen hitintills har misslyckats med sin ekonomiska politik.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Jag har en känsla av att det är litet påfrestande för den tämligen glest besatta kammaren och ähörarläktarna att mönstra alla de gamla kända kapphästarna som kommer tillbaka vid varje ekonomisk debatt. Nu är det också vid detta tillfälle så, att detta är debatten nummer två under vårriksdagen om allmän ekonomi, och jag utgår från att vi får två sådana debatter till, en när skatteförslaget kommer från bevillningsutskottet och den andra, den varje år obligatoriska, när utskottsutlåtandet i anledning av kompletteringspropositionen läggs på riksdagens bord. Jag skall därför gå ifrån min av kammaren kända traditionella grundlighet, när jag försöker bemöta de tidigare oppositionstalarna och skall bara i några avsnitt kommentera det hela.

Herr Hedlund började sitt anförande med att tala om att vi hade påfrestningar på vår ekonomi både genom utlandsresorna och genom u-hjälpen. Dessa kostar mycket pengar. Vi måste i stället vara måttfulla här hemma, om vi skall klara av våra åtaganden bl. a. i dessa frågor, sade han. Jag kan hålla med honom om det. Jag har väl under den senaste veckan inte precis fått denna måttlighet dokumenterad, när jag har studerat oppositionens alternativa skatteförslag. Tids nog får vi väl möjligheter att återkomma till detta.

Herr Hedlund kom in på den prisstegring som vi har haft under de första två månaderna av 1970. Som den försiktige man han är sade han, att det var honom fjärran att multiplicera det med sex för att få fram prisstegringen under hela året. Jag tror att denna

försiktighet hedrar herr Hedlund. Den bör man nog iaktta, när man gör sådana här matematiska operationer.

I själva verket — jag säger det därför att jag tycker att denna prisstegring på 3 procent har hängt litet för mycket i luften och varit för litet förklarad — är det fråga om 2 procent under de första två månaderna. Den tredje procenten daterar sig till någonting som hände under 1967 men som man har upptäckt vid årsskiftet 1969/1970. Man ansåg sig 1967 ha undervärderat verkan av vissa ändringar i den statliga bidragsgivningen till bostadsbyggandet, man har vidare gjort en långtidsjustering i fråga om egnahemmens vikt i bostadbebyggelsen och fått in en alldeles ny faktor, nämligen att många egnahemsägare avvisar paritetslånen och i stället belånar sina fastigheter enligt den gamla traditionella metoden. Det är dessa efterhandsjusteringar på bostadsfronten som konstituerar en procentenhet av prisstegringen. Sex tiondelar av de andra 2 procenten är en direkt följd av den skattehöjning som vi medvetet beslöt och satte i kraft, jag vill minnas den 6 februari innevarande år. Det var skattehöjningen på cigaretterna, och det var den höjda accisen på bilar och andra mera lyxbetonade ting. Jag vet inte om man skall gå ut och skrämja upp svenska folket med den ofrånkomliga effekten av en skattehöjning som hela riksdagen varit överens om och beslutat sig för.

Gör jag dessa reduktioner och således bara avläser den normala prisstegringen eller den prisstegring som vi inte direkt påverkat genom administrativa omräkningar som sträcker sig tre år tillbaka i tiden och genom skattebeslut som träffades i början på året är prisstegringen följaktligen 1,4 procent. Det är mycket det också, om man multiplicerar med 6 och räknar med att detta skall bli prisstegringen för hela året. Det finns emellertid ytterligare en omständighet att ta hänsyn till, nämligen

Penning- och valutapolitiken

att de lönehöjningar som fjolårets uppgörelse innebar ju satte in vid årsskiftet. Jag tror att mycket av den prisstegring som kommit fram på handelsområdet är en följd av den lönehöjning som handelsanställda i sedvanlig ordning erhöll, denna gång fr. o. m. den 1 januari 1970. Det finns inte samma möjligheter som på den industriella fronten att ersätta servicenäringarnas arbetskraft med maskiner, och därför slår lönehöjningarna igenom hårdare. Men detta bör ju också rimligtvis vara en engångsföreteelse under året, såvida det inte händer någonting alldeles speciellt som innebär att man får nya influensor på lönefronten, men jag tycker inte man skall behöva diskutera den saken.

Jag har velat säga detta bara för att liksom ställa kyrkan litet mer mitt i byn och visa att det inte är riktigt att dra slutsatser på basis av utvecklingen på prisfronten under årets två första månader.

Herr Hedlund accepterar den 25-procentiga investeringsavgiften som föreslogs i en något tunn men viktig och innehållsrik proposition som lades på riksdagens bord under gårdagen. Han accepterar också förskjutningarna av de statliga beställningarna, och jag har naturligtvis för min del inregistrerat detta med en viss tillfredsställelse, eftersom vi då inte behöver hålla på att träta om den saken.

I fråga om valutareserven sade herr Hedlund att vi tappat 2 miljarder kronor under 1969, och han var också vänlig nog att apostrofera vissa av mina förklaringar, men han gjorde det inte så utförligt som jag tycker man bör göra när man uppehåller sig vid de här detaljerna. Vi förlorade emellertid inte 2 000 miljoner utan 1 850 miljoner, men det är naturligtvis mycket pengar det också.

Man kan emellertid beträffande år 1969 avläsa att lageruppbbyggnaden som värdemässigt normalt brukar beräknas

Penning- och valutapolitiken

till 700—800 miljoner kronor per år uppskattas till 1 800 miljoner kronor under fjolåret. Det är ju klart att hela denna lageruppbyggnad inte är lika växlingsbar som ett dollartillgodohavande i riksbanken eller affärsbankerna, men det finns synnerligen mycket av samma karaktär i båda företeelserna. Jag kan gå tillbaka till år 1947, strax efter den 14 mars, då situationen var sådan här i landet att det beslöts en importreglering och en kafferansonering som kom att medföra mycket stort politiskt väsen. Då reste sig folkhushållsministern Axel Gjöres i bänken, och med den noggrannhet som präglade den mannen hade han med sig alla erforderliga data om de olika sortimenten i lageruppbyggnaden och sade: »Ärade kammarledamöter, här har ni valutarenserven.» Det ligger naturligtvis åtskilligt i ett sådant konstaterande.

Vi räknar med att det skall bli litet lugnare i detta avseende under år 1970, och det var ju en av utgångspunkterna för mina prognoser i finansplanen.

Sedan har vi också den s. k. exklusi-va kapitalbalansen. Svensk industri brukar investera utanför våra gränser till ett värde som är ganska jämförbart med vad andra nationers industriföretagare investerar här i landet. Den tidigare relativt hyggliga balansen där — jag talar nu i mycket grova drag — förrycktes ganska väsentligt under 1969. Vi hade då ansökningar om valutautförsel för investeringar i utlandet på ungefär 1 700 miljoner, och vi släppte loss för ungefär 1 150 miljoner. Samtidigt hade vi investeringar utifrån här i Sverige på ungefär 350 miljoner kronor. Balansen i det fallet blev alltså åtskilligt förryckt i fjol, och jag tycker att man där har en ganska plausibel förklaring till det årets valutaavtappning.

Likaså har naturligtvis den förskjutning i betalningsterminerna spelat in som uppkom genom att alla gick och väntade på den tyska revalveringen.

När den kom den 20 oktober i fjol förändrades situationen, även om den har varit besvärlig också under ett par månader i år, möjligen beroende på att man talade litet för vitt och brett om avsaknaden av förtroende och därmed sådde en vind som blåste upp aldeles i onödan.

Herr Hedlund kom sedan i ett ögonblick av sanningslidelse fram till att man inom oppositionen kanske hade hejat på finansministern och regeringen mer än vad som varit erforderligt. Jag fann emellertid i hans ord en förtröstan på att finansministern inte hade lyssnat så särdeles mycket på dessa påhejningar, och jag kan lugna den värderade oppositionen med att jag i allmänhet inte har varit särskilt lyhörd för oppositionens röster och väl inte heller blir mera lyhörd i fortsättningen.

Jag kan därför acceptera ett fortsatt påhejande. Det påverkar inte nämnvärt den praktiska politiken, när man hejar i den riktningen.

Om det behövs starkare åtgärder i dagens läge, så är jag beredd att hjälpa till, sade herr Hedlund sedan, när han slutade med allas vår kollektiva syndabekännelse över vad som varit. Där fick han överraskande nog i sista omgången ett instämmande av herr Holmberg. Syndabekännelsen får emellertid stå för herr Hedlunds och hans oppositionsbröders räkning. Men jag noterade givetvis med tillfredsställelse herr Hedlunds beredvillighet att hjälpa till, om så skulle bli erforderligt. Jag är inte lika säker på herr Hedlunds medbröder i folkpartiet eller halvbröder i moderata samlingspartiet. Det har ju rätt så vitt skilda uppfattningar när ni kommenterat regeringens förslag de senaste veckorna. »Vad det än må vara, fruktar jag danaerna, även när de kommer med gåvor», heter det ju, och man tvivlar ibland på att det ligger ärlighet bakom. Men all right, herr Hedlund, det spelar kanske inte så stor roll vad herrar Holm-

Penning- och valutapolitiken

berg och Helén tycker; herr Hedlund och jag har ju tidigare kommit överens på tu man hand, och den möjligheten föreligger väl även i fortsättningen.

Sedan sade herr Gustafson i Göteborg — och det var ett ovanligt tillmötesgående från folkpartiets talesman — att man nu har kommit så långt att man är beredd att stödja propositionen om investeringsavgiften. Men om folkpartiets insats i stabiliseringsarbetet skulle inskränka sig till bara det, så är det kanske inte så mycket att hurra för. Men vi är ju vana vid att folkpartiet kommer litet så småningom. Det är ett litet tuppfjät framåt, om jag får uttrycka mig så respektlöst, och jag får väl därför inregistrera det som en framgång att folkpartiet nu skall studera förslaget. Förra gången jag framförde det behövde man där inte studera det. Då sade man nej direkt.

Vi måste öka sparandet, och därvidlag hänvisar herr Gustafson i Göteborg till bl. a. en utredning, som nämns även i bankoutskottets utlåtande nr 19. Men vad herr Gustafson uraktlät att säga var att bankoutskottet i sin kommentar till den i utredningen redovisade sifvertabellen understryker osäkerheten i beräkningarna, särskilt i vad avser de tre senaste åren. Och det är ju under de tre senaste åren som enligt tabellen hushållssparandet skulle ha gått ned. Om man går fyra år tillbaka i tiden finner man, att hushållssparandet då ökades i förhållande till året dessförinnan. Jag är medveten om detta och sade i remissdebatten att man inte får ta alltför allvarligt på denna sifferserie. Jag är emellertid så pass intresserad av att få frågan klarlagd att jag under remissdebatten gav ett löfte om att finansdepartementet med konjunkturinstitutets och statistiska centralbyråns hjälp skall göra en utredning som så noga som möjligt kartlägger frågan. Jag har inte haft tid att ta itu med detta ännu, trots att det förflutit några månader sedan remissdebatten. Jag har haft

en del annat att ägna mig åt. Jag kan emellertid lova herr Gustafson att utfästelsen inte är bortglömd.

Vidare går herr Gustafson in på förtroendeproblemet. Han menade att förtroendet inte är detsamma i dag som tidigare. Han hänvisade till att socialdemokraterna talar om insättande av offentliga representanter i företagen. Han vidareutvecklade denna tanke genom att skissera upp något av en politisk instans med ordergivande befogenhet i företagen — något som för mig var en fullständig nyhet. Herr Gustafson menade emellertid att man under sådana förhållanden får ligga som man bäddar. Vi behöver dock inte gå längre tillbaka i tiden än något år för att finna hur — något lättsinnigt uttryckt — herr Wedén i Lindströms Skruvar & Tänger inbjöd offentliga representanter till sin egen bolagsstyrelse därför att han ansåg att det fanns fog för en sådan åtgärd. Jag trodde väl att folkpartiet inte hade växlat fot sedan dess utan även i dag skulle vara berett att tänka sig en representation i företagen för de anställda eller för det offentliga.

När det gäller affärsbankerna, som ju är stora företag, är jag inte alldeles säker på att just de anställda bör ha en sådan representation. Jag kan tänka mig att någon annan part skulle få representera det offentliga. Jag utesluter emellertid inte heller det första alternativet. Jag tar detta bara som ett exempel. I detta avseende kommer emellertid regeringen att framlägga ett förslag, som jag hoppas till värriksdagen, och jag skulle bli mycket överraskad om herr Gustafson skulle dra svärdet från bället för att slåss med mig på denna punkt. Jag trodde att man i folkpartiet skulle vara så pass fördomsfri, att man där kunde se på detta problem på det sätt som jag menar att man bör göra.

Herr Gustafson fortsatte med en utläggning om företagets och vinstens betydelse. På denna punkt kan jag glädja herr Gustafson med att vi i praktiken

Penning- och valutapolitiken

inte har några skiljaktiga uppfattningar. Ett slag trodde jag att han hade fått tag i mitt tal från Arosmässan i Västerås i höstas. Jag tyckte att det ord för ord faktiskt följde mitt inlägg. Jag gjorde nämligen en hel del allvarliga inlägg, även om massmedia tyckte att det där med skägg och att vara utan slips var det mest spännande i hela den ekonomiska redovisning jag lämnade vid Arosmässan. Men det kan ju tänkas att herr Gustafson i Göteborg och andra har blivit uppskrämda av den debatt som förs om de viktiga problemen för näringspolitiken och företagen samt det allmännas inflytande.

Denna debatt skall väl föras. Ur en debatt i en demokrati sällas det alltid fram något värdefullt. En del sällas undan såsom mindre värdefullt. Den debatten har alltid förts av unga reformister som velat reformera samhället, vilket ju i och för sig är prisvärt. Vad som i den debatten skall betraktas som regeringens auktoriserade förslag talar regeringen om så småningom och med jämna mellanrum. Om herr Gustafson således lyssnar på regeringsförslagen tror jag inte att han behöver dra längre gående växlar på en i en demokrati förd fri debatt än vad som är nödvändigt.

Herr talman! Låt mig sedan säga några ord på vägen till herr Holmberg. Vi har upplevt en spekulaton, sade herr Holmberg, och det har varit påfrestningar under de senaste månaderna. Dessa påfrestningar tror jag hade varit helt obehövlige om man hållit tand för tunga litet bättre än vad som varit fallet under de senaste månadernas offentliga debatt. Det betyder naturligtvis inte att jag förmenar någon människa att säga vad han vill. Men i vissa fall kan just detta att man säger vad man vill få konsekvenser. Jag tror att de konsekvenser, som herr Holmberg talade om och som jag är medveten om, kan härledas just ur detta. Ibland har jag — om jag skall bekänna färg — haft

en känsla av att här talar man i rena aningslösheten. Man vet inte vad man ställer till. Man sitter och funderar, och så skriver man och talar. En aningslöshet är alltid förlåtlig, och följaktligen skall de förlåtas som talar i aningslöshet. Ibland kan man kanske också ha en känsla av att ammunitionen för detta tal är någonting av en önskan att kompromettera regeringen. Då tänker man inte heller på att när man rör sig på detta område kan det få vissa konsekvenser.

Jag vägrar emellertid att se den oro vi har haft under året som något bestående, naturligtvis under förutsättning att man inte med jämna mellanrum fortsätter att sprida oro. Då kan den naturligtvis medföra verkningar som i och för sig inte har sakligt underlag men som ändå kommer och inför vilka man står ganska maktlös.

Herr Holmberg talar om det allvarliga läget. Det senaste utspelet från regeringens sida gäller återinförande av den 25-procentiga investeringsavgiften med all den irritation det medför i avseende på planering av viktiga byggen och kommunala investeringar, vilka vem som helst gärna skulle se kom till stånd men som man i dagsläget måste uppskjuta. När regeringen framlägger en sådan proposition och dessutom förklarar sig beredd anmana alla de statliga verken att skjuta på sina många gånger relativt angelägna och många gånger även mycket angelägna beställningar är det naturligtvis ett uttryck för att regeringen har bedömt läget som ansträngt och har föreslagit detta för att få ett remedium i dagens situation.

Om man nu går upp och talar med allvarston — jag tycker nog att herr Holmberg var särskilt basbetonad i rösten i dag, men det kanske kan ha sin naturliga förklaring om herr Holmberg har talat för mycket och blivit hes — bör man nog vara litet försiktigare när man lägger alternativa skatteförslag, som ändå i allt väsentligt är kraftiga

överbud i jämförelse med regeringsförslaget.

Herr Holmberg tog upp det regressiva hushållssparandet. Låt mig få komplettera mig själv på den punkten. Jag gör det därför att även herr Gustafson i Göteborg tog upp det. Detta sparande har en stor betydelse. Tidigare hade det en relativt sett större betydelse, men det institutionella sparandet i dag får en för varje år relativt sett större betydelse i vårt totala sparande. Den som läser AP-fondernas verksamhetsberättelse för 1969 kan på näst sista sidan hitta en tabell som visar att fonderna år 1960 uppgick till 470 miljoner kronor. Det var det år vi startade. År 1969 var fonderna uppe i 31 000 och några hundratal miljoner kronor, d. v. s. över 31 miljarder kronor. Man kan sätta sig ned med papper och penna och räkna ut vad detta kommer att innebära i framtiden. Jag föreställer mig att vi år 1972 kommer att ha en AP-fondbehållning som representerar en kreditgivning på ungefär 50 miljarder kronor, d. v. s. den utan konkurrens största kredit- och finansieringskälla vi har i landet.

Vad är detta för pengar? Jo, det är pengar som man tar av alla människor, i första hand från de löneanställda. Man tar 10 procent av deras lön. Det är pengar som i annat fall skulle ha blivit konsumerade, i varje fall till 8, 8,5 och kanske 9 procent, och endast 1 procent hade återstått för sparande. Nu spar man alla dessa 10 procent, vilka tas av varje löntagares inkomst. Dessa pengar finansierar i dag 44 procent av vårt bostadsbyggande, över 30 procent av vårt industribyggande och 25 procent av vårt kommunala byggande, men även staten lånar upp 10 procent från AP-fonderna. Där har vi ett sparande i institutionell form som väl balanserar nedgången hittills i hushållssparandet och som kommer att göra det i fortsättningen. Vem som helst kan övertyga sig om att om man sätter likhetstecken mellan sparande och investering, vilket

man väl i grova tal kan göra, finns det inte någon nation, inte ens de så många gånger omtalade Förenta staterna, som per capita har en investering av den omfattning vi håller oss med här hemma i gamla Sverige.

Det vore intressant att få en förklaring från herr Bohman här ifrån talarstolen. Är herr Bohman med på — förlåt mig, det har hänt litet grand på de senaste åren här — är herr Holmberg med på att situationen är allvarlig? Jag utgår ifrån att herr Holmberg på samma rätlinjiga sätt som herr Hedlund är beredd att gå upp och säga att moderata samlingspartiet också kommer att stödja regeringens förslag om en investeringsavgift och att det kommer att sluta upp med gnällandet om att det hela ställer till så förskräckligt mycket besvär när det nu skall sättas i gång. Så sent som i går kväll sade herr Bohman att han inte ville vara med om avgiften när frågan kommenterades i Sveriges Radio. Det är just därför jag frågar: Har herr Holmberg lyckats tala reson med herr Bohman, eller är ni fortfarande osams på den här punkten? Det kan ha sitt intresse när vi nu skall föra den offentliga debatten om bl. a. investeringsavgiften.

Även herr Holmberg är beredd att delta i överläggningar om stabiliseringspolitiken, men, säger han, det finns ett villkor, och det är att regeringen går med på att lätta på marginalbeskattningen. Det är väl ingen av kammarens värderade ledamöter som har uppfattat dagens ekonomiska situation på annat sätt än att en stabiliseringsöverenskommelse måste utmyнна i en uppstramning av den efterfrågan, kanhända också på konsumtionssidan, som anses vara för hög i dag. Hur kan man förena ett sådant förhandlingsutspel med ett krav på att villkoret för att strama upp skall vara att vi ger tillbaka mera pengar till konsumtion genom att sänka marginalskatterna? Man kan naturligtvis tala om dessa två ting, om man inte gör det på

Penning- och valutapolitiken

samma gång och i samma församling utan har litet tid emellan och ser till att man har skilda auditorier. För mig är det emellertid omöjligt att begripa hur man kan sätta upp sådana villkor för att delta i vad herr Holmberg nu generöst har förklarat sig beredd att delta i, nämligen en stabiliseringsöverenskommelse.

Jag har med detta inte ställt ut någon inbjudan till några stabiliseringsförhandlingar. Jag har blivit bränd ett par gånger tidigare och är väl medveten om det sterila och omöjliga i att försöka resonera ihop sig med oppositionen i en stabiliseringsöverenskommelse, i varje fall om oppositionen skall vara fullödigt representerad.

Herr talman! Jag har nu frångått min sedvanliga intention att vara så där utomordentligt grundlig; jag har bara velat kommentera de tre föregående inläggen.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Även jag skall skjuta upp behandlingen av skattefrågan tills vi får den på riksdagens bord.

När vi nu försöker analysera anledningen till den stora prisstegringen för januari och februari månader vill jag inte — jag upprepar det — falla för frestelsen att multiplicera 6 med 3 och få 18. Om jag inte fattade finansministern fel, kom han i stället för till de 3 procenten fram till ungefär 1,4 procent, och 6 gånger 1,4 är ju litet över 8. Jag hoppas att den siffran inte heller kommer att visa sig vara den riktiga när året är slut. Däremot tror jag att vi, när vi kommer till den 1 juli, kan finna god anledning att analysera orsakerna till prisstegringen under första halvåret för att på ett bättre sätt kunna bedöma vad vi kan vänta för hela 1970.

Jag redogjorde för olägenheter i fyra punkter. Jag vill komplettera en punkt med en uppgift, som jag dock har endast från pressen, nämligen att under de senaste åren skulle investeringsök-

ningarna inom vårt lands industrier ha stannat vid ca 10 procent, medan Amerika skulle ha varit uppe i 100 procent och England, som ju haft allvarliga bekymmer, skulle ligga vid 50 procent. Varje investering innebär ju till mycket väsentlig del att produktionsapparaten moderniseras och att möjligheter därmed skapas att hålla priserna nere och konkurrera med utlandet. Som finansministern säger är överdrifter aldrig att rekommendera, och i en situation som den nuvarande är de minst sagt olämpliga. Jag tror som sagt att vi skall vänta och se vad åtgärderna kommer att innebära.

Är min repliktid slut nu?

(Herr *förste vice talmannen*: Treminutersperioden är ute.)

Javisst, men man har ju sex.

En av förklaringarna till januari månads prisstegring ansåg finansministern, om jag fattade honom rätt, vara lönestegringarna. Kan man inte vänta sådana i fortsättningen också, och kan inte de i sin tur påverka prisbildningen ganska negativt?

Jag upprepar än en gång de viktigaste svårigheterna: valutareserven — och jag gör åter en reservation beträffande lagerökningen, men åderlåtningen är ändå våldsam och någonting måste göras — samt prisstegringarna. Jag hoppas att de åtgärder som nu skall vidtas och eventuella nya åtgärder om sådana skulle visa sig erforderliga kommer att innebära att den järnhårda kreditåtstramning som vi har skall kunna lättas och den skyhöga räntan, som inte varit lika hög sedan 1930-talet, skall kunna reduceras till gagn för företagsamhetens rationalisering och modernisering och dess möjligheter att hålla priserna nere.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! I finansministerns konstförfarna händer försvann nästan prisstegringen — om man nu inte multiplicerar förstås. Man har en känsla av

Penning- och valutapolitiken

att det blev som i den gamla sagan, »det bidde ingenting». Men de som handlar i affärerna vet att prisstegringarna finns, och det tjänar ingenting till att försöka bortförklara dem.

Sedan sade finansministern att detta med valutautströmningen inte heller är så farligt — valutareserven ligger i stor utsträckning i lager. Man fick också där det intrycket att finansministern inte såg med några större bekymmer på utvecklingen. Då är det väl egendomligt att finansministerns eget departement i den preliminära nationalbudgeten skriver: »Även om bytesbalansens utveckling kan inge bekymmer såväl med hänsyn till innehållet i den prognos som framlagts som med tanke på de osäkerhetsmarginaler som omger densamma är det emellertid först i kombination med de ovissa utsikterna för kapitalbalansen som framtidsperspektiven för bytesbalansen framstår i en mera oroande dager.»

Det har väl inte helt plötsligt blivit sådana förbättringar i prognoserna för bytesbalansen och kapitalbalansen, att finansministern av den anledningen vill införa den 25-procentiga investeringsavgiften.

När finansministern ger dessa förklaringar till församlingen i bytesbalansen, borde han kanske också nämna de förbättringar i terms of trade som påverkat den i fördelaktig riktning.

Finansministern tar sedan upp att jag sagt, att jag skall studera propositionen om den 25-procentiga investeringsavgiften. Finansministern frågade, om detta var det bidrag som mitt parti ville ge till stabiliseringspolitiken. Vårt ekonomiska program har herr Sträng framför sig i våra reservationer till bankoutskottets utlåtande nr 19. Det är praxis i denna kammare, att när regeringen lägger fram en proposition så har oppositionen tio dagar på sig att studera och ta ställning till den. Det trodde jag fortfarande var tillåtet, även om enpartitänkandet brett ut sig här i riksdagen.

Det är inte så självklart att denna åtgärd är till alla delar lyckosam. När denna avgift infördes förra gången sade byggnadsarbetarnas ordförande i Göteborg — en känd socialdemokratisk kommunalman — att hade riksdagen vetat vad den gjorde, så hade man inte infört denna avgift. Men då var det ett annat konjunkturläge, och det är mycket möjligt att vi kommer till den slutsatsen att en sådan här tvärbromsning nu är nödvändig.

Sedan säger finansministern visserligen att han skall börja fundera på detta med sparandet men att den saken ändå inte är så allvarlig, eftersom ATP-sparandet ökat och detta mer än väl kompenserar nedgången i hushållssparandet. Men, herr finansminister, om sparandet är tillräckligt, varför är det då omöjligt för företagare att låna pengar även till investeringar som är absolut nödvändiga för att de skall kunna överleva? Det måste bero på att det som sägs på s. 6 i den preliminära nationalbudgeten är mera sant, nämligen att AP-fondssparandets tillväxt under perioden 1964 till 1968 och 1969 har »kalkylmässigt absorberats av en ungefär lika stor tillväxt av statens, kommunernas och bostadssektorns finansieringsbehov. Nettofinansieringsbehovet för den offentliga sektorn i vid bemärkelse har alltså hållits tämligen oförändrat samtidigt som hushållssparandet i stort sett upphört att ge något nettotillskott.»

Här finns ett problem beträffande sparandet, herr finansminister, och jag tror inte att vi bör negligera det.

Finansministern säger vidare, att det förekommer en livlig debatt om förhållandena inom företagen och att det är bra. Ja, det är riktigt. Jag hälsar den debatten med stor tillfredsställelse, och jag har själv försökt ge bidrag till den i olika sammanhang. Men vad som spritt osäkerhet — och det var det jag pekade på — är dessa propåer, som också kommer från folk som vistas inom kanslihuset, om att man skall skatta

Penning- och valutapolitiken

bort vinsterna hos de företag som tjänar litet mer än andra och dela ut dessa pengar till företag som tjänar litet mindre. Idén att statliga representanter i företagets styrelse skall ha en statlig myndighet har också väckts av folk som finns inom kanslihusets väggar. Men sedan sade finansministern att han trodde att folkpartiet var intresserat av de anställdas representation i företagets styrelser, eftersom herr Wedén hade erbjudit de anställda representation. Javisst! Detta är ju en sak som vi drivit år efter år, då socialdemokraterna motsatte sig det hela. Vad vi vill ha är en arbetsdemokrati enligt de riktlinjer vi lagt fram i våra motioner i år med inflytande på alla nivåer i företaget. Men vi tror inte på statliga representanter i industriföretagens styrelser.

Herr HOLMBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern började med att säga att det kanske var påfrestande för dem som lyssnar på åhörarläktarna att höra oppositionens kritik av regeringens ekonomiska politik. Om man känner sin situation vara så svag att man inte tål höra kritik, inte tål höra en analys, kan jag mycket väl förstå inlägget. Men jag tycker det är mera påfrestande för oss att finansminister Gunnar Sträng ännu inte har kunnat inse att det finns ett samband mellan regeringens högskattepolitik — framför allt de höga marginalskatterna — å ena sidan samt vårt ekonomiska läge å den andra. Det är märkligt att finansminister Sträng, som uppenbarligen själv anser sig vara en alldeles utmärkt finansminister, inte är beredd att erkänna att de höga skatterna leder till kompensationskrav från löntagarnas sida. Det går självfallet inte i längden att stå emot dessa kompensationskrav, vilket i sin tur leder till högre kostnader och högre priser — alltså inflation.

Finansministern sade att han inte är så lyhörd för oppositionen. Men det betyder ju inte att oppositionen inte

skulle ha rätt, möjlighet och skyldighet att framföra sin kritik mot regeringen. Finansministern sade också att det var folks aningslösa uttalanden som lett till den nuvarande situationen. Men, herr Sträng, är inte regeringen beredd att stå för sin egen politik och för det resultat som denna politik uppvisar? När vi påpekar att valutareserven har minskat, att priserna har stigit och att vi kan förvänta kraftiga lönekrav från löntagarna på grund av den ekonomiska politiken, borde väl finansministern möta våra påpekanden med faktiska och realistiska argument i stället för att säga: Vi är inte så lyhörda för oppositionen; vad oppositionen säger bryr sig inte denna regering och denna finansminister om.

När det gäller skatterna vill jag gärna återigen slå fast en siffra som finansministern försöker dölja men som herr Bohman fick fram på ett alldeles utmärkt sätt i TV-debatten häromdagen. Under de närmaste fem åren tänker finansministern plocka hem över 11 miljarder kronor mer i skattepengar genom det nya skattesystem som finansministern etablerar. Det är alldeles klart att dessa 11,6 miljarder kronor spelar en betydande roll för den ekonomiska politiken i ett längre perspektiv. Jag skulle gärna vilja höra om finansministern anser att vi kan negligera denna summa i den ekonomiska debatten eller om han medger att den är betydelsefull, inte bara för det allmänna hushållet utan även och inte minst för de skattebetalare som skall betala den.

Finansministern sade också att vi inte skall skrämja svenska folket genom att redovisa effekten på priserna av genomförda skattehöjningar. Det är väl inte att skrämja! Tror verkligen finansminister Sträng att fru Andersson blir nöjd och glad när hon kommer in i snabbköpet och får reda på att den prisökning på 3 procent som hon kan inregistrera som ett genomsnitt på varorna till en tredjedel beror på misstag

Penning- och valutapolitiken

från regeringens sida och till 0,6 procent beror på skattebeslut eller någonting sådant?

Jag tror att det i demokratins intresse är riktigare att korrekt redovisa hur stora prishöjningarna har varit, och vi har även skyldighet att försöka beräkna hur stora de blir i framtiden. Finansministern har hela tiden försökt dämpa påståendena om att vi befinner oss i en inflationistisk situation med kommande prishöjningar. Är detta verkligen korrekt, är det hederligt och riktigt gentemot de människor som ofta har knappt om pengar för att köpa varor? Är det inte i så fall bättre att säga att med den utveckling som regeringens politik har tagit bl. a. på skatteområdet får man räkna med större prisökningar än de 3,5 procent som regeringen hittills har räknat med?

Jag vill till sist, herr talman, ta upp ytterligare en sak. Finansministern sade nämligen att man inte skall tala vitt och brett om avsaknaden av förtroende. Nej, det behöver man inte göra, men man kan konstatera vad finansministern själv sade alldeles nyss, nämligen att vi förra året var beredda att satsa 1,7 miljarder kronor i investeringar utomlands medan andra länder inte var beredda att satsa mer än 350 miljoner kronor på investeringar i Sverige. Enbart den sifferserien visar att det föreligger ett bristande förtroende för den ekonomiska politik som här finansminister Gunnar Strängs signum.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det fanns en så våldsam felaktighet i den framställning, som finansministern gjorde beträffande den särskilda styrelsrepresentation som förekommer i det företag där jag är intresserad, att jag inte vill tro att det var en lika våldsam förvrängning, utan antar att det helt enkelt beror på att finansministern inte var underkunnig om förhållandena.

Den styrelsrepresentation för de an-

ställda som finns i Lindströms tångfabrik sker genom val av de grupper av anställda inom företaget som utser representanter till företagsnämnden. De skall vara företrädare för de anställda, och de skall utses av de anställdas organisationer inom företaget. De är inte några representanter för staten och kan förvisso inte heller utses av staten. Här finns emellertid — och det är det intressanta, herr talman — fångad i ett nötskal själva den väsentliga skillnaden mellan vårt sätt att se på dessa problem och socialdemokraternas. Vi anser att just den direkta förbindelsen, ett större mått av närdemokrati, är det väsentliga. Det av socialistiska föreställningar mera färgade synsättet som tyvärr framträder så accentuerat, som jag inte hade trott att det skulle göra, även i finansministerns resonemang går ut på att staten skall utse och statliga representanter vara i verksamhet inte för de anställdas räkning utan för den centrala statsmaktens räkning. Här framträder verkligen på ett sällsynt klart sätt skillnaden mellan det liberala och decentralistiska betraktelsesättet och det mera socialistiskt betonade och centralistiska betraktelsesättet.

Jag tycker det var intressant, herr talman, att vi fick denna, som jag tror från finansministerns sida omedvetna, belysning av det problemet. Hans försök att försvara sig mot herr Sven Gustafsons kritik genom ett konstgrepp är helt misslyckat.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Gemensamt för de åtgärder som de borgerliga partierna föreslår är att de syftar till att på olika sätt begränsa de breda folklagens köpkraft och levnadsstandard. Därför har de borgerliga sökt övertrumfa regeringen genom att begära att höjningen av mervärdesskatten skall inträda redan den 1 juli, även om de för dagen inte vill nämna någonting om det projektet.

Penning- och valutapolitiken

— Vad som ena dagen var en stor jämlikhetsreform avslöjas den nästa som en åtgärd för att begränsa löntagarnas köpkraft! Talet om att det nu handlar om konjunkturpolitik men vid årsskiftet om utjämnande skattepolitik går ju inte i någon människa.

I själva verket pågår redan denna process, genom vilken man söker pressa ner löntagarnas och barnfamiljernas levnadsstandard. Detta sker framför allt genom de stigande priserna på konsumtionsvaror. Det är nödvändigt att sätta stopp för den prisstegringsprocess som nu fortgår i ett accelererande tempo, och jag tycker att det är farligt att finansministern underskattar prisstegringstendenserna på det sätt som han här förefaller att göra. Jag vill erinra om några data.

Om man jämför tredje kvartalet 1968 med tredje kvartalet 1969, finner man att konsumentpriserna stigit med 2,9 procent. Jämför man i stället konsumentprisindex för november 1968 med samma index för november 1969, visar det sig att ökningen utgör 3,9 procent. Från februari förra året till februari i år har ökningen varit 6,1 procent, och enbart under de två första månaderna av 1970 är ökningen av konsumentprisindex 3,1 procent.

Nu vill herr Sträng reducera den stegringen till 2 procent genom att säga att 1 procent beror på administrativa justeringar som man har gjort vid årsskiftet. Men det innebär ju ändå en prisstegring, även om denna inträffat under en längre tid än bara under de första månaderna i år, och den drabbar naturligtvis löntagarna. Det hjälper ju inte heller löntagarna att en del av de 2 procenten i prisstegring, som herr Sträng ändå inte vill förneka, beror på beslut i riksdagen, exempelvis höjningen av momsens på vissa kapitalvaror.

Men det viktiga är naturligtvis frågan: Hur stor blir prisstegringen under resten av året? Det vet ingen med säkerhet. Finansministerns prognoser i

statsverkspropositionen har slagit fel; det vet man i varje fall.

Låt oss anta att prisstegringen under återstående tio månader kan begränsas till ytterligare 3—4 procent. Hela prisstegringen under året blir då närmare 6 procent. Ovanpå detta vill regeringen och de borgerliga partierna lägga en höjning av mervärdeskatten med i realiteten 6,5 procent. Den sammanlagda prisstegringen under tolv månader kommer alltså att ligga mellan 10 och 15 procent. Kan detta vara klok politik? Jag betvivlar det. En sak kan man säga med säkerhet: en sådan politik drabbar hårt låginkomsttagarna, barnfamiljerna, alla dem som har små fasta inkomster utan indexreglerad höjning.

Vad kan man då göra? Man måste hårt beskära spekulatjonen som driver upp priser och hyror. Man måste begagna första lämpliga tillfälle för att sänka den nuvarande höga räntenivån som driver upp kostnader och priser. Man måste få en förnuftig användning av de tillgängliga resurserna i ekonomin.

Från den synpunkten har vi ingen avgörande invändning mot det nya förslaget om en 25-procentig investeringsavgift på oprioriterade byggen, även om vi naturligtvis vill granska lagtexten för att se, om undantag eller skärpningar bör göras.

Vi anser emellertid också att man måste gå vidare och pröva övriga investeringar. Det kan inte vara en riktig och tillfredsställande målsättning att över huvud taget öka den totala investeringsvolymen. Det avgörande är ju vilken typ av investeringar som kommer till stånd. Med andra ord: man måste ha en gradering av olika investeringar på samma sätt som man nu graderar olika byggnadsobjekt. Det finns många slag av investeringar som inte från någon synpunkt kan sägas främja en positiv utveckling, och för sådana måste det finnas möjligheter att sätta stopp.

Vi menar att prisutvecklingen måste

Penning- och valutapolitiken

anses så oroande, att man, om den fortsätter i det tempo som kan befaras, måste allvarligt överväga någon form av prisstopp. Helt oansvarigt anser vi det vara att i det läget skärpa inflationen genom den betydande höjning av mervärdeskatten som nu planeras.

Även på ett annat område anser vi det nödvändigt med skärpningar i den statliga politiken. Det gäller valutapolitiken. Det är ett faktum, som också understrukits här i debatten, att kapitalexporten under fjolåret spelade en väsentlig roll för försvagningen av valutareserven. Nettoresultatet av direkta investeringar i båda riktningarna blev ju en försämring under 1969 jämfört med föregående år på i runt tal 700 miljoner kronor, och de lämnade tillstånden till kapitalexport ökade med över 1 miljard kronor.

Att det skedde en viss skärpning av valutabestämmelserna i september hälsar vi med tillfredsställelse. Vi hade länge krävt en sådan skärpning, men man hade vägrat att göra den. Men nu förefaller det oss med hänsyn till utvecklingen under de senaste månaderna som om man måste gå vidare. Vi tror att en ytterligare skärpning bör ske i tillämpningen av valutatalagen, så att kapitalexporten kan stoppas, och jag skulle gärna vilja fråga, om finansministern på det området överväger några ytterligare åtgärder utöver dem han vidtog i september.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Samtliga talare i debatten har ägnat sig åt en exercis med prisstegring under de två första månaderna av detta år. Det var det som gav mig anledning att lämna en mera korrekt redovisning av vad som ligger bakom den prisstegringen, vilket naturligtvis inte betyder, att jag över huvud taget underskattar någon prisstegring. Om någon har blivit konfronterad med

prisstegringens konsekvenser måste det ju vara en finansminister.

Emellertid förstår jag inte herr Hermansson. Med anledning av att han fortsätter prisdiskussionen och får fram levnadskostnadseffekten till 6 procent vill jag säga, att det inte är riktigt. Med momshöjningen får man en levnadskostnadsstegring på 4 procent, även om det med skatt på skatten blir 6 procent som man tar ut i priserna. Det är emellertid i runt tal 70 procent av vår konsumtion som är momsbelagd. Den andra delen berörs inte av momshöjningen.

Vidare kan man naturligtvis inte heller lägga den indexeffekten till en normal prisstegring och tala om hur hårt det drabbar de lägre grupperna. De lägre betalda inkomstgrupperna får ju sin kompensation via den direkta skattesänkningen. Även om mervärdeskattens effekt medräknas, blir ju saldot en direkt skattesänkning för ungefär två tredjedelar av svenska folket.

Det där känner herr Hermansson mycket väl till fastän han blandade ihop år och blandade ihop begrepp, och därför hamnade han på en prisstegring av 12 à 13 procent, vilket naturligtvis är alldeles orimligt. Dessutom får man inte se den procentsiffran som är den riktiga med bortseende från vad skattesänkningen egentligen innebär.

Jag vill säga några ord till herr Wedén som jag med glädje återsåg i talarstolen. Om jag inte minns alldeles fel — jag brukar inte minnas så förskräckligt fel — var det arbetarna vid Lindströms lås och tänger — eller om det bara heter tänger — som ville ha Hans Hagnell som sin representant i styrelsen. Säg vad man vill om Hans Hagnell — man kan kalla honom för metallarbetare, men man kan lika väl kalla honom för en samhällsrepresentant — har jag inget minne av att herr Wedén vägrade att låta herr Hagnell bli representant. Det var herr Hagnell själv som sade nej, därför att han tyck-

Penning- och valutapolitiken

te, att han på grund av att han hade för litet aktier skulle få för litet att säga till om. Men just när det gällde herr Wedéns företag hade det ju mycket väl kunnat bli en samhällsrepresentant med herr Wedéns goda minne och sanktion, om jag fattade den debatten rätt.

Därför var kanske hela det mycket laddade inlägget om skillnaden mellan dem som representerade arbetarna på verkstadsgolvet och samhället i herr Wedéns fall ganska onödig.

Till herr Gustafson i Göteborg vill jag säga att det naturligtvis är tillåtet att studera förslaget om investeringsavgiften, men jag konstaterar bara att det för folkpartiets vidkommande betecknar ett framsteg. Förra gången studerade folkpartiet inte ens förslaget, utan det sade nej »på stubben», som ungdomarna numera brukar uttrycka det.

Med anledning av herr Holmbergs anförande vill jag säga att när jag yttrade att det kan vara påfrestande för kammarledamöterna och läktarpubliken var orsaken helt enkelt den, att jag tror det är påfrestande att exercera alla de gamla käpphästarna i alltför stor utsträckning. Vi får ju ytterligare ett par ekonomiska debatter, och därför avstod jag från att kommentera förslaget om parlamentariska besparingsutredningar och de s. k. rundabordskonferenserna och allt det som återfinns i utskottsutlåtandet.

Det ligger emellertid, herr Holmberg, någonting i att det, om man är ansvarig politiker, inte bara är klädsamt utan dessutom nyttigt för fosterlandet att att man väljer sina ord, även om man från oppositionssynpunkt vill vara kritisk. Jag har en känsla av att herr Holmberg själv kommit underfund med den saken, eftersom han lämnat den fina församlingen bankofullmäktige, där sådana här viktiga ting diskuteras, för att om jag inte fattat fel, få något större möjlighet att — och nu skall jag var

mycket artig — vara aningslös i den fortsatta debatten.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern meddelade att han måste taga emot en minister och att han därför inte kan lyssna på våra repliker längre. Jag vill emellertid trots detta framföra mina synpunkter.

När vi förra gången, år 1967, fick förslaget om en 25-procentig investeringsavgift använde vi samma metod som nu, nämligen att avvakta motions tiden. Men resultatet den gången blev att vi sade nej och varför? Jo, år 1967 hade vi inte högkonjunktur av samma slag som i år, och då verkade investeringsavgiften så, att de som har expertis på området, nämligen byggnadsarbetarna, kunde konstatera att det uppstod arbetslöshet där det inte var nödvändigt.

Nu skall det här förslaget ses i nu aktuellt sammanhang, men jag vill understryka en sak: det förhållandet att regeringen nu ansett sig behöva slå till med detta hårda vapen innebär ett underbetyg åt regeringens sätt att sköta den ekonomiska politiken. Hade den under ett tidigare skede sagt ja till folkpartiets förslag, som herr Sträng tycker är gamla bekanta, om en ordentlig ramplanering, en budget i arbetskraftstermer, en stimulans av det frivilliga sparandet och om stabiliseringskonferenser, hade detta läge inte uppstått. Då hade utgångsläget varit bättre än den besvärliga situation vi nu råkat i.

Dessutom får jag kanske å herr Wedéns vägnar framhålla att det väsentliga beträffande arbetsdemokratin och de anställdas representation är att det är de anställda som utser sina representanter, och detta är i överensstämmelse med vårt arbetsdemokratiska program. Det är inte staten som skall göra det.

Penning- och valutapolitiken

Herr HOLMBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Bara en kort replik till den frånvarande finansministern. Det har uppenbarligen ingen betydelse om finansministern är närvarande eller inte, eftersom han har förklarat att han inte tar någon hänsyn till vad oppositionen säger — vilket är ett säreget drag hos en demokratisk politiker.

Självfallet är det bra om alla som ägnar sig åt politik väljer sina ord och uttrycker sig konkret och, i vissa fall, försiktigt. Men det vore ännu bättre om inte bara finansministern utan även någon annan representant för regeringen då och då lyssnade på oppositionen. För närvarande är ingen av regeringens ledamöter i kammaren, trots att den ekonomiska debatten fortsätter. Herr Palme befinner sig i utlandet, och vår andre f. d. excellens — vi har ju inga excellenser längre — är inte heller närvarande nu, lika litet som någon annan av regeringens ledamöter. Jag kan inte uppfatta det på annat sätt än som en uppenbar nonchalans — inte bara mot denna kammare, vilket vi väl kan tåla, utan gentemot de många människor som i dag känner sig hårt trängda ekonomiskt och som har råkat i den situationen just på grund av regeringens felaktiga ekonomiska politik.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall här inte ge mig in på någon längre sifferexercis med finansministern, men jag vill påpeka att även med hans räknesätt blir effekten av momshöjningen noga räknat 4,55 procent på levnadskostnaderna. Om man härtill lägger en antagen och fruktad 6-procentig prisstegring under året, blir resultatet 11 procents prisstegring på 12 månader. Jag sade förut mellan 10 och 15 procent, och det förefaller sålunda som om jag tyvärr hade räknat korrekt.

Herr Sträng säger nu att man inte får

räkna på detta sätt, eftersom vissa grupper får skattekompensation för denna stora prisstegring. Jag har två invändningar mot detta resonemang. För det första innebär prisstegringen ändå ett faromoment, eftersom den betyder en inflationistisk uppskrivning av alla priser och kostnader. För det andra får en rad grupper en mycket obetydlig kompensation genom en sänkning av den direkta skatten. Meningen var väl ändå att det skulle bli en betydande skattesänkning för de lägre inkomsttagarna, inte bara en kompensation för prisstegringarna. Då blir det ju inget kvar av den stora jämlikhetsreform som man talat om.

Herr talman! En annan synpunkt, som man talar mycket om på borgerligt håll, är att det föreligger en förtroendeklyfta mellan det privata näringslivet och regeringen. Jag kan inte inse att regeringens politik skulle ge anledning till någon sådan klyfta. I själva verket frodas det privata kapitalet mycket väl under de betingelser som regeringspolitiken bidragit till att skapa. Industriinvesteringarna väntas öka starkt under året. De stora bolagen redovisar i allmänhet starkt ökade vinster. Regeringen vägrar att angripa bolagsvinsterna och de stora kapitalkoncentrationerna i samband med den aktuella skattereformen. Jag har det bestämda intrycket att talet om förtroendekris uteslutande är en manöver från vissa borgerliga kretsar i samband med valrörelsen. Regeringen bör ta mycket kallt på dessa borgerliga teateråskor, som inte alls har någon verklig indignation som bakgrund.

Däremot är det skäl för regeringen att ägna ökad uppmärksamhet åt andra företeelser, bl. a. den hotande prisutvecklingen. Jag tyckte att finansministerns försök att bagatellisera denna risk var utomordentligt farligt. Gör man inget för att stoppa prisstegringarna utan tvärtom ökar på dem med skattepolitiska medel, blir följden en verklig för-

Penning- och valutapolitiken

troendeklyfta mellan folket och regeringen.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! I samband med remissdebatten fanns anledning konstatera att den prognos som finansministern gjorde gav en mycket vacker och glättad bild. Men den hade inte så mycket med verkligheten att göra. Jag tycker det är beklagligt att man vid den tiden på året — trots att det ändå var rätt klart av utvecklingen mot slutet av 1969 att vi stod inför ganska allvarliga balansrubbingar — ändå lade fram denna typ av prognos. Den har kommit att vilseleda riksdagen i dess betydelsefulla budgetarbete åtminstone under månaderna hittills i år, och har antagligen påverkat utskottsarbetet för en lång tid framöver. Det är en ytterst graverande bild som framkommer när man jämför de prognoser som finansministern gjorde med den utveckling som skett under dessa två månader.

Vi har redan talat mycket här om priserna. Finansministern försöker smita undan med att förklara att det är någon sorts »administrativa prishöjningar». Som jag har förstått läget har statistiska centralbyrån den 1 januari i år lagt om en del vägningstal, något man gör med jämna mellanrum. Om man tillämpar dessa nya och riktigare vägningstal har prisstegringen varit dessa 2,9 procent. Om man tillämpar de gamla, litet sämre vägningstalen, kommer prisstegringen att ha varit något mindre under året. Men det avgörande är ju att vi skall försöka tillämpa så riktiga och rimliga statistiska metoder som möjligt. Tillämpar man de nya vägningstalen, så framkommer även en högre prisstegringstakt under föregående år än den som redovisats.

Finansministern sade alltså 3,5 procent i prisstegringar i statsverkspropositionen. Utvecklingen hittills har varit 2,9 procent. Såvitt jag har mig bekant

kommer man att säga i den reviderade nationalbudget som kommer om några månader att prisstegringarna kommer att bli ungefär 5 procent. Man har alltså justerat upp dessa siffror, och jag skulle inte bli alltför förvånad om de verkliga prisstegringarna skulle komma att närma sig det dubbla mot vad finansministern ursprungligen angav, alltså en prisstegring på låt oss säga 7 procent. Detta är i och för sig allvarligt. Men det är också allvarligt om man tar hänsyn till de svårigheter som vi har på utrikeshandeln sida.

Finansministern tänkte sig att det skulle bli en förbättring i vår handelsbalans med några hundra miljoner kronor, att underskottet skulle kunna sänkas till ungefär en halv miljard. Det låter bra. Det låter trevligt att lägga upp saken på det viset, när man skall ha allvarliga ekonomiska debatter i januari, där parterna står ställda mot varandra i ett meningsutbyte.

Det låter bra att göra gällande att det blir på detta sätt, men det finns ju också en verklighetens opposition som trätt i kraft på dessa två månader och som visar att situationen sannolikt inte alls kommer att bli sådan som finansministern tänkte sig. I stället är det på det viset att vi hittills i år haft ett underskott på 850 miljoner kronor, alltså redan under två månader betydligt mer än finansministern förutsåg för hela året.

Nu är det ju så, herr talman, att det varje år brukar vara ganska stora underskott i handelsbalansen under första kvartalet, men de totala underskotten under åren brukar alltid vara betydligt större än under det första kvartalet. Jag skulle för min del inte bli förvånad om det bleve på det sättet, förutsatt att vi inte vidtar några verkliga ekonomiska åtgärder, att vi får ett underskott som går en god bit över en miljard i stället för den halva miljard som finansministern tänkt sig. Det lutar för närvarande snarare mot en och en halv

Penning- och valutapolitiken

miljards underskott i handelsbalansen. Jag finner detta allvarligt.

Finansministern sade helt generöst i debatten här för en stund sedan att detta har en del med lagerupbyggnad att göra. Ja, det kan hända att det var litet kraftigare lageruppgång föregående år, men vi tittar ju på utvecklingen nu — det är den som är intressant. Det är den som vi bedömer. Det är underskottet på 850 miljoner kronor för de två första månaderna som vi skall intressera oss för, inte för någon sorts förklaring av hur det var föregående år. Dessutom är denna förklaring ytterst tvivelaktig. Varför skall man plocka fram just de goda sidorna, så att säga? Varför skall man plocka fram det där med lagerupbyggnaden, som kan vara en engångsföreteelse som kan förklara varför utvecklingen, om man analyserar den, inte tedde sig så allvarlig som man skulle kunna tro? Vi kan erinra oss att vi under ett par år har gynnats av exceptionellt goda förbättringar i våra priser i utrikeshandeln, alltså att vi kan sälja till mycket höga priser i förhållande till inköpspriserna från omvärlden. De s. k. terms of trade har förbättrats. Men utvecklingen hittills talar för att det inte kan fortsätta på det sättet. Det är kanske en av förklaringarna till att vi i år haft en mycket sämre utveckling än den som finansministern talade om.

Många har påpekat att den investeringsökning på 10 procent som finansministern tänkt sig kanske inte kommer till stånd. Å andra sidan finns det en enkät bland företagen om hur stora investeringar som är planerade under året, och den är, låt mig säga förvånansvärt positiv. Företagen tänker sig ganska kraftiga investeringsökningar, vilka ligger helt i linje med den prognos som gjorts. Men det är inte helt klart huruvida man tagit hänsyn till vad företagen önskar investera eller vad de *kan* investera. Det är ändå det senare som med hänsyn till de kreditrestriktioner vi har

för närvarande blir det helt avgörande, alltså inte vad man önskar utan vad man kan göra. Dessutom uppfångar dessa rundfrågor väsentligen stämningar i större företag där svårigheterna att klara situationen kanske inte är lika utpräglade.

Näväl, i denna situation läser man med ganska stor förvåning — åtminstone gör jag det — att bankoutskottet i lugn och ro konstaterar att det enligt utskottets uppfattning inte finns någon anledning till erinran mot den konjunkturprognos för år 1970 som redovisas i finansplanen. Det slår mig med uppriktig häpnad att läsa detta, när man kan jämföra vad finansministern sade i början av 1970 med den allra enklaste statistik. Då framkommer en helt annan bild. Jag är mycket förvånad över utskottets uppfattning.

Finansministern säger också i ett försök att försvara sig eller i ett försök att hindra kritik, att oppositionen skall vara vänlig nog att inte tala om sådana saker. Inte nog med det, utan han säger också att professorer och docenter helst skall hålla tyst. Möjligen kan man i ett politiskt spel göra gällande att oppositionen skall »hålla klaffen», därför att det kan vara ett sätt att misstänkliggöra oppositionens syften. Men det är underligare att göra gällande att den akademiska expertisen inte skulle få yttra sig i det här landet.

Jag uppfattar det som betydligt mera allvarligt att utskottsmajoriteten velat förtiga det svåra läge, i vilket vi befinner oss. Det är mera allvarligt när utlandet läser att ett svenskt riksdagsutskott yttrar sig som om ingenting skulle ha hänt. Det inger inte något förtroende hos omvärlden. Det är förenat med större ansvar att försöka göra gällande att här finns ett antal riskfyllda faktorer som vi måste ta hänsyn till. Detta är att ta ansvar, inte det omvända. Därför tycker jag att de utfall som gjorts mot akademiker och oppositionspolitiker är felaktiga.

Penning- och valutapolitiken

Finansministern har ändå ansett att någonting måste göras. Han har lagt fram förslaget om den 25-procentiga investeringsavgiften. Jag tycker att det är bra att någonting görs, och jag har försökt att göra gällande att man ändå på något sätt skall visa sig vara medveten om svårigheterna. Men fråga är om den föreslagna åtgärden är speciellt bra. Erfarenheterna från förra gången vi vidtog denna åtgärd pekar på att det åtminstone finns en allvarlig nackdel förenad med den: verkningarna kommer att bli mycket fördröjda. I mars 1967 lade vi på en liknande avgift. Ökningen i handelns investeringar som var drabbade av den avgiften, uppgick det året till 2 procent. Det var en fortsatt uppgång helt enkelt därför att man har olika planer och projekt i gång som inte drabbas av avgiften och kanske en del planer som är så långt framskridna att det blir dyrare att stoppa dem än att betala. Det blev alltså en uppgång med 2 procent under hela 1967 från mars månad. Först året därpå fick man en någorlunda markerad nedgång med drygt 10 procent i dessa investeringar.

Sedan släppte man avgiften så att vi med det uppdämda investeringsbehov som fanns fick under det utpräglande högkonjunkturåret 1969 en uppgång på 19 procent. Det var enligt min mening ett utomordentligt illa använt ekonomisk-politiskt vapen. Vi bör emellertid inte stå och gräla om hur den ena eller andra åtgärden har tillämpats i det förflutna. Men det finns ändå ett visst intresse för riksdagen att vid behandlingen av denna proposition ta under övervägande, om verkligen det förslag som här rekommenderas innebär en åtgärd som kommer att falla så i tiden att den får den verkan som herrar Holmberg, Hedlund och Gustafson i Göteborg anfört som nödvändig.

Det är också lustigt att notera hur finansministern talar som en modern fysikokrat. Fysikokraterna någon gång på

1700-talet hade den inställningen att det enda som skapade värde var jordbruket. Herr Sträng är en modern fysikokrat som tycks leva i den föreställningen att servicenäringarna icke på något sätt bidrar till det ekonomiska välståndet. Det är mycket underligt, ty i alla avancerade industriekonomier är det just servicenäringarna som är de expansiva. Industrin i en hel del länder har ett minskande antal anställda. De ökningsar som sker i den ekonomiska aktiviteten är väsentligen koncentrerade till servicenäringarna. Det är just dessa som herr Sträng belastar med en 25-procentig investeringsavgift. Jag undrar om det är en riktig politik om man verkligen åsytftar att skapa utrymme för en mer produktiv verksamhet.

Jag har, herr talman, en känsla av att vi i många avseenden har hamnat i den engelska situationen med det invecklade ekonomisk-politiska läge som England har fört under efterkrigstiden. Den känslan förstärks av det intryck man får närvarande, att regeringen syftar till att köpa tid för att hinna runt det valhorn som kommer i september, innan man redovisar vad det nu uppkomna ekonomiska läget egentligen innebär. Vi har för närvarande en ekonomisk politik som i allra högsta grad liknar den som i så stor utsträckning har kritiserats i England under beteckningen stopp-gå-politik med en ryckighet och knyckighet och plötslig släpphänthet, som icke leder till en konjunkturpassad politik men väl till en politik anpassad till valkonjunkturer.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Bara några ord med anledning av en motion, som behandlas i bankoutskottets utlåtande nr 19.

I motionen II: 573 konstateras det för oss alla självklara faktum att de offentliga utgifterna ökat i mycket snabb takt under 1960-talet. Samtidigt påpekas i motionen att trots den snabba ökningen finns det en rad eftersatta behov som

Penning- och valutapolitiken

bör tillgodoses. Vidare framhålles att de offentliga utgifternas snabba expansion lett till besvärliga balansproblem i vår samhällsekonomi. I denna situation finns skäl att ställa frågan: Kan den offentliga sektorns verksamhet rationaliseras på vissa områden, kanske på många områden, så att man får effektivitetsvinster och besparingar?

Man kan också fråga sig om det är alldeles självklart att uppgifter, som den offentliga sektorn nu utför och som när de tillkom i många fall var väl motiverade, fortfarande är lika angelägna?

I dagens tidningar talas det om de ekonomiska problem som Stockholms storlandsting kommer att möta. Jag vill påstå att dessa problem inte är enastående just för denna räjong. Samma eller liknande problem möter man överallt ute i landet på det landstingskommunala eller primärkommunala planet. Nu sade utskottets talesman för en stund sedan att den offentliga sektorn proportionellt inte har ökat under den senaste tiden. Det må så vara vad statens verksamhet beträffar men det lär väl ändå inte gå att isolerat hålla sig till den statliga delen när man diskuterar den offentliga sektorns omfattning, utan man måste väl betrakta hela det offentliga området som en enhet.

Utskottsmajoriteten vill inte gå med på att tillsätta en parlamentarisk besparingsutredning, som vi föreslår i vår motion, och hänvisar till vad man kallar det alltför dåliga resultatet av den utredning som arbetade för ett antal år sedan. Jag menar emellertid att det nu är nödvändigt att ta vara på de besparingsmöjligheter som kan finnas. Det går inte att trosvisst öka skattetrycket hur långt som helst utan att det leder till skadeverkningar för den enskilda, för företagen och för landet. Detta förslag är naturligtvis inte det allena sällgörande, men tillsättandet av en besparingsutredning, vars förslag kunde leda till beslut här i riksdagen, skulle

tillsammans med övriga åtgärder kunna bli ett verksamt medel för att bringa ordning i vårt ekonomiska liv.

Överläggningen var härmed slutad.

Det avsnitt i utskottets omförmålan avseende kreditpolitiken, som börjar med orden »Den ekonomiska utvecklingen» och slutar med orden »sina kreditbehov tillgodosedda»

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) att utskottets omförmålan i denna del måtte läggas till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört; 2:o) att omförmålan i denna del måtte läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen 1 a av herr Åkerlund m. fl.; samt 3:o) att omförmålan i denna del måtte läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen 1 b av herrar Nils Theodor Larsson och Börjesson i Glömminge; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Börjesson i Glömminge begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapropositionen begärde dock herr Börjesson i Glömminge votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående bankoutskottets utlåtande nr 18, punkt 1, såvitt avser kreditpolitiken, antager reservationen 1 a av herr Åkerlund m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Penning- och valutapolitiken

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 1 b av herrar Nils Theodor Larsson och Börjesson i Glömminge.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 30 ja och 36 nej, varjämte 135 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren lägger bankoutsrottets i utlåtandet nr 18, punkten 1, gjorda omförmålan avseende kreditpolitiken till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört i denna del, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren lagt denna del av utskottets omförmålan till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen 1 b av herrar Nils Theodor Larsson och Börjesson i Glömminge.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Börjesson i

Glömminge begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 136 ja och 36 nej, varjämte 31 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså beslutat att lägga utskottets omförmålan i denna del till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

Det i reservationen 2 av herr Åkerlund m. fl. yrkade tillägget till utskottets omförmålan avseende valutapolitiken

Herr förste vice talmannen gav propositioner på bifall till eller avslag å nämnda yrkande; och fann herr förste vice talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Enarsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår yrkandet i reservationen 2 av herr Åkerlund m. fl. om visst tillägg till bankoutsrottets i utlåtandet nr 18, punkten 1, gjorda omförmålan avseende valutapolitiken, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Enarsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 170 ja och 26 nej,

Åtgärder för direkt begränsning av bankernas upplåning i riksbanken

varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit yrkandet i fråga.

Utskottets omförmälan i övrigt under punkten 1

Lades till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

Punkten 2

(Denna punkt hade debatterats i samband med behandlingen av punkten 1 i det föregående.)

Åtgärder för direkt begränsning av bankernas upplåning i riksbanken

Under denna punkt anförde utskottet bl. a. följande.

Syftet med Wennergrens utredning — vilken givetvis icke har samband med utredningsmannens intermittenta funktion som ställföreträdande justitieombudsman — har som ovan angivits varit att klarlägga den rättsliga grunden för de åtgärder som riksbanken vidtagit för att begränsa bankernas upplåning i riksbanken. Vad utredningsmannen anfört ger inte utskottet anledning till annat uttalande än att utskottet för sin del finner det uppenbart att en rättslig bedömning av riksbankens handlande på det kreditpolitiska området måste göras väsentligen från offentligrättslig och icke från civilrättslig utgångspunkt.

Av utskottets framställning under punkten 1 framgår att utskottet icke riktar någon invändning mot att riksbanken i den föreliggande situationen utnyttjat systemet med direkt begränsning av bankernas upplåning. Något skäl att närmare reglera användningen av detta kreditpolitiska instrument föreligger enligt utskottets mening icke för närvarande. Utskottet vill i detta sam-

manhang framhålla att det när en upplåningsbegränsning av ifrågavarande slag skall genomföras torde vara ofrånkomligt att fullmäktige såsom skett delegerar handhavandet därav till riksbankschefen. I vilken utsträckning fullmäktige efter ett sådant bemyndigande löpande skall följa verkställigheten får i första hand ankomma på fullmäktige själva att avgöra.

Utskottets utlåtande avseende denna punkt utmynnade i en omförmälan om utskottets ställningstagande.

Reservation hade avgivits

3) av herrar *Åkerlund*, *Strandberg* och *Enarsson* (samtliga m), vilka ansett att ovan intagna avsnitt i utskottets omförmälan bort utbytas mot ett avsnitt av följande lydelse:

»Syftet med Wennergrens utredning — vilken givetvis icke har samband med utredningsmannens intermittenta funktion som ställföreträdande justitieombudsman — har som ovan angivits varit att klarlägga den rättsliga grunden för de åtgärder som riksbanken vidtagit för att begränsa bankernas upplåning i riksbanken. Vad utredningsmannen anfört därvidlag ger inte utskottet anledning till annat uttalande än att utskottet för sin del finner det uppenbart att en rättslig bedömning av riksbankens handlande på det kreditpolitiska området måste göras väsentligen från offentligrättslig och icke från civilrättslig utgångspunkt.

Vad återigen angår sakens penningpolitiska sida får utskottet erinra om att såsom utredningsmannen framhåller en ny teknik infördes 1969, i det att limiterna skärptes till högsta gränser, till vilka upplåning i vanlig automatisk ordning fick förekomma. Utredningsmannen bedömer frågan om riksbankens kompetens att på egen hand och utan direktiv från riksdagen introducera denna nya metodik som en lämplighetsfråga och ingår därför icke på densamma. Enligt vad utskottet inhämtat

Åtgärder för direkt begränsning av bankernas upplåning i riksbanken

förekommer i andra länder att centralbankerna tillämpar stadgemässiga eller på praxis grundade upplåningsbegränsningar riktade mot bankernas eller statens ianspråktagande av centralbankskrediter. Med hänsyn till motiven för riksbankens åtgärd anser utskottet att metodiken med upplåningsbegränsning bör göras till föremål för en allsidig prövning med avseende på syfte, innehåll och former. Om tekniken skall bibehållas bör en riktpunkt vara att upplåningsbegränsningen göres generellt verkande mot staten, bostadslåneinstitutionerna och bankerna. En utredning av här angivet slag bör snarast företagas. Beträffande riksbankens under 1969 vidtagna upplåningsbegränsningar finner utskottet att deras syfte varit motiverat och åtgärderna i huvudsak tjänliga i rådande situation. Viss tvekan synes dock kunna hysas om ett delegationsförfarande som icke är klart tidsbegränsat. Även villkoren för ett utöver limiten gående extra stöd, vilka betecknades som okonventionella och kännbara och om vilkas innebörd varken bankofullmäktige eller Skandinaviska banken ägde kännedom, visar att bemyndigandet fått en alltför vittgående tillämpning. Utredningsmannens tveksamhet inför den onekligen mycket höga s. k. straffröntan delas också av utskottet. Enligt utskottets uppfattning är det för rättssäkerheten angeläget att full klarhet råder om riksbankens intentioner. Det är också angeläget att riksbanken vid genomförandet av kreditpolitiken icke tillgriper alltför drastiska åtgärder och därigenom försvårar en förtroendefull samverkan med bankerna.»

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ENARSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 3.

Herr FRANZÉN i Motala (s):

Herr talman! Jag yrkar att utskottets omförmälan under denna punkt måtte läggas till handlingarna.

Härmed var överläggningen slutad.

Det i reciten intagna avsnittet i utskottets omförmälan

Herr förste vice talmannen gav propositioner på dels att utskottets omförmälan i denna del måtte läggas till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört, dels ock att omförmälan i denna del måtte läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen 3; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Enarsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren lägger visst avsnitt av bankoutskottets i utlåntagandet nr 18, punkten 2, gjorda omförmälan till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört i denna del, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren lagt denna del av utskottets omförmälan till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen 3 av herr Akerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Enarsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 169 ja och 27 nej,

Den ekonomiska politiken

varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså beslutat att lägga utskottets omförmålan i denna del till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

Utskottets omförmålan i övrigt under punkten 2

Lades till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

Punkten 3

Lades till handlingarna

Punkterna 4 och 5

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 18

Den ekonomiska politiken

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 19, i anledning av motioner angående den ekonomiska politiken. (Detta utlåtande hade debatterats i samband med behandlingen av punkten 1 i utskottets utlåtande nr 18 i det föregående.)

Bankoutskottet behandlade i utlåtandet nr 19 i ett sammanhang

A) de likalydande motionerna I: 500 av herr *Bohman m. fl.* och II: 576 av herr *Holmberg m. fl.*, vari yrkades att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte

1. tillsätta en utredning med uppgift att studera det enskilda sparandets struktur och utveckling samt utreda möjliga åtgärder ägnade att stimulera till ett ökat enskilt sparande,

2. tillsätta en parlamentarisk besparingsutredning med uppgift att verkställa en översyn av de offentliga åtagandena i syfte att genom besparingar och en bättre hushållning med de allmänna medlen hålla de offentliga utgifternas stegring inom ramen för produktionsökningen,

3. tillsätta en utredning med uppgift att utreda möjligheterna att underlätta näringslivets kapitalförsörjning genom bl. a. en ökad kanalisering av allmänna pensionsfondens medel genom affärsbanker och andra kredit- och kapitalmarknadsinstitutioner, samt

4. överse systemet med emissionskontroll samt i övrigt metoderna för styrning av kreditmarknaden i konjunkturpolitiskt syfte;

B) de likalydande motionerna I: 814 av herrar *Helén* och *Bengtson* samt II: 950 av herrar *Hedlund* och *Gustafson* i Göteborg, vari yrkades att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t

1. anhålla om utredning och förslag i syfte att belysa verkningarna på produktion, sysselsättning och inkomstfördelning av olika finanspolitiska åtgärder,

2. anhålla att utredning skedde om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd med företrädare för regering och opposition, arbetsmarknadens parter och näringslivets organisationer samt ekonomisk expertis med uppgift såväl att åstadkomma en offentlig belysning av de samhällsekonomiska problemen på sätt i motionerna angivits som att förbereda stabiliseringspolitiska konferenser,

3. anhålla om utredning och förslag i syfte att belysa hushållens sparvanor och stimulera det personliga sparandet,

4. hemställa att en parlamentarisk utredning tillsattes med uppgift att utarbeta riktlinjer för en ekonomisk planering i enlighet med vad som utvecklats i motionerna, samt

5. begära att en parlamentarisk utredning tillsattes för en översyn av statens uppgifter i syfte att främja kostnadsbesparingar;

C) de likalydande motionerna I: 807 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 952 av herr *Hedlund m. fl.*, vari yrkades att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t

1. hemställa om utredning och för-

Den ekonomiska politiken

slag i syfte att samordna och förbättra rationaliseringsverksamheten inom den offentliga sektorn,

2. begära att alternativa programbudgetalternativ utarbetades, samt

3. uttala att långsiktiga, övergripande »perspektivplaner» för den offentliga verksamheten omfattande 10—15 år borde utarbetas regelbundet i enlighet med vad som anförts i motionerna;

D) motionen II: 414 av herr *Björck* i Nässjö, vari yrkades att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning om hushållens sparvanor, vilken skulle framlägga förslag till åtgärder syftande till att stimulera det enskilda sparandet och åtgärder som underlättade en övergång till olika former av vinstandel och delägarskap;

E) motionen II: 573 av herrar *Antby* och *Jonsson* i Mora, vari yrkades att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att en parlamentarisk utredning tillsattes för en översyn av statens uppgifter i syfte att främja kostnadsbesparingar samt ett studium av behovet av ändrade prioriteringar på vissa områden.

Den under D nämnda motionen hade såvitt den avsåge beskattningen hänvisats till bevillningsutskottet. De däri berörda frågorna om vinstandelssystem och delägarskap i företag komme utskottet senare att behandla på grundval av andra motioner.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte avslå

a) motionen II: 573, om en parlamentarisk besparingsutredning,

b) motionerna I: 500 och II: 576, såvitt de avsåge en parlamentarisk besparingsutredning, samt

c) motionerna I: 814 och II: 950, såvitt de avsåge en parlamentarisk besparingsutredning;

B. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 807 och II: 952, såvitt de avsåge rationaliseringsverksamheten inom

den offentliga sektorn;

C. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 807 och II: 952, såvitt de avsåge »alternativa programbudgetalternativ»;

D. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 807 och II: 952, såvitt de avsåge perspektivplaner för den offentliga verksamheten;

E. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 814 och II: 950, såvitt de avsåge riktlinjer för ekonomisk planering;

F. att riksdagen måtte avslå

a) motionen II: 414 angående utredning om hushållens sparvanor, såvitt nu var i fråga,

b) motionerna I: 500 och II: 576, såvitt de avsåge utredning om det enskilda sparandet, samt

c) motionerna I: 814 och II: 950, såvitt de avsåge utredning om hushållens sparvanor;

G. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 500 och II: 576, såvitt de avsåge utredning rörande näringslivets kapitalförsörjning;

H. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 500 och II: 576, såvitt de avsåge översyn av systemet med emissionskontroll och av andra metoder för styrning av kreditmarknaden;

I. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 814 och II: 950, såvitt de avsåge utredning rörande verkningarna av finanspolitiska åtgärder;

K. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 814 och II: 950, såvitt de avsåge utredning rörande ett ekonomisk-socialt råd.

I motiveringen anförde utskottet bl. a. följande.

Utskottet anser liksom motionärerna att det är väsentligt för framstegstakten i ekonomin att näringslivets investeringar ligger på en hög nivå. Det är därför tillfredsställande att investeringsviljan inom näringslivet nu åter förefaller vara hög och i uppåtgående efter en i och för sig naturlig avmattning under konjunkturdämpningen 1967 och 1968. In-

Den ekonomiska politiken

om den egentliga industrin ökade sålunda de fasta investeringarna med 6 procent under 1969, och för innevarande år anger prognoserna en uppgång med 10,5 procent i volym. Utskottet vill emellertid i anslutning härtill framhålla, att även de offentliga investeringarna och i viss utsträckning den offentliga konsumtionen i många fall har en avgörande betydelse för produktivitet-utvecklingen i ekonomin. Detta gäller inte minst de insatser som görs på forsknings- och utbildningsområdena. Den motsatsställning mellan den offentliga sektorns resursanspråk och näringslivets investeringar, som framgår av motionärernas analys, finner utskottet därför inte realistisk, låt vara att avvägningen i enskilda fall och på kort sikt givetvis alltid kan bli föremål för olika bedömningar.

Motionärernas analys av finanspolitikens verkningsförmåga i ett samhälle med en stor och växande offentlig sektor borde enligt utskottets mening kompletteras åtminstone så till vida att en åtskillnad görs mellan den statliga och den kommunala sektorn. Den sammanslagna offentliga sektorns andel av bruttonationalprodukten har, som motionärerna framhåller, ökat kraftigt under 1960-talet. Denna ökning faller emellertid helt på kommunerna. Till en del är denna utveckling beroende av att kommunerna övertagit vissa verksamhetsgrenar från staten och driver dessa med statsbidrag. Även bortsett från sådana överföringar har expansionen av allt att döma varit starkare inom den kommunala sektorn än inom den statliga. En särskilt hög tillväxt noteras inom hälso- och sjukvårdsområdena. De problem av intresse som aktualiseras i detta sammanhang rör därför främst frågan om en samordning mellan statens och kommunernas finanspolitik. Det har uppdragits åt den nyligen tillsatta budgetutredningen att överväga bl. a. dessa problem.

Reservationer hade avgivits

1. *beträffande utskottets hemställan under A*

av herrar *Stefanson* (fp), *Akerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Brun-din* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av

a) motionen II: 573,

b) motionerna I: 500 och II: 576 i ifrågavarande del, samt

c) motionerna I: 814 och II: 950 i ifrågavarande del

hos Kungl. Maj:t hemställa om tillsättande av en parlamentarisk besparingsutredning i enlighet med vad reservanternas anförts;

2. *beträffande utskottets hemställan under B*

av herrar *Stefanson* (fp), *Akerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Brun-din* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 807 och II: 952 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande rationaliseringsverksamheten inom den offentliga sektorn i enlighet med vad reservanternas anförts;

3. *beträffande utskottets hemställan under D*

av herrar *Stefanson* (fp), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Börjesson* i Glömminge (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett att utskottet under D bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 807 och II: 952 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t hemställa om utarbetande av perspektivplaner för den offentliga verksamheten i enlighet med vad reservanternas anförts;

4. *beträffande utskottets hemställan under E*

av herrar *Stefanson* (fp), *Akerlund*

Den ekonomiska politiken

(m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Brun-din* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glöm-minge (cp), och *Löfgren* (fp), vilka ansett att utskottet under E bort hem-ställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 814 och II: 950 i ifråga-varande del hos Kungl. Maj:t hemstäl-la om tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppgift att utarbetea rikt-linjer för en ekonomisk planering i en-lighet med vad reservanterna anför-t;

5. *beträffande utskottets hemställan under F*

av herrar *Stefanson* (fp), *Åkerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Brun-din* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glöm-minge (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett att utskottet under F bort hemstäl-la,

att riksdagen måtte i anledning av

a) motionen II: 414, såvitt nu var i fråga,

b) motionerna I: 500 och II: 576 i ifrågavarande del, samt

c) motionerna I: 814 och II: 950 i ifrågavarande del

hos Kungl. Maj:t hemställa om ut-redning rörande hushållens sparvanor i enlighet med vad reservanterna an-fört;

6. *beträffande utskottets hemställan under G*

av herrar *Stefanson* (fp), *Åkerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Brun-din* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glöm-minge (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett att utskottet under G bort hem-ställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 500 och II: 576 i ifråga-varande del hos Kungl. Maj:t hemstäl-la om utredning rörande näringslivets kapitalförsörjning i enlighet med vad reservanterna anför-t;

7. *beträffande utskottets hemställan under H*

av herrar *Stefanson* (fp), *Åkerlund* (m), *Brun-din* (m), *Regnéll* (m) och *Löfgren* (fp), vilka ansett att utskot-

tet under H bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 500 och II: 576 i ifrå-gavarande del hos Kungl. Maj:t hem-ställa om översyn av systemet med emis-sionskontroll och av andra metoder för styrning av kreditmarknaden i enlighet med vad reservanterna anför-t;

8. *beträffande utskottets hemställan under I*

av herrar *Stefanson* (fp), *Åkerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Brun-din* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glöm-minge (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett att utskottet under I bort hem-ställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 814 och II: 950 i ifråga-varande del hos Kungl. Maj:t hemstäl-la om utredning rörande verkningarna av finanspolitiska åtgärder i enlighet med vad reservanterna anför-t;

9. *beträffande utskottets hemställan under K*

av herrar *Stefanson* (fp), *Nils Theo-dor Larsson* (cp), *Regnéll* (m), *Bör-jesson* i Glömminge (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett att utskottet under K bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 814 och II: 950 i ifråga-varande del hos Kungl. Maj:t hemstäl-la om utredning om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd i enlighet med vad reservanterna anför-t;

10. *beträffande utskottets motivering i övrigt*

av herrar *Stefanson* (fp), *Åkerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Brun-din* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glöm-minge (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett att ovan intagna avsnitt i utskottets yttrande bort utbytas mot ett stycke av följande lydelse:

»En hög investeringstakt inom näringslivet är enligt utskottets uppfattning en avgörande förutsättning för en snabb produktivitetstillväxt inom ekonomin och för att näringslivets kon-

Den ekonomiska politiken

kurrensförmåga på den internationella marknaden skall kunna bibehållas. Den svaga investeringsaktiviteten under senare år är därför ett oroande inslag i den ekonomiska utvecklingen. Enligt den av motionärerna redovisade analysen skulle den expansion av den offentliga sektorn som inträffat under dessa år i stor utsträckning ha skett på bekostnad av de privata investeringarna. Utskottet anser liksom motionärerna att en sådan avvägning av resurstilldelningen till dessa sektorer är ägnad att inge betänkligheter med hänsyn till de långsiktiga tillväxtmöjligheterna. Även om många angelägna behov inom den offentliga sektorn ställer krav på ökade resurser, är det sålunda nödvändigt att takten i utbyggnaden inte blir så hög att utrymme inte kan skapas för de produktiva investeringarna inom näringslivet. Denna slutsats får enligt utskottets mening särskild betydelse mot bakgrund av motionärernas bedömning att verkningsförmågan hos finanspolitiska åtgärder syftande till att dämpa den privata konsumtionen är starkt begränsad i ett samhälle med en stor och växande offentlig sektor.»

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Åkerlund* och *Brundin* (båda m).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LÖFGREN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1—10 av herr *Stefanson* m. fl.

Herr **BENGTSSON** i Landskrona (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets

hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Löfgren* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. A i utskottets utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 av herr *Stefanson* m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr *Löfgren* begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 89 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Löfgren* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. B i utskottets utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Den ekonomiska politiken

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Löfgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 112 ja och 89 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. D

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Löfgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. D i utskottets utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-

propositionen. Herr Löfgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 132 ja och 67 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. E

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Löfgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. E i utskottets utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4 av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Löfgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 89 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. F

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets

Den ekonomiska politiken

hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Löfgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. F i utskottets utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5 av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Löfgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 89 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. G

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Löfgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. G i utskottets utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 6 av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Löfgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 89 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. H

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Löfgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. H i utskottets utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7 av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Löfgren begärde emellertid rösträkning, varför votering

Den ekonomiska politiken

medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 141 ja och 58 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. I

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 8; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Löfgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. I i utskottets utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 8 av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Löfgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 88 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. K

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 9; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr

Löfgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. K i utskottets utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 9 av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Löfgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 76 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Utskottets motivering i övrigt

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av utskottets motivering med den ändring däri, som föreslagits i reservationen 10; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Löfgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner bankoutskottets motivering i övrigt i utskottets utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Meddelande ang. dagens sammanträde — Åtgärder för undvikande av företagsnedläggningar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt denna motivering med den ändring däri, som föreslagits i reservationen 10 av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Löfgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 86 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering oförändrad.

§ 19

Meddelande ang. dagens sammanträde

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Dagens sammanträde kommer att fortsättas — utan avbrott för middagspaus — till dess hela föredragningslistan är genomgången.

§ 20

Åtgärder för undvikande av företagsnedläggningar

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 20, i anledning av motioner om åtgärder för undvikande av företagsnedläggningar.

Sedan utskottets hemställda föredragits yttrade:

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Enligt praxis i detta hus anses det ju inte särskilt oportunt

att gå upp i talarstolen och kommentera ett utlåtande som innebär bifall till en motion som man har väckt. Trots detta dristar jag mig att ta kammarens tid i anspråk några minuter.

I bankoutskottets utlåtande nr 20 behandlas två motionspar. De motioner i denna kammare som det gäller är nr 427 av undertecknad och Rune Carlstein samt nr 962 av herr Nilsson i Kalmar m. fl. I dessa motionspar framförs krav på att samhällets arbetsmarknads- och näringspolitiska instrument skall byggas ut, så att samhället kan ingripa innan beslut fattas om nedläggningar och förflyttningar av företag.

För något mer än en vecka sedan fick vi genom pressen vetskap om nedläggningen av YFA i Norrköping, och detta är ännu ett exempel på att samhället, och även de anställda som direkt berörs, informeras först sedan företagsledningen fattat det avgörande beslutet.

Det är med anledning av sådana företagsnedläggningar på Västkusten som vi tagit upp dessa frågor i motionerna. Vad vi motionärer föreslagit är — jag citerar ur utskottets utlåtande — »att företagen enligt lag skall bli skyldiga att föra förhandlingar med arbetsmarknadsmyndigheterna, kommunerna och de anställdas organisationer innan dylika beslut fattas. Någon form av samhällelig förköps- eller expropriationsrätt föreslås skola skapas till förebyggande av att lönsamma företag läggs ned på grund av ägarens vägran att överlåta företaget. Införandet av en industriell vanhävdslag anses böra övervägas liksom också en obligatorisk förvaltningsrevision av samhällsrevisorer».

En hel del av förslagen i våra motioner kommer väl att uppmärksammas i samarbetsutredningen, och vi har också föreslagit att våra synpunkter skulle vidarebefordras till utredningen för beaktande. Man räknar nu med att sam-

Åtgärder för undvikande av företagsnedläggningar

arbetsutredningen skall presentera sitt betänkande redan i vår, och då är det kanske inte lämpligt, vilket också bankoutskottet skriver, att direkt kräva att utredningen ovillkorligen skall pröva dessa frågor. Jag delar bankoutskottets uppfattning att man inte skall hindra samarbetsutredningen i dess arbete. Men de frågor vi har aktualiserat bör, som också utskottet framhåller, bli föremål för övervägande i samband med att Kungl. Maj:t prövar de förslag som utredningen kommer att framlägga.

Uppenbart är den nuvarande ordningen helt orimlig, inte minst därför att det är samhället och de enskilda samhällsmedlemmar som »friställs», som får vidkännas de största kostnaderna i samband med företagsnedläggningar. Det är därför nödvändigt att samhället får rätt till en betydande insyn i företagen. Därigenom skulle företagsnedläggningar, om de är oundvikliga, kunna skötas på ett mycket bättre sätt för de anställda än vad fallet är för närvarande. Man skulle också kunna förhindra inte nödvändiga nedläggningar.

Herr talman! Jag vill vidare med stor tillfredsställelse konstatera att ett enigt bankoutskott ställt sig bakom de långtgående kraven på samhällsinsyn och på ökade möjligheter för samhället och för de anställdas organisationer att medverka i dessa viktiga beslut inom företagen. Jag noterar det med speciellt stor tillfredsställelse, eftersom vi i den nyss avslutade ekonomiska debatten från folkpartiets representant herr Gustafson i Göteborg fick höra, att det inom folkpartiet inte föreligger något större intresse av att samhällets insynsmöjligheter ökar. Jag är därför glad att folkpartiets representanter i bankoutskottet inte har haft denna uppfattning vid behandlingen av förevarande motionspar.

Jag ber till slut att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan i dess utlåtande nr 20.

I detta anförande, under vilket herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Bergqvist* och *Sörenson* samt fru *Håvik* (samtliga s).

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Vad jag sade i den föregående debatten var att vi är motståndare till tanken på statliga representanter i de stora industriföretagens styrelser, vilket jag tror att det finns anledning att upprepa.

Vidare vill jag framhålla att bankoutskottet, såvitt jag fattat dess utlåtande rätt, inte ställer sig bakom varje yrkande i motionerna utan menar att förslagen bör övervägas.

Om herr Hugosson ger sig till tåls en stund tills vi kommer till behandlingen av bankoutskottets utlåtande nr 21 — det som följer närmast efter detta — får han en inblick i hur vi ser på samhällets insyn särskilt i företagen.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag lovar herrar Gustafson i Göteborg att jag skall lyssna med stort intresse på den debatt som tydligen följer under nästa utskottsutlåtande.

Jag noterar att ett enigt bankoutskott har ställt sig bakom en utredning av frågan om någon form av samhällelig förköpsrätt och expropriationsrätt när det gäller företag. Jag konstaterar också att ett enigt bankoutskott anser det väsentligt att de arbetsmarknads- och näringspolitiska instrumenten byggs ut, så att samhället får möjlighet att ingripa innan nedläggningar eller förflyttningar av företag beslutas. Jag anser att man med stor tillfredsställelse kan notera att ett enigt bankoutskott vill vara med om att se över dessa ting.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Överförande från läkare till sjuksköterska av blodprovstagning vid rattfylleri

§ 21

Ökad insyn i enskilda och statliga företag

Föredrogs bankoutsrottets utlåtande nr 21, i anledning av motioner om ökad insyn i enskilda och statliga företag.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! De förslag som framställs i motionen II:960 av fru Nettelbrandt och herr Mundebo tillmäter vi mycket stor vikt inom folkpartiet. De gäller huvudsakligen tre områden.

För det första anser vi att den redovisning som ges från företagen har varit alltför bristfällig och kräver att de större företagen skall ge delårsrapporter, så att man kan få en inblick i verksamheten. Vi kräver att koncernernas redovisningsplikt skall utökas. Vi vill vidare att aktieregistraren skall vara utformade så att de ger en överskådlig information om ägarstrukturen, vilket de inte gör för närvarande. Där har vi alltså begärt en större öppenhet i redovisningen från företagens sida. Utskottet säger att detta är förmål för utredning, men jag är inte helt övertygad om att den utredningen kommer fram till sådana resultat att våra anspråk tillfredsställs. Vi får i så fall anledning att återkomma.

För det andra är redovisningen från statliga företag klart otillfredsställande; det tror jag att många kan hålla med om. Det har förekommit att statliga företag lagts ned och att både personalen och de kommunala myndigheterna fått reda på nedläggningen först sedan beslutet varit ett faktum. Det tycker vi inte är tillfredsställande.

En lösning kan möjligen vara att sätta in kommunala representanter i företagens styrelser. Vi tror dock för vår del att det är en ganska tungarbetad och byråkratisk väg. Därför har vi före-

slagit tillskapande av samrådsorgan mellan kommunen å ena sidan och företaget å andra sidan. Det skulle föreligga rapportskyldighet i sådana fall då företaget planerar att göra ändringar i sin produktion eller fattar andra beslut av betydelse för kommunen. Vi anser att detta är nödvändigt och riktigt.

Även på detta område hänvisar utskottet till pågående utredningar. Våra representanter i utskottet har avgivit blanka reservationer, och jag vill understryka att om dessa utredningar inte framlägger resultat som tillfredsställer våra motionskrav, så återkommer vi med ytterligare yrkanden.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 22

Överförande från läkare till sjuksköterska av blodprovstagning vid rattfylleri

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av motioner om överförande från läkare till sjuksköterska av blodprovstagning vid rattfylleri.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Föreliggande utskottsutlåtande är mycket kortfattat, och jag skall också fatta mig kort.

Första lagutskottets utlåtande nr 19 behandlar ett motionspar, i vilket vi motionärer hemställer om utredning inom socialstyrelsen av möjligheterna att i största möjliga omfattning frigöra läkarpersonal från arbete med provtagning för påvisande av alkoholpåverkan. Vi tycker att denna uppgift med fördel skulle kunna överföras på legitimerade sjuksköterskor.

Anledningen till vår motion är att

Ändrade regler för arbetsgivares redovisningsskyldighet enligt införsellagen

polismyndigheterna vid olika tillfällen påpekat de svårigheter och problem, som uppkommer i samband med blodprovstagning på personer som misstänks för trafiknykterhet. Det är svårt att få fram såväl sjukhusläkare som andra tjänsteläkare för att medverka vid en sådan undersökning när polisen så kräver. Svårigheter föreligger även för vissa tjänstgörande läkare att ta blodprov. Rikspolisstyrelsen har i skrivelse till socialstyrelsen redovisat svårigheterna vid blodprovstagning och exemplifierat desamma.

I den debatt som vi tidigare hade i samband med 7-kronorsreformens genomförande framgick att det råder stor brist på läkare, och denna brist har varit rådande under en följd av år. Uppgiften att ta blodprov borde därför kunna läggas på sådana sjuksköterskor som har erforderlig utbildning och som i sitt dagliga rutinarbete ofta tar blodprov. År 1963 framlade 1957 års trafiknykterhetskommitté ett förslag om straffansvaret vid rattonykterhet, och det är ganska anmärkningsvärt att många av de remissinstanser som då fick yttra sig över de kliniska provens värde sade att blodprovsundersökningen skulle kunna handhas av polisman med viss utbildning i sjukvård. I de fall som uppmärksammades sistlidna sommar hade läkarna under semestertid naturligtvis en mycket stark arbetsbelastning när poliserna kom till sjukhus och fick vänta med de misstänkt trafiknyktra. Man kunde inte få fram någon läkare, men det fanns sjuksköterskor som mycket väl hade kunnat ta dessa prov; det gäller ju att ta prov i sex kapillärer, vilket en sjuksköterska dagligen sysslar med.

Nu är som bekant just blodprovet avgörande när det gäller bedömningen av rattonykterhet. Utskottet säger att den trafiknykterhetskommitté som tillsattes år 1966 skall ytterligare utreda frågan. Det finns skäl att då ta upp de problem som sammanhänger med svårigheterna

att skaffa läkare, kanske framför allt i glesbygden där man har tillgång till distriktssköterskor som kan klara av detta, så att man slipper åka runt i taxibil och leta efter läkare.

Jag har inget yrkande men vill ha detta fogat till protokollet.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 23

Ändrade regler för arbetsgivares redovisningsskyldighet enligt införsellagen

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av motion om ändrade regler för arbetsgivares redovisningsskyldighet enligt införsellagen.

I motionen II: 28 av herr *Sjöholm* hemställdes att riksdagen måtte besluta att för sin del antaga i motionen framlagt förslag till ändrad lydelse av 22 § införsellagen, innebärande att paragrafens tillämpningsområde skulle vidgas till att gälla också skatter, allmänna avgifter, böter och viten.

Utskottet hemställde,

att motionen II: 28 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Alexanderson* (fp), *Schött* (m), *Sörenson* (fp), *Börjesson* i Falköping (cp), *Sjöholm* (fp), *Oskarson* (m) och *Polstam* (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionen II: 28 ge till känna vad reservationerna anförde.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **SJÖHOLM** (fp):

Herr talman! Detta är ett till sitt omfång relativt litet ärende men det är principiellt intressant. Det gäller näm-

Ändrade regler för arbetsgivares redovisningsskyldighet enligt införsellagen

ligen försök att hindra skatteflykt i det sista ledet av skatteprocessen, på det exekutiva stadiet.

Bara några ord om bakgrunden. Ett instrument som exekutionsväsendet förfogar över är införsel. Man har rätt att lägga beslag på en viss del av lönen. Nu händer det att en arbetsgivare för att skydda den anställde kan uppge att vederbörande inte har någon avlöning alls. Det förekommer ibland. För att täppa till denna lucka har man infört en lagbestämmelse om att utmätningsmannen har rätt att ändå ålägga arbetsgivaren att innehålla ett visst belopp. Det gäller emellertid endast införsel för underhållsbidrag och sålunda inte när man vill få ut medel till det allmänna.

Jag och övriga reservanter anser att detta är en ganska egendomlig uppdelning. Det måste anses vara lika angeläget att komma åt missbruket när det gäller allmänna medel som när det gäller andra medel.

Det intressanta är att de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet, som så gärna talar om nödvändigheten av att komma åt skattefusk och skatteflykt, inte har velat gå med på denna lilla ändring, som — jag upprepar det — har till enda syfte att komma åt en form av skatteflykt. Jag vill beteckna det som mycket anmärkningsvärt att man motsätter sig en lagändring i den riktningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Alexanderson m. fl.

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Det är ju riktigt att en ny införsellag infördes den 1 juli 1969 och att det på försök infördes en bestämmelse som innebar möjlighet att, som herr Sjöholm här har talat om, komma till rätta med vissa illojala förfaranden, t. ex. att en arbetsgivare försöker skydda en anställd och hindra

att införsel äger rum. Det kan också vara så att den ena maken driver en rörelse i vilken den andra maken är anställd och att man redovisar att någon lön över huvud taget inte uppbärs. Det har då anförtrots åt utmätningsmannen att göra en bedömning av vad som i själva verket ligger bakom skentransaktionen och att bestämma om ett belopp skall tas ut, trots att de berörda gör gällande att det över huvud taget inte utgår någon lön.

Det gäller här ett mycket delikat uppdrag som har anförtrots utmätningsmännen. När lagförslaget framlades, sade departementschefen att man på försök skulle ge utmätningsmännen detta förtroende för att se hur de skulle förvalta sitt uppdrag. Eftersom denna lag har gällt under mycket kort tid och det av naturliga skäl förekommer ganska få sådana här skentransaktioner, föreligger nu inga sådana erfarenheter att man bestämt skall kunna säga att detta varit ett lyckat arrangemang och att det bör utsträckas även till nya områden.

När den här avvägningen ägde rum, ansågs det mer angeläget att tillämpa den nya bestämmelsen beträffande de civilrättsliga underhållsbidragen än beträffande de i och för sig angelägna krav som samhället kunde ha på skatter, allmänna avgifter, böter och viten. Det är möjligt att erfarenheterna efter hand kommer att visa att denna i och för sig diskutabla lagbestämmelse bör utvidgas till att avse även nya områden, men utskottsmajoriteten gör bestämt gällande att det ännu inte föreligger några erfarenheter som motiverar en ändring. Jag tror att det blir anledning att återkomma framdeles i denna fråga när det finns något material att redovisa och det verkligen kan konstateras huruvida tillämpningen av lagbestämelsen lett till övergrepp eller misstag av utmätningsmännen.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Undantag för ambulerande skrivbyrå från förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det var väl mest den obofärdiges förhinder som herr Martinsson anförde här. Detta innebär emellertid otvivelaktigt att man på socialdemokratiskt håll anser det mindre angeläget att komma åt en form av skatteflykt än övriga utskottsledamöter gör. Jag betecknar det fortfarande som ytterst anmärkningsvärt.

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Skillnaden är närmast den att vi på socialdemokratiskt håll inte vill visa utmätningsmännen ett obegränsat förtroende förrän vi har fått erfarenheter av deras arbete.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det är svårt att begripa varför utmätningsmännen skulle visa sig vara så kloka när de träffar avgöranden om enskilda medel men så äventyrliga i sitt handhavande av allmänna medel.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sjöholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Alexanderson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Sjöholm begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 82 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 24

Undantag för ambulerande skrivbyrå från förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av motioner om undantag för ambulerande skrivbyrå från förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte.

Andra lagutskottet hade behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 510 av herr *Akerlund m. fl.* samt II: 996 av herr *Björkman m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade bl. a. hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan ändring i lagen om arbetsförmedling att de ambulerande skrivbyråerna undantoges från det generella förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 510 och II: 996 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Hübinette* och fröken *Wetterström* (båda m), som ansett, att utskottet bort hemställa,

**Undantag för ambulerande skrivbyrå från förbudet mot arbetsförmedling i förvärvs-
syfte**

A. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 510 och II: 996 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om tillåtande av skrivbyråernas ambulerande verksamhet; samt

B. att motionerna, i den mån de icke behandlats under A, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken WETTERSTRÖM (m):

Herr talman! Frågan om de ambulerande skrivbyråernas verksamhet har behandlats av riksdagen vid tre tillfällen tidigare, nämligen 1962, 1963 och 1965. Med ambulerande skrivbyråverksamhet menas ju att en skrivbyrå mot ersättning ställer personal till en kunds förfogande för att utföra arbete hos denne. Det är kunden som bestämmer omfattningen av arbetet och själv utövar arbetsledningen.

Arbetsförmedling i vinstsyfte är enligt arbetsförmedlingslagen förbjuden, och åtal har på denna grund väckts mot skrivbyråer för olaga arbetsförmedling. Högsta domstolen fastslog i tre domar 1962 att byråernas verksamhet var att anse som arbetsförmedling i förvärvs- syfte och alltså förbjuden.

Arets motioner går liksom tidigare års ut på att få till stånd en ändring av bestämmelserna, så att skrivbyråerna skulle kunna fortsätta utan att hotet om straff hänger över deras huvuden. 1963 hemställde riksdagen om en utredning av frågan, och samma år erhöll 1960 års arbetsmarknadsutredning genom tilläggsdirektiv uppdraget att överse lagen om arbetsförmedling. Uppdraget överlämnades sedermera år 1965 till särskilda sakkunniga, och dessa lämnade sitt betänkande i oktober 1966. Majoriteten bland de sakkunniga framhöll att skrivbyråer som bedriver en ambulerande verksamhet »fyller en vär-

defull funktion genom att på ett effektivt sätt förmedla personal för korttids- och vikariatstjänstgöring inom kontorsbranschen».

Det framhölls att även om den offentliga arbetsförmedlingen bedriver en motsvarande verksamhet, har den ambulerande skrivbyråverksamheten vissa fördelar både för arbetsgivare och arbetstagare jämfört med den offentliga arbetsförmedlingen. Genom att personalen är anställd hos byrån kan den lämna en service som den offentliga arbetsförmedlingen inte kan erbjuda. Utredningen ansåg också att det fanns starka skäl för att den ambulerande skrivbyråverksamheten skulle undantas från det generella förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte. Utredningen föreslog att lagen skulle ändras så att AMS i viss utsträckning skulle kunna tillåta denna verksamhet.

En minoritet inom utredningen reserverade sig mot majoritetens förslag — TCO:s och LO:s representanter ville inte få någon annan ändring till stånd än en eventuell skärpning av straffet för olaga arbetsförmedling. Vid remissbehandlingen tillstyrktes majoritetens förslag av flertalet remissinstanser, däribland statskontoret som ansåg att berättigade behov av ambulerande skrivbyråverksamhet fanns och att de också borde tillgodoses.

Förslaget avstyrktes av LO, TCO och en majoritet i AMS. Utredningsförslaget ledde inte till någon proposition. I stället tillsatte Kungl. Maj:t i november förra året en ny utredning. Enligt direktiven för denna utredning går man nu klart emot det tidigare utredningsförslaget. I stället skall den nytillsatta utredningen undersöka vad som kan göras för att på ett effektivt sätt hindra olaga arbetsförmedling genom att en skärpning av straffen för denna kategori prövas.

Man bör nog, herr talman, observera att utredningen även avser den s. k. ut-

Undantag för ambulerande skrivbyrå från förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte

hyrningsverksamhet som bedrivs av företag som inte ägnar sig åt någon egentlig industriverksamhet. Detta förekommer framför allt inom varvsindustrin. Varvsarbetare anställs av uthyrningsfirmor och hyrs ut till varven. Arbetarna är heltidsanställda och får utöver sin lön traktamenten, då uthyrningsfirman, hos vilken de anställs, etablerat sig på annan ort än vederbörande varv. Ett sådant kringgående av lagen är givetvis högst anmärkningsvärt.

Men skrivbyråernas verksamhet är ju av en helt annan karaktär. Det är obestridligt att de ambulerande skrivbyråerna är till stor nytta, och det framgår väl bäst av att ett stort antal arbetsökande liksom ett stort antal kunder under årens lopp anlitat och fortfarande anlitar dessa byråer, alltså även efter högsta domstolens fällande domar. När man bland skrivbyråernas kunder har kunnat återfinna kungl. justitiedepartementet, ecklesiastikdepartementet, civildepartementet och — tidigare — åklagarmyndigheten i Stockholm, kanske det säger en del om att man på högsta ort ansett den service som de ambulerande skrivbyråerna erbjuder överlägsen den service som arbetsförmedlingarna i detta avseende kan tillhandahålla. Trots vetskapen om rörelsens olaglighet har man alltså på högsta nivå medverkat till lagöverträdelser för att under svårbemästrade arbetstoppar snabbt få kvalificerad personal till sitt förfogande genom skrivbyråernas förmedling.

Det kan, herr talman, inte vara rimligt att samhället, som är i stort behov av tjänster av det slag som de ambulerande skrivbyråerna tillhandahåller och som arbetsförmedlingarna visat sig inte kunna fullgöra på ett smidigt och tillfredsställande sätt, kriminaliserar enskild företagsamhet av det slag som dessa skrivbyråer bedriver. I dagens läge, då regeringens ambition i hög

grad går ut på att få ut kvinnorna på arbetsmarknaden — det ger väl bl. a. skattepaketet belägg för — vidtar samma regering åtgärder som motverkar detta syfte. Det finns oändligt många kvinnor som är bundna vid hemmen under barnens uppväxttid, sådana som kan och önskar få tillfälliga eller deltidspanpassade arbeten och som genom de ambulerande skrivbyråerna bereds sådana arbetstillfällen. Vi reserverar anser inte att man av dogmatiska skäl bör förbjuda den verksamhet som dessa byråer bedriver utan att man i stället bör överväga om inte verksamheten kan legaliseras. Sådana överväganden bör innefatta såväl en generell tillåtelse som möjligheten att verksamheten får bedrivas efter individuella tillstånd. I enlighet härmed anser vi att den i fjol tillsatta utredningen bör få sina direktiv justerade och att utredningen bör åläggas att med förtur lägga fram förslag i frågan. Vi hemställer alltså, herr talman, att riksdagen med anledning av motionerna som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad vi framfört i reservationen.

Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen vid andra lagutskottets utlåtande nr 19.

I detta anförande instämde herrar *Magnusson* i Borås och *Ringaby* (båda m).

Herr **BJÖRKMAN** (m):

Herr talman! I jämförelse med de stora ekonomiska frågor som diskuteras i flera timmar här i dag kan detta ärende te sig oväsentligt, men för dem som är direkt berörda, nämligen skrivbyråerna och alla de kvinnor som söker anställning genom skrivbyråerna, är det en i hög grad väsentlig fråga. När nu kammaren har befriats från kvälls-plenum får den försöka uthärda en liten stund till medan vi utvecklar motiveringen för den motion vi har väckt.

Undantag för ambulerande skrivbyrå från förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte

Andra lagutskottets utlåtande kan näpeliggen framkalla några glädjeyttringar hos oss motionärer. Det är tvärtom med olust jag läser detta utlåtande. Nog tyckte vi motionärer att skälen för att undanta de s.k. ambulerande skrivbyråerna från förbudet enligt lagen om arbetsförmedling var så väl underbyggda att de åtminstone hade bort göra något intryck på utskottsmajoriteten. Så är tyvärr inte fallet. Redogörelsen för händelseutvecklingen har inte haft minsta positiva effekt. Enligt majoritetens mening är det här fråga om en princip som skall drivas igenom, även om erfarenheterna av skrivbyråernas verksamhet är aldrig så goda.

Egentligen, herr talman, är det inte jag som skall stå här i talarstolen och försvara skrivbyråernas nyttiga och angelägna serviceverksamhet, utan det är exempelvis chefen för försvarsdepartementet herr Andersson, några landshövdingar, generalpostdirektören, chefen för SJ, tre andra generaldirektörer, arméstabschefen, chefen för den statliga investeringsbanken och en lång rad andra framträdande toppmän i statlig förvaltning, statliga bolagschefer, chefer för kommunala förvaltningar, företag och sjukhus plus en talesman för Landsorganisationen, som borde stå upp och försvara dessa skrivbyråer. De har nämligen alla anlitat dessa »brottsliga» skrivbyråer för att få angeläget skrivarbete utfört snabbt, bekvämt och effektivt. Alla dessa torde kunna bekräfta att de inte skulle ha klarat av uppgifterna utan skrivbyråernas bistånd. Likväl heter det i direktiven till den nya utredning som tillsattes i november förra året, att det inte är lika övertygande visat som i fråga om bl. a. musiker och artister att behovet av särskild service är speciellt framträdande i fråga om kontorspersonal för tillfälliga anställningar. De erfarenheter jag tidigare redovisat och som jag tror att alla dessa verkschefer och försvarsmi-

nistern skulle kunna vidimera talar ett tillräckligt tydligt språk. De ger vid handen att skrivbyråerna motsvarar ett angeläget behov både genom den service de ger till kunderna och för de många kvinnor som vill ha ett tillfälligt vikariat eller deltidsarbete.

Självfallet kan jag inte redogöra för hela förhistorien till detta ärende, ty det skulle föra för långt. Den finns återgiven i motionen. Men det finns ett par omständigheter som jag skulle vilja erinra om. År 1963 sade andra lagutskottet i anledning av de motioner som då väcktes att om det skulle visa sig att den offentliga arbetsförmedlingen även efter en effektivisering inte kan tillfredsställa behovet av förevarande serviceverksamhet torde åtgärder böra övervägas, syftande till att öppna möjligheter för ett tillgodoseende av detta behov.

Man kan knappast tolka detta på annat sätt än som en mycket positiv inställning till dessa skrivbyråer. Men andra lagutskottet synes inte längre vara av denna uppfattning. I år är utlåtandet klart negativt, trots de många årens goda erfarenheter av att skrivbyråerna fyller en angelägen uppgift.

Och hur är det med de internationella förhållandena? Skulle andra lagutskottet i alla fall inte kunna fästa någon vikt vid den omständigheten att kontorsservice av den art som det här är fråga om är legal i tio länder i Europa, bland dem övriga skandinaviska länder? Om jag inte missminner mig har man ganska nyligen i Danmark eller i Norge företagit en ändring i lagstiftningen just för att möjliggöra för dessa ambulerande skrivbyråer att fortsätta sin verksamhet. Frankrike har i likhet med oss ratificerat ILO-konventionen, och där har man funnit att vad som kallas »travail temporaire» är förenligt med konventionen. Nog är det väl egendomligt att vi, som på så många områden försöker samordna vår lagstiftning

Undantag för ambulerande skrivbyrå från förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte

med de andra nordiska ländernas, plötsligt helt skall avvika just på detta område där de andra nordiska länderna tagit ett steg framåt. På alla områden utom detta skall vi försöka integrera och skapa likartade förhållanden.

Som fröken Wetterström redan har nämnt fick arbetsmarkandsutredningen, där jag var ledamot, på sin tid denna fråga på sin lott. Det var i slutskedet av utredningens mångåriga arbete. Vi ville inte att utredningsresultatet, som vi då nästan var i färd med att presentera, skulle försenas. Vi bad därför att »denna kalk» skulle gå ifrån oss. Den gick då vidare till en särskild utredning 1965 inom inrikesdepartementet. Det var förnuftiga karlar som satt i denna utredning; majoriteten, fem mot två, ställde sig positiv och föreslog en lagändring för att möjliggöra dessa skrivbyråers verksamhet.

Fröken Wetterström har redan genom citat återgivit något av vad denna utredning inom inrikesdepartementet drog för slutsatser och hur den värderade dessa skrivbyråer. Jag skall därför avstå från att upprepa detta. Det hände emellertid ingenting; utredningen lades på hyllan trots att en lagändring tillstyrktes av flertalet remissinstanser. Just de som hade erfarenhet av skrivbyråernas service tyckte att lagen borde ändras så att verksamheten fick fortsätta utan att man hade detta ständiga hot om straff hängande över sitt huvud.

Åren rullade vidare och ingenting hände. Jag tror att det väcktes ett och annat åtal — ett för övrigt med frikännande dom i rådhusrätten i Stockholm trots högsta domstolens utslag 1962.

Så kom den nya utredningen i november förra året som fröken Wetterström återopade. Det är hårda direktiv, mycket hårda! Avsikten synes vara att definitivt strypa skrivbyråernas verksamhet. Förutsättningen för utredningen är nämligen enligt dess direktiv att »förmedling i förvärvssyfte inte skall till-

lätas». För klarhetens skull kan jag tillägga att dessa direktiv även gäller den s. k. uthyrningsverksamheten inom företrädesvis varvsindustrin, men vår motion gäller enbart skrivbyråerna och icke denna uthyrningsverksamhet. Enligt direktiven bör man pröva om inte straffet, som nu är dagsböter, bör skärpas så, att domstolarna kan vid vite förbjuda dem att försätta sin verksamhet.

I motionen har vi också föreslagit att de som berörs av denna utredning — det är skrivbyråerna och de arbetssökande kvinnorna — skulle bli representerade i utredningen. Nu säger andra lagutskottet om detta, att företrädare för olika arbetstagarorganisationer ingår i utredningen. Detta vill jag ingående bestrida. Där sitter representanter för olika arbetstagarorganisationer, *men inte en enda kvinna* — jag höll på att säga: som vanligt. I denna utredning, sitter alltså inte en enda kvinna, trots att det är den utredningen särskilt berör. Det rör de kvinnor som driver skrivbyråerna och i än högre grad de kvinnor som söker tillfälligt arbete genom skrivbyråerna. Förra året rörde det sig om cirka 1 800 personer, förmedlade enbart genom 13 av de cirka 85 existerande företagen.

I direktiven diskuteras även möjligheten att bestraffa inte bara, som hittills, skrivbyråerna utan även arbetsgivare som utnyttjar förmedlingen. Ja, om dessa inrikesministerns intentioner i direktiven förverkligas, då har verkligen försvarsministern, arméstabschefen — den blivande ÖB — de här landshövdingarna, generaldirektörerna och hundratals andra toppambetsmän anledning att skärpa sig! En vacker dag, höll jag på att säga, men det kan det ju inte vara, det måste i stället bli en ganska mörk dag, kan dessa nämligen ha ett åtal på halsen för att de anlitat de »brottslingar» som skrivbyråerna anses vara och som inget annat ont har gjort än att de har förmedlat en angelägen

**Undantag för ambulerande skrivbyrå från förbudet mot arbetsförmedling i förvärvs-
syfte**

service på kontorsområdet.

Tycker verkligen utskottsmajoriteten, och tycker verkligen riksdagsmajoriteten, att det är rimligt och vettigt att driva denna princip så in absurdum? Det tycker inte jag, herr talman. Jag yrkar bifall till reservationen av herr Hübinette och fröken Wetterström.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Herr Björkman har en lång stund haft stor glädje av att tala om hur departement och andra inrättningar använder sig av vad han kallar illegal arbetskraft. Jag får kanske något dämpa hans glädje genom att upplysa om att den arbetskraft som har använts i departementen i fråga är legal. De kontorsanställda har en organisation som förmedlar arbetskraft. Dessutom har departementen i stor utsträckning använt sig av denna arbetskraft genom att man skickat ut arbeten för renskrivning. Det ligger alltså inte så till som herr Björkman har gjort gällande.

År 1948 beslöt riksdagen att de skulle finnas en statlig offentlig arbetsförmedling, vilket i princip innebär att all service till arbetssökande och arbetsgivare skall vara kostnadsfri. Kostnaderna betalar vi alla genom våra skatter. Denna service har mer och mer utökats och förbättrats. För dem som söker arbetsförmedlingens tjänster i en eller annan form har det blivit så naturligt att få service utan att betala för den att man säkerligen i de flesta fall inte ens reflekterar över de förmåner man har vid sidan av det särskilda arbetsmarknadsbidrag som ingår i vad vi i dagligt tal kallar för arbetsmarknadspolitiska medel. Det ligger således inget vinstsyfte i att samhället sköter om fördelningen av arbetskraft och arbetstillfällen; det är huvudprincipen som vi i dag har att diskutera. Alla skall ha rätt att få denna service, och den skall inte ges i vinstsyfte. Vissa organisationer har dock efter särskilt tillstånd möj-

lighet att bedriva sådan arbetsförmedling, under förutsättning att de endast tar ersättning för vad man kan kalla driftkostnader. Det är alltså bara kostnaderna för själva förmedlingsverksamheten som får täckas av avgifter. Det finns några sådana förmedlingar, som är fullt legala. Bland annat inom musik- och teaterområdet, där man har speciella förhållanden, har vissa organisationer rätt att driva arbetsförmedling.

De skrivbyråer det nu är fråga om, d. v. s. firmor som anställer kvinnor och i sin tur hyr ut dem till företag av olika slag, bedriver en illegal arbetsförmedling. Den föregående talaren har ju själv verifierat detta. TCO, LO och majoriteten av AMS:s styrelse har tidigare avslagit de propåer som framställts om avsteg från principen om att förmedlingsverksamhet inte får bedrivas i vinstgivande syfte. I direktiven till den utredning som bl. a. fröken Wetterström talade om och som tillsattes i november förra året har särskilt påtalats just detta att tendenserna pekar mot att man på fler och fler områden försöker sig på privata arbetsförmedlingar i vinstsyfte. Av den anledningen har i utredningens direktiv angivits att man bör försöka stävja en utökning av den olaga uthyrningsverksamheten. Man har fått i uppdrag att föreslå effektiva sanktioner för att man skall kunna förhindra en vidareutveckling av en sådan verksamhet som just dessa skrivbyråer bedriver, inte minst med hänsyn till de risker som den arbetskraft ikläder sig som anlitar förmedlingsverksamhet av detta slag. Denna arbetskraft kan inte tillgodogöra sig de sociala bidrag, t. ex. flyttningsbidrag, startbidrag eller andra bidrag som utgår till dem som söker anställning genom den offentliga arbetsförmedlingen. Det har i Göteborg helt nyligen förekommit fall som visar detta. Det gällde en varvsarbetare som omkom under ar-

Undantag för ambulerande skrivbyrå från förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte

betet, men som på grund av att han hade fått anställningen såsom uttyrd arbetskraft inte hade det efterlevande-skydd som tillförsäkrats de arbetare som är anställda av en arbetsgivare genom arbetsförmedlingens medverkan.

Vad beträffar skrivbyråerna har, såsom fröken Wetterström redan talat om, högsta domstolen en gång fastslagit att deras förmedlingsverksamhet bedrivs i förvärvssyfte och således bör vara förbjuden. Trots detta fortsätter motionärerna att begära att man skall göra undantag för dessa skrivbyråer. De säger att det är så betydelsefullt för hemmafruarna att på detta sätt kunna få deltidsarbete; inte minst herr Björkman framhöll detta. Det är alldeles riktigt att många hemmafruar vill ha deltidsarbete. Men möjligheterna till halvtidsarbete och över huvud taget till deltidsarbete har mer och mer vidgats också när det gäller den offentliga arbetsförmedlingen. Jag har i dag talat med arbetsförmedlingen hemma i Karlstad. Där verifierade man att arbetsgivarna i mycket större utsträckning än tidigare efterfrågar arbetskraft för halvtidsanställning; kvinnliga sökande vill nämligen gärna ha halvtids- eller deltidsarbete. Det hela fungerar också mycket bra. De kvinnor som arbetar hemma men som vill ut på arbetsmarknaden har kanske för länge sedan utbildat sig på området i fråga eller har i många fall inte någon utbildning alls. De kommer till arbetsförmedlingen och omskolas eller uppskolas sedan i stor utsträckning av arbetsmarknadsverket. I mitt eget län utbildas årligen på kurskurser omkring 50 kvinnor som sedan förmedlas arbete direkt genom kurscentralerna. Efter avslutandet för någon vecka sedan av den senaste kursen med 30 deltagare har alla utom en fått anställning genom kurscentralen.

Det är alldeles riktigt att de kvinnor som reservanterna så varmt ömmar för önskar halvtids- och deltidsarbete, men

de kan få sådant genom arbetsförmedlingen, och den utbildning som krävs för arbetet erhålles genom arbetsmarknadsverkets förmedling. Det är egentligen inte här fråga om vad som är effektivt eller inte, utan det gäller, som jag tidigare framhöll, själva huvudprincipen: Har vi en offentlig, avgiftsfri arbetsförmedling för medborgarnas behov och service, bör den omfatta alla yrkesområden, och alla bör ha samma rätt att få servicen kostnadsfritt.

Herr Björkman ondgjorde sig över att utskottet nu har skrivit så negativt jämfört med vad som var fallet 1963. På det vill jag svara att det inte är så underligt, ty 1963 var det ingen utredning som arbetade med dessa frågor. Nu däremot finns det en utredning, i vars direktiv det står bl. a.: »Utredningen skall alltså utgå från förutsättningen att förmedling i förvärvssyfte inte skall tillåtas och att förmedling mot självkostnadsersättning inte får anförtros enskild person.» Under sådana förhållanden har utskottet saknat anledning att syssla med t. ex. frågan vem som använder sig av skrivbyråernas arbetskraft, och inte heller har utskottet haft anledning begära någon ändring i rådande förhållanden. Det finns ju en utredning som har fått direktiv att göra detta.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till andra lagutskottets hemställan.

Fröken WETTERSTRÖM (m) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Sandell sade att efter tillkomsten av den statliga, offentliga arbetsförmedlingen, som ju inrättades 1948, så är det naturligt att allmänheten får sitt behov av service på området fyllt genom den. Men då vill jag fråga fröken Sandell: Varför söker sig arbetsgivarna, från Kungl. Maj:ts kansli och nedåt, utanför arbetsförmedlingen för att erhålla den service man behöver i vissa lägen, t. ex. vid toppbelastningar

**Undantag för ambulering skrivbyrå från förbudet mot arbetsförmedling i förvärvs-
syfte**

i arbetet, då man måste ha kunnigt folk som på nolltid kan sättas in och fullgöra arbetsuppgifterna?

Det måste väl vara så — och detta innebär i och för sig inte något klander — att arbetsförmedlingarna, kanske till följd av bristande resurser, inte kunnat bygga ut sina arbetsformer tillräckligt mycket för att tillgodose allmänhetens behov av service på det område vi talar om. Måhända kan detta genomföras på längre sikt, men jag tycker för egen del att alla skäl talar för att åtminstone ännu så länge tillåta de ambulering skrivbyråerna att fortsätta sin verksamhet och att betrakta den vara fullt laglig.

Fröken Sandell säger, vilket är ganska märkligt, att det inte är fråga om vad som fungerar effektivt eller inte, utan att det är fråga om principer. Man skall alltså till varje pris driva igenom en princip fastän man vet att verkningarna av denna i verkligheten inte blir tillfredsställande.

Utskottets talesman framhåller vidare att det finns risk för att de som nu tar anställning hos ambulering skrivbyråer inte får några sociala förmåner. Jag begriper inte detta argument; den anställande skrivbyrån betalar ju avgifter för de sociala förmånerna. I alla andra fall än sådana där arbetstiden inte är tillräcklig för att kvalificera för sociala förmåner måste de anställda såvitt jag förstår erhålla sociala förmåner, oavsett om uppdraget anvisats genom arbetsförmedlingen eller genom en ambulering skrivbyrå.

Slutligen måste jag säga till fröken Sandell att allmänheten och de anställda på skrivbyråerna säkerligen inte uppfattar den aktuella verksamheten som arbetsförmedling. Var skall för resten gränsen dras? Man kan t. ex. jämföra en ambulering skrivbyrås verksamhet med den som bedrivs av t. ex. ett städbolag, som tillhandahåller personal för städningsuppgifter, vilka utförs i

hemmet eller på annan plats och vilkas omfattning bestäms av arbetsgivaren. Var skall man dra gränsen mellan dessa fall?

Herr BJÖRKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Det finns anledning att ställa en fråga i anledning av fröken Sandells anförande. Vad kan det bero på att alla de här myndigheterna har anlitat privata skrivbyråer trots att man visste att högsta domstolen år 1962 hade dömt dessa byråer för olaglig verksamhet? Vad kan det bero på att man ändå vänt sig till dem och icke till den offentliga arbetsförmedlingen? Man kan kanske instämma i den princip som fröken Sandell talade om, men om den inte fungerar i verkligheten och man behöver ha ett arbete utfört vid toppbelastning så utnyttjar man de möjligheter som finns, nämligen de enskilda skrivbyråerna, som ger en alldeles utmärkt service.

Förmedlingen skall, sade fröken Sandell, vara kostnadsfri. Vi skall inte låta lura oss av uttrycket kostnadsfri. Det betyder inte att förmedlingen inte kostar något. Även den offentliga arbetsförmedlingen kostar pengar, fröken Sandell, och den är alltså inte heller kostnadsfri. Och fröken Sandell tror väl inte att de här byråerna som har godkänts av AMS har en avgiftsfri förmedling. Inte alls. Det står mycket tydligt i arbetsmarknadsstyrelsens beslut att man får ta ut 18 procent och att utöver de angivna förmedlingsavgifterna någon ersättning, avsedd att utgöra gottgörelse för arbetsförmedling, icke i någon form får uttagas. Av detta skulle man tro att dessa 18 procent utgör maximibeloppet. Men är så förhållandet, fröken Sandell? Nej maximibeloppet är det dubbla. Dessa 18 procent inkluderar nämligen inte ATP-avgifter och andra avgifter. Detta gäller t. ex. Svenska skrivbyrå- och kontorstryckeriförbundet, som är en av de skriv-

Undantag för ambulerande skrivbyrå från förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte

byråer som har fått tillstånd av AMS att bedriva sådan här verksamhet.

Man bör vara medveten om att hur man än gör så kostar förmedlingen i alla fall pengar.

Fröken Sandell framhöll att personal som genom skrivbyrå ställdes till förfogande inte kunde få sociala bidrag. Nu betalar ju skrivbyråerna ATP-avgifter och semesterersättning precis som alla andra arbetsgivare, men vad fröken Sandell syftade på var väl flyttningsbidrag och sådana bidrag som utgår inom ramen för arbetsmarknadspolitiken. Det är möjligt att sådan personal som det här gäller inte kan erhålla bidrag av detta slag.

Vidare vände sig fröken Sandell mot mig därför att jag sagt att jag tyckte att andra lagutskottets utlåtande i år var så negativt i förhållande till utskottets utlåtande 1963. Som skäl för denna mera negativa inställning åberopar fröken Sandell att det tillsatts en utredning som inte fanns 1963. Men, fröken Sandell, det gick ju sex år innan denna utredning tillsattes. Vi tyckte att andra lagutskottets utlåtande 1963 var riktigt positivt, men i dag, fröken Sandell, har andra lagutskottet gjort en fullständig helomvändning bara därför att det nyligen tillsatts en utredning. Detta kan ju inte vara något skäl för utskottets negativa inställning.

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Här fortsätter både fröken Wetterström och herr Björkman att tala om att Kungl. Maj:ts kansli använder den arbetskraft det gäller. Men jag har redan förklarat att man använder denna arbetskraft på ett så att säga legalt sätt bl. a. genom att lägga ut arbetet till de personer som arbetar inom godkända områden.

Vidare sägs det att det måste bero på de offentliga arbetsförmedlingarnas bristande resurser att tillhandahålla den arbetskraft man vill ha, om man an-

vänder den arbetsförmedling som finns bredvid den offentliga. Jag kan hålla med om att det föreligger brist på resurser. Jag skulle vilja säga att det skulle vara glädjande, om fröken Wetterström och herr Björkman visade samma intresse som för skrivbyråerna när det gäller att skapa resurser åt de offentliga arbetsförmedlingarna, så att deras service kunde förbättras, om fröken Wetterström och herr Björkman nu tycker att den inte är tillräcklig som den är. Men denna service har förbättrats undan för undan, och som jag i mitt tidigare anförande påpekade har arbetsgivarens krav på bl. a. deltidsanställd arbetskraft mer och mer kunnat tillgodoses.

När det gäller vad jag kallade sociala förmåner nämnde jag bara några av de bidrag som utgår arbetsmarknadspolitiskt.

Jag påstod heller aldrig att den offentliga arbetsförmedlingen är kostnadsfri. Jag sade t. o. m. att vi alla betalar den genom våra skatter. Det innebär att den som söker arbetsförmedlingens tjänster i en eller annan form får dem kostnadsfritt just vid det tillfället, men vi betalar sedan kostnaderna gemensamt.

Beträffande skillnaden mellan 1963 och 1970 års utskottsutlåtanden vill jag åter erinra om att det har tillkommit en utredning. I dess direktiv sägs klart ifrån att »i den mån övervägandena ger vid handen att den offentliga arbetsförmedlingen inte på alla yrkesområden ensam kan svara mot rimliga krav på effektiv förmedling och särskild service i anslutning till förmedlingen, bör de fortsatta övervägandena bygga på den gällande lagstiftningen om enskild förmedling». Det är väl tydliga och bestämda direktiv.

Av den anledningen har andra lagutskottet inte ansett sig böra ta annan ställning i frågan än vad som här redovisats.

Prövning av handikappads önskan att erhålla fosterbarn

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Bara ett par ord i avslutning till vad utskottet säger om arbetsförmedling när det gäller varvsindustrin.

Utskottet framhåller att denna fråga är under utredning. Man får då bara önska att denna utredning snabbt blir klar och att punkterna beträffande varvsindustrin kan bli behandlade med förtur.

Jag har emellertid ännu en önskan att framföra. Jag har funnit att svenska uthyrningsfirmor är verksamma med att till tyska varv exportera svensk arbetskraft. Även detta är en sak som jag hoppas att man kan se över i sammanhanget, så att internationell arbetsförmedling — som vi kanske kommer att få än mera av om vi ansluter oss till EEC — också uppmärksammas av utredningen och vi kan få en tillfredsställande lösning även av den frågan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Hübinette och fröken Wetterström.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Wetterström begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 150 ja och 37 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 25

Prövning av handikappads önskan att erhålla fosterbarn

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av motioner om prövning av handikappads önskan att erhålla fosterbarn.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr ANDERSSON i Södertälje (s):

Herr talman! Som motionär konstaterar jag med tillfredsställelse att utskottet förutsätter att berörda organ informeras om att handikapp generellt inte skall vara hinder för att mottaga fosterbarn. Det uttalandet i utskottets utlåtande stämmer väl överens med vad statens handikappråd har anført i sitt remissyttrande. Handikapprådet påvisar den mycket skiftande behandling och bedömning som kommunernas barnavårdsnämnder härvidlag tillämpar, och man framhåller att en rättelse bör komma till stånd.

Vi motionärer begär inte att de handikappade skall få någon särställning, men vi vill undvika att de på något sätt skall bli diskriminerade. Det gäller här människor som har ett statistiskt handikapp. Jag skall inte här ta upp tiden med att referera konkreta fall. Men den

Antisemitismen och förföljelser mot kristna

kontakt som vi har haft med väljare ute i länet visar tydligt behovet av ändring i gällande Råd och anvisningar från socialstyrelsen.

I slutet av sitt utlåtande hänvisar utskottet till den arbetande fosterbarnsutredningen. Jag har tagit del av utredningens direktiv, men jag har inte kunnat finna att direktiven är sådana att utredningen har till uppgift att direkt behandla det problem som har aktualiserats i motionen. Med hänsyn till att utredningens ordförande också är ledamot av det utskott som har avgivit detta utlåtande tar jag emellertid för givet att vi kan förvänta förslag från den utredningen när den i sinom tid blir färdig.

Jag skall därför i dag inte ställa något särskilt yrkande, utan avvaktar tills fosterbarnsutredningen har lagt fram sitt betänkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 26

Föredrogs vart efter annat allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av motioner om utbildning i medicinsk teknik,

nr 16, i anledning av motion om samordning av den civila och militära sjukvårdsutbildningen,

nr 17, i anledning av motioner om en regionplan för användningen av landets grustillgångar, samt

nr 18, i anledning av motion om ofentliga utfrågningar i statliga utredningar.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 27**Antisemitismen och förföljelser mot kristna**

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner om dels

uttalande angående antisemitismen i Sovjetunionen och Östeuropa, dels avståndstagande från förföljelser mot kristna,

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det finns olika sätt att reagera på inför antisemitism. Ett sätt är att knyta sina förhoppningar till den typ av uppskruvad utvecklingsoptimism som hade sin högkonjunktur i förra århundradet. Visst finns antisemitismen kvar, säger man, men den är numera så grundligt komprometterad, av Hitler och andra, att den är på väg att försvinna. Med litet vaksamhet och tålmod skall vi nog få se en värld fri från antijudiska fördomar. Upplysningen ökar, kunskaperna sprids till allt fler och fördomarna vittrar sönder i brist på bärare. — Jag vill kalla den hållningen *illusion genom förhoppning*.

Ett annat sätt är att blunda och släta över. När fakta strömmar emot oss om hur antalet synagogor skärs ned i Sovjetunionen år från år eller om hur »Sions vises protokoll» ges ut i nya upplagor i arabländerna, försöker vissa att förklara bort, vända blicken till annat och dämpa oron. Det finns ju ändå ett antal synagogor kvar och religionen sitter över huvud taget trångt i Sovjet; antisemitism är det inte fråga om. Och »Sions vises protokoll» kan väl inte spela någon större roll; i Mellersta Östern handlar det mera om konflikten med Israel. Så förvandlar man antisemitismen till någonting som egentligen inte är antisemitism utan ingår i andra typer av problem, kriser och förtryck. Jag vill kalla den attityden *illusion genom förträngning*.

En tredje linje är vanligare i dag än kanske någon gång tidigare. Det handlar inte om antisemitism, säger man; det som nu sker i Sovjet, Polen

Antisemitismen och förföljelser mot kristna

eller Egypten är *antisionism*, och det är något annat. Man vänder sig där mot Israel och Israels politik och idén om Israel. Men man angriper inte »judar» — vi måste skilja mellan antisemitism och antisionism. Och i skydd av denna bräckliga distinktion är man sedan beredd att blunda för allt det som har antisemitismens traditionella egenskaper: de hatiska karikatyrerna, jargongen om judarnas bedrägliga egenskaper, försöken att stämpla en folkgrupp som ovärdig, farlig eller svekfull.

Gomulka gav en gång följande definition: »Det är antisemitism när någon angriper juden därför att han är jude.» Och det är just detta — man diskriminerar judar därför att de är judar — som sker både i Sovjetunionen och i Gomulkas eget land. Ibland lyckas visserligen regimen i Warszawa lura oskuldsfulla besökare att tro att förföljelse inte förekommer och att det hela är en rent sakpolitisk konflikt om synen på krisen i Mellersta Östern. Ett reportage från Polen i Dagens Nyheter i söndags får väl gå till presshistorien som ett ovanligt trist exempel på hur en journalist kan duperas att säga det som härskarna önskar genom att han inte kontrollerar fakta eller avslöjar tillrättalägganden. Vad som skett i Polen har varit en systematisk utrensning av judar från ledande befattningar och ett systematiskt misstänkliggörande av den nationella pålitligheten hos den lilla grupp av judar som finns kvar i landet. Alvar Alsterdal har i en utomordentlig bok visat hur den kampanjen har flera av antisemitismens vanliga egenskaper. Att söka fly undan den insikten genom att kalla alla tarvligheter för »antisionism» — eller som Lars Åke Berlings DN-artikel talar om en tidigare »judisk överrepresentation» i den polska administrationen — vill jag kalla för *illusion genom förfalskning*.

Det är tre sätt att närma sig antisemitismen i dag. Jag tror det är viktigt att vi bestämt och tydligt avvisar och

belyser dem alla, illusionerna genom förhoppning, förträngning och förfalskning. Ty antisemitismen har alltid varit, och förblir, en av de farligaste och mest förrädiska av vidskepelser. När vi diskuterar judarnas situation i Sovjetunionen i dag måste vi se problemen och fördomarna där också som uttryck för tankegångar som är både tidlösa och utan nationella gränser. Det är visserligen först och främst ett *mänskligt* problem att några miljoner människor på grund av sin tro eller härstamning känner sig mer rättslösa än de annars skulle göra. Det är ett mänskligt problem att kräva att de som vill lämna Sovjetunionen ska få göra det. Och det är förvisso en vädjan om enskilda människors trygghet och lycka när världsoinionen upprörs över t. ex. de 18 georgiska familjerna som vädjat om att få resa till Israel.

Men mänskliga tragedier har ofta en ideologisk bakgrund. Och det vore fel av oss att bortse från att det som nu händer i Sovjet har sina rötter i föreställningar som liknar dem som i vår tid fört Europa till dess största katastrof. Antisemitismen är, jag upprepar det, en internationell idé och företeelse. Den är en av de mest seglivade fördomar man kan tänka sig. I några tusen år har judar förföljts och förintats för sin tro och sitt ursprung. I nästan alla århundraden har diskriminering av judar förekommit. Den har varit mer eller mindre hård, mer eller mindre omfattande — men den har nästan alltid funnits där som ett inslag i samhällen av helt olika typ och i helt olika utvecklingsstadier. Och i vår tid har antisemitismen gått mot ett slags fulländning i ondska och slutgiltighet.

Men i antisemitismens långa historia återkommer gång på gång vissa drag och inslag. Propaganda mot judar och förföljelser av judar har tagit fart främst när de styrande, eller grupper inom befolkningen, sökt syndabockar för misstag och olyckor. Ett förlorat

Antisemitismen och förföljelser mot kristna

krig, en smittsam massjukdom, en okontrollerad inflation — plötsligt behöver man något att skylla på och att rikta kritiken mot. Judarna har då ofta varit idealiska. De har, som någon sagt, varit tillräckligt fåtaliga för att vara ofarliga och tillräckligt många för att kunna framställas som ett hot. Och så har då kampanjerna startat, misstankarna fått kraft och kontur och hetsen mot en folkgrupp ibland exploderat i pogromer och massmord.

Var det inte judarna som förgiftade brunnarna och spred digerdöden över Europa? Så trodde många på 1300-talet.

Var det inte judarna som tjänade och inspirerade den polska och ryska godsägarklassen? Det menade halvt förslavade bönder i Polen och Ukraina på 1600-talet.

Var det inte judarna som parasiterade på andras arbete, tog bröd och pengar från riktiga ryssar? Det ansåg, eller påstod, Rysslands statsledare under 1800-talets andra hälft.

Var det inte judarna som stötte dolken i Tysklands rygg och drev fram den ärelösa Versaillesfreden? Det menade det nationalsocialistiska parti som bildades i Tyskland för 50 år sedan.

Var det inte judarna som låg bakom omvärldens tryck på den nya kommunistiska stormakten? Det var ett av Stalins teman under Moskvarättegångarna på 1930-talet.

Och så har då härskarna eller pöbeln kunnat utlösa ett yttre eller inre tryck i förföljelser mot en grupp inom det egna folket. Och judarna har då, som sagt, ofta varit perfekta syndabockar. Genom särlagstiftning har man ibland tvingat dem från vissa yrken till andra yrken. Sedan har man sett att judarna ägnat sig framför allt åt det som de fått tillstånd att göra och bedriva, t. ex. handel eller bankirverksamhet. Så har det i sin tur blivit ett bevis på hur rätt man hade när man genomdrev särlagstiftningen. Här ser vi diskrimineringens onda cirkel: hur fördomar skapar

förbud, hur förbud skapar en viss social gruppering och hur den sociala grupperingen sedan tycks bekräfta fördomarna.

Men antisemitismen har varit värre än så. Den har nästan alltid varit ett förebud om något annat och ofta något ännu farligare. Antisemitismen har ständigt varit den totalitära statens, den totalitära rörelsens eller den totalitära människans väg att förtrycka genom att hetsa, att få anslutning från andra genom att spela på strängar av hat och skräck. »Om judarna inte hade funnits hade man tvingats uppfinna dem», sade Hitler några månader före sin död i samtalen med Rauschning. Människor ger inte sitt stöd till diktaturer eller diktaturpartier om de inte är skrämda av en fara och får fienden utpekad.

Massakrerna i Ryssland på 1800-talet var de ledandes teknik att dressera massorna genom att låta dem döda och förstöra i judarnas getton. De antijudiska slagorden kring Dreyfusprocessen var de etablerades försök i Frankrike att hindra demokratiseringen och slå vakt om sociala privilegier. Nazisternas kampanj mot judarna i 1920-talets Tyskland var deras sätt att undergräva förtroendet för demokraterna i Weimarrepubliken. Morden på judar under Stalins sista år var hans desperata försök att stötta tyranniet genom grupphets. Den antisemitiska kampanjen i arabvärlden är ofta regimernas försök att dölja nederlag genom att skylla dem på dunkla krafter och konspirationer.

Och tro inte att demokratierna i Europa i dag är fria från den smittan. För några veckor sedan läste jag i tidningen om en väg av antisemitism i den franska staden Amiens norr om Paris. Affärer ägda av judar påstods av en del vara centraler för vit slavhandel. Man bojkottade judiska butiker, pekade finger åt judiska barn, gav spridning åt myterna genom det försåtliga »ingen rök utan eld». Och så blev någ-

Antisemitismen och förföljelser mot kristna

ra missförstånd en löpeld och löpelden vapen i reaktionärers händer.

Vi har också i Sverige sett hur fanatikernas angrepp mot Israel kommit att spela på stämningar och nyttja formuleringar som passerat gränsen mellan antisionism och antisemitism. I riksdagens utrikesdebatt förra året citerade jag ur Staffan Beckmans bok »Palestina och Israel». Och vi har sedan dess sett hur en del extrema grupper i vårt land i ord och tanke anslutit sig till al Fatah och andra palestinska gerillaorganisationer.

De har inga invändningar att göra mot de antisemitiska inslagen i dessa rörelsernas propaganda. Tvärtom fann jag på en utställning i Stockholm häromdagen en färggrann affisch uppsatt i propagandasyfte — senast såg jag den i Damaskus förra sommaren — där en liten skrikande, kroknäst judegubbe spetsas på en arabisk bajonett. Den karikatyren hade inte kunnat göras bättre i Der Stürmer.

Också den affischen faller in i den idétradition som jag här har försökt teckna. Antisemitism har i regel varit försök att förråa debatten och på så vis försvaga en demokrati eller stärka en diktatur. Därför har de antisemitiska tongångarna haft svårast att få fäste hos klart progressiva grupper som stått på klart demokratisk grund. I extrema rörelser till höger och vänster har antisemitismen ofta varit populär eller tolererad. I liberala och socialdemokratiska partier däremot har antisemiterna haft sina mest lidelsefulla motståndare.

Vi kan inte förstå det som händer i Sovjetunionen i dag utan att ha den idétraditionen klar för oss. Hugo Valentin skrev för åtta år sedan att antisemitismen verkar »som en kedjereaktion i brutalitetens tjänst, undergrävande själva grunden för vår civilisation: aktningen för människovärdet». Jean-Paul Sartre har uttryckt samma tanke så att »inte en enda fransman kan kän-

na sig säker så länge en jude, i Frankrike eller annorstädes i världen, måste frukta för sitt liv därför att han är jude».

Därför är det vår plikt att visa vad som händer också med judarna i Sovjet, nu i början av 1970-talet. Det är ett uttryck för solidaritet, självfallet. Men det är också något mer. Antisemitismen är en vidskepelse som inte känner några nationsgränser; därför måste den belysas och bemötas över nationsgränserna. Om den ökar i omfång och styrka hotar den många, många fler än dem som först berörs; bl. a. därför måste vi som inte själva direkt blir drabbade också ta till orda.

Men, kan någon invända, nu gäller det ju inte utplåning eller dödande. Judarnas behandling i Sovjetunionen är en följd av hur man ser på minoriteter i det landet.

Vi vet genom allt fler fakta att det inte förhåller sig så. Massor av andra språk lärs ut till minoriteter — men inte jiddisch eller hebreiska till de judar som önskar det. Andra mycket mindre grupper har långt större frihet och resurser än de omkring tre miljoner judarna i Sovjet, som nu är nästan förbjudna att trycka böcker på sina språk. Man har drastiskt minskat judarnas antal i t. ex. armén och förvaltningen. Mosaiska trosbekännare angrips med större brutalitet än anhängare av andra religiösa riktningar. I en bok av en ledande sovjetisk antisemit — *de* får sina böcker publicerade i Sovjet! — sägs det att judaism och sionism har samma mål: att andligen »förslava hela mänskligheten». Efter sexdagarskriget har kampanjen skärpts. Man talar om »sionistiska gangsters» och publicerar karikatyrer och slagord som i hatiskhet och vulgaritet påminner om dem som gjordes i Tredje Riket. Och de som ansöker om utrese-tillstånd blir trakasserade i hemmet och på arbetsplatsen, deras barn förhårs i skolan och får lida.

Antisemitismen och förföljelser mot kristna

Om antisemitismen i Sovjetunionen och delar av Östeuropa handlar vår fyrpartimotion, II: 358. Vi begär att riksdagen skall uttrycka »sin oro för och sitt avståndstagande från de antisemitiska inslagen i den politik som förs i Sovjetunionen och delar av Östeuropa, främst Polen». Vi önskar också att riksdagen »uttrycker som sin mening att de judar i Sovjetunionen som önskar utvandra bör beredas möjlighet att göra det».

Jag antar att man kan säga att utrikesutskottet har tagit emot vår motion med förståelse. Man hänvisar i klämman till motiveringen. Och i motiveringen slår man fast värdet av internationella deklARATIONER och konventioner för att skydda grupper som på grund av ras, religion eller etnisk tillhörighet diskrimineras. Utskottet utgår från att regeringen också i fortsättningen följer de här frågorna med uppmärksamhet och i sina ställningstaganden stödjer Förenta nationernas principer om skydd mot förföljelser av individer och grupper.

Det är bra att detta sägs. Det betyder att utskottet och riksdagen inser en del av allvaret i den fråga som vi har tagit upp. Skall jag vara uppriktig vill jag ändå lägga till att jag personligen inte är någon beundrare av det sätt att skriva utskottsutlåtanden på som här demonstreras. De motioner som behandlas gäller ju först och främst förhållandena i Sovjetunionen. Men de enda regimer och områden som med utskottets *egna ord* nämns vid namn när diskriminering exemplifieras är södra Afrika, apartheidpolitiken och det portugisiska kolonialväldet. Kammaren vet att jag ägnat *de* frågorna och *de* förföljelserna ett stort intresse. Men motionerna nu handlar om andra områden i världen, och dessa kunde gott ha nämnts direkt och mer än i det citat från 1968 där utrikesministern tar avstånd från judeförföljelserna i Polen.

Utskottet kunde också mer bestämt

än genom allmänna hänvisningar till FN-deklARATIONER ha uttryckt som sin mening att judar som vill lämna Sovjet bör ha rätt att göra så. Ett sådant ställningstagande gjordes av en av kamrarna i det holländska parlamentet för några månader sedan. Samma uppfattning i klara och bestämda ordalag uttryckte presidenten för det schweiziska parlamentet på partiledarnas vägnar samma månad.

Ändå är utskottets hänvisning till Förenta nationerna av värde. I den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, som generalförsamlingen antog 1948, stadgas att var och en har rätt att lämna varje land, inbegripet sitt eget. Och i den konvention om medborgerliga och politiska rättigheter som generalförsamlingen beslutade om 1966 inskräper man i den tolfte paragrafen just rätten att lämna sitt eget land, om inte den nationella säkerheten, hälsovärden och annat liknande lägger hinder i vägen.

Den rätten har inte judarna i Sovjetunionen. Många, många av dem vill lämna landet och resa till Israel. Tiotusentals har ansökt om att få emigrera. Men den överväldigande majoriteten får avslag. Nu når oss allt fler brev från judar i Sovjet, som beskriver det hårdnande förtrycket och hur de i strid med givna löften inte får återförenas med släktingar i andra länder.

Jag fick för några veckor sedan tillgång till ett sådant brev från nio familjer, sammanlagt 24 personer, i Leningrad. De hade beslutat att under offentliggörande av sina namn och adresser vädja till FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna att få lämna Sovjetunionen. De vill leva i Israel med sina släktingar, d. v. s. med dem som inte dödades av nazisterna utan lyckades ta sig till Mellersta Östern. De vill utöva judisk kultur och judisk religion — det är svårt i Sovjetunionen. De är av olika ålder och tillhör skilda yrkesgrupper. De har varit lojala medborga-

Antisemitismen och förföljelser mot kristna

re i Sovjetunionen. Men deras ansökningar om att få resa till Israel avslås eller lämnas utan åtgärd.

Det var innehållet i det brev som jag sände vidare till FN-kommissionen för de mänskliga rättigheterna. Många liknande vädjanden har nått oss under de senaste månaderna. Mycket tyder på att den antijudiska kampanjen i Sovjet nu fortsätter att skärpas liksom den gjort under perioden efter sexdagarskriget i juni 1967. I mars i år kunde man i Pravda läsa att det var »sionisterna» som medverkade i tyskarnas massmord på judar i Babij Jaar i Kiev. »Tragedin i Babij», sade man i det sovjetiska partiorganet, »förblir inte bara ett monument över hitlerismens kannibalism, utan också en oförglömlig skamfläck för deras medbrottslingar och lärjungar — sionisterna.» Sådana uttalanden, och de är många, nära nog fulländar de antisemitiska teorierna. Det är alltså judarna som själva dödar judar. Ansvar för den största katastrofen i det judiska folkets historia läggs på det judiska folket självt. Och i förlängningen av sådana nästan sjukliga fantasier ligger anklagelsen att det är »sionisterna» som i dag är bärare av den nazistiska viljan till folkutrotning. Nazismen besegrades men sionismen finns kvar.

Att en stor del av judarna i Sovjetunionen vill lämna sitt land är därför ingenting att förundra sig över. Att så många öppet visar detta avslöjar förföljelseernas hårdhet och omfattning. Självt upplever jag en stor medkänsla och en gränslös beundran för de människor som sett så mycket av 1900-talets största förbrytelser och som nu åter finner hur vidskepelsen nyttjas som politiskt vapen mot dem men som ändå med sådant mod och sådan värdighet står upp för sin tro, sin rätt och sin framtid.

Att sprida information om judarna i Sovjet är därför, jag upprepar det, något vi måste göra *först och främst* för

deras skull — men *också* för vår egen. Det är alltid lätt att fly till det jag kallat »illusionen genom förhoppning», tron att faran är över, att antisemitismen visserligen finns kvar på sina ställen men knappast har kraft att åter breda ut sig. Det fanns de som trodde så på 1920-talet, och vi får inte göra samma misstag. Jag varnar inte för en ny nazism, men jag varnar för en utvecklingstro som gör kampen mot antisemitismen till något perifert och nästan förflutet.

Jag började med de tre illusionerna om antisemitismen — förhoppningens, förträngningens och förfalskningens illusioner. Får jag sammanfatta med en fjärde risk som vi kanske löper. Demokrati är, bland mycket annat, respekt för den enskilda människan, hans eller hennes tro, åsikter, individuella egenskaper och ambitioner. Den respekten kan sägas vara kärnan i demokratin. Från den härleder vi kraven på medborgerliga friheter och allmän och lika rösträtt. Om den kärnan i demokratin angrips och ifrågasätts är hela vårt styrelseskick i fara. Varje rörelse och tanke som kränker den enskildes integritet och i dess ställe sätter gruppfordomar och hets mot utpekade kollektiv måste därför med särskild skärpa bekämpas i debatten och i internationell opinionsbildning. Och just antisemitismen är den klassiska formen för en grupphets, där anklagelserna är särskilt farliga genom att de ofta antyds och suggereras fram i ordsammanställningar, misstänklighöranden och paralleller.

Den risk vi löper är med andra ord att vi inte tillräckligt ofta knyter ihop farorna för en pågående, uppblussande eller latent antisemitism med det hot mot demokratin som de utgör. Judarna i Sovjet lever visserligen i en icke-demokratisk stat, det är riktigt, men diskrimineringen av judarna där blir ett slags *extra* förtryck i stor skala och ett *ytterligare* hinder för en framtida li-

Antisemitismen och förföljelser mot kristna

beralisering. Var helst gruppfördomar får fäste så förråar de människors och nationers handlande. Och kan vi därför göra något för judarna i Sovjet är det vår plikt som medmänniskor och demokrater att göra det.

I detta anförande instämde herrar *Burenstam Linder* (m), *Ullsten* (fp), *Romanus* (fp), *Berndtsson* (fp) och *Aberg* (fp), fru *Frænkel* (fp), herr *Sellgren* (fp), fru *Anér* (fp) samt herr *Carlshamre* (m).

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag ber också att få instämma i vad som här yttrats av herr Ahlmark.

Här ligger nu riksdagens svar, dess uttalande i ett par allvarliga frågor, men man talar i viss mån om något annat. Kommunism i maktställning har visat sig innebära förtryck. Kommunismen talar om demokrati men formar alltid staten till diktatur. De som tänker på ett annat sätt än ledningen tystas eller likvideras. Vi lever ännu i en demokrati. Vi kan glädjas över det — och vi skall undvika att lägga oss i andra staters styrelse och andra folks inre angelägenheter och tacksamt hålla oss på vårt hörn och berömma vår frihet och vår solidaritet. Är det inte så?

För min del tror jag att vi måste låta folken i princip själva bestämma om det skall bli en ändring av regimen eller förhållandena i ett land. Jag vill inte gå in och ordna revolter eller gerillastrider i andra länder. Inte heller tror jag att vi alltid förbättrar saken genom att skrika eller demonstrera eller ordna protestmöten.

Varför skrev vi då motionen om avståndstagande från förföljelserna mot de kristna i Sovjetunionen och i andra diktaturstater? Jag har mött den frågan några gånger och skall försöka besvara den.

Låt mig först förklara att vi inte hyser agg eller motvilja mot de folk det är fråga om. Vi menar inte att vi svens-

kar eller vi i Norden är bättre människor. Vår protest är mot kommunismen när den utövar makt och våld mot olik-tänkande. En man vid namn Rikard Wurmbbrand, som sluppit loss från ohyggliga fångenskapsår i den värld där tortyren är ett uppskattat medel i de makthavandes hand, skrev efter sin ankomst till västerlandet: »Jag fördömer kommunismen för att jag älskar kommunisterna.»

Kärleken till de människor som fallit offer för kommunismen och särskilt till dem som mist sina mänskliga rättigheter för att de råkar bo i dessa länder och för att de tror på Gud eller för att de råkar vara judar kan inte alltid stillatigande höra om martyriet och tråldomen som drabbar så många människor i dessa länder. Det finns alltför medmänsklighet. Det finns mänsklighet ännu bland oss, fastän brutalitet och bestialitet brett ut sig i världen, ty vad är det som händer just nu just i vår värld bland våra samtida? Människor sitter fängslade för sin tros skull. Några av dem har skrivit till FN och åberopat förklaringen om de mänskliga rättigheterna från år 1948 och generalförsamlingens konvention år 1966 om de medborgerliga och politiska rättigheterna utan att få något egentligt svar, utan att något gjorts på allvar. De har också skrivit till den internationella juristkommissionen utan resultat. De har fått ett svar, men ingenting har skett.

Vad är det då som sker? Under fem årtionden har den ideologi som berömmar sig av att vara världs befriaren i europeiska och asiatiska länder likviderat många människor — jag har uppskattat de förföljda till minst en miljon om året under dessa 50 år. Jag har sedan ungdomen läst och följt med vad som sker med de kristna och med judarna i de s. k. socialistiska länderna. Men den norske prästen Nils Jakob Tønnessen uppger i sin bok »Vår tids martyrer» som utkom i Norge 1969, att kunniga och erfarna män uppskattar antalet

Antisemitismen och förföljelser mot kristna

dräpta till minst tio miljoner under femtio år. Medan vi levat här i vår frihet har dessa våra samtida, våra medmänniskor dödats. Och om summan av de dödade uppgår till ett åttasiffrigt tal, som Tönnesen säger, så kan man givetvis tiodubbla den siffran, om man vill ange hur många som plågats på annat sätt, som fängslats, förvisats, berövats frihet och egendom eller mist anhöriga, fått hugg och slag. Det är alltför fasansfullt att tala om, åtminstone i ett parlament! Men vad skall det då inte vara för dem som drabbats av detta?

Det finns så mycket lögnery som har utspritts om dessa kristna. Man påstår att det inte är för sin kristna tro som de är förföljda. Jag har här ett klipp ur Dagens Nyheter för något mer än ett år sedan med rubriken »Rysk förföljelse. Sovjets evangeliikristna spridare av religiöst gift.» Det är alltså anklagelsen. Alla som närmare lärt känna dessa människor vet ju, att detta också är lögnery, liksom man ljuger om judarna.

Nu har alltså utrikesutskottets utlåtande nr 5 kommit. En del sägs, men jag tycker som sagt, att man talar om någonting annat. I utlåtandet redovisas vad man försökt göra på sina håll i den fria världen. Vi får veta att sedan några år tillbaka i FN diskuterats ett förslag till en konvention »rörande eliminering av alla former av religiös ofördragsamhet», som avser att i detalj reglera denna fråga. Och så står det att Sverige har stött det förslaget. Det är bra. Och utskottet har därmed besvarat motionerna.

Om jag nu får tala riktigt fritt — och jag vågar väl göra det, eftersom det är så sent och ingen behöver vänta på någon votering — skulle jag vilja säga följande, fastän det tar tid. Vi som är motionärer tror, att om Sveriges riksdag skrev en rad till, skulle det ha sin betydelse. Jag har för min del tänkt så här. Riksdagen består av mer än 380 människor som alla är kristna och som

nästan alla hör till svenska kyrkan. De är alltså i tron bröder till martyrerna. Säkert vill de alla i humanitetens namn protestera. De vill mänsklighet! De håller på medmänsklighet! Men låt mig tillägga att ännu starkare är den mänskliga gemenskap som tillika är gudomlig, nämligen det kristna broderskapet. Och de 380 bröderna i den kristna kyrkan som fått den hedrande och ansvarsfulla kallelsen att vara svensk riksdagsman och som alla torde inse, att kristendomen är demokratins grundval och den sanna frihetens och den äkta solidaritetens moder, skulle i dag genom ett riksdagsbeslut kunna tala så klart och högt att de hördes i länderna bakom järnridån. Detta var mina privata funderingar som medmotionärerna kanske inte helt gillar.

Utskottet påminner om en interpellation från vårt håll för drygt två år sedan, varvid utrikesministern yttrade att vi inte kan annat än fördöma alla former av förföljelse mot oliktankande i vilket land det än sker. Det var bra sagt. »I vilket land det än sker», sade han. Han lovade också stöd åt goda strävanden för att åstadkomma skydd mot förföljelse. Får jag då fråga i dag: Har det skett något från svensk sida under dessa år och är det något som skall äga rum? Jag kanske vågar nämna att vår statsminister enligt uppgift snart skall resa till en av de stora diktaturstaterna. Kanske är det meningen att han inte bara skall skaka hand med dess ledare, som krossat många demokratier såsom Estland, Lettland, Litauen och nu senast Tjeckoslovakien, utan att han skall säga att han exempelvis som före detta kyrkominister i frihetens stamort på jorden vill kräva de fängslade kristnas frigivelse. Jag skulle gärna skicka med en hälsning.

Och så förbryllar det mig, liksom också herr Ahlmark, att man nu plötsligt kommer ihåg södra Afrika och Portugals kolonier. Är det för att det är så långt dig och för att det är så lätt att

Antisemitismen och förföljelser mot kristna

protestera mot apartheid? Till de gravar på den baltiska kusten på andra sidan Östersjön, där så många begravts levande för att de trott på Herren Jesus, är det så nära. När utrikesministern nämner Hitlertidens massakrer har han allas vårt medhåll, men jag menar att Stalin dräpte mångdubbelt fler människor än Hitler, den man vars skrikande radiotal jag i min ungdom och många med mig stundom åhörde i fasa och sorg över människans förnedring.

Utskottet förutsätter »att regeringen även i fortsättningen kommer att följa dessa frågor med uppmärksamhet — — —.» Ja, det tror och hoppas vi. Men i motionerna I: 534 och II: 626 har inte i första hand krävts ytterligare åtgärder av regeringen ensam. Motionärerna har hemställt att »riksdagen måtte uttala sitt avståndstagande från kristendomsförföljelserna i Sovjetunionen och andra diktaturländer». Det vore ytterst värdefullt om detta kunde ske på ett tydligare sätt.

Jag har frågat dem som känner de kristnas ställning bakom järnridån i dag om vår manifestation av medkänsla och våra yrkanden kunde skada de kristna. Man har svarat mig att så inte är fallet. Tvärtom är det så att den fria världens aktioner och vädjanden kan åstadkomma förbättringar.

I detta anförande instämde herrar *Börjesson* i Falköping (cp), *Magnusson* i Borås (m), *Eriksson* i Bäckmora (cp), *Sellgren* (fp) och *Nelander* (fp).

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Det är en mycket allvarlig fråga vi nu diskuterar, och jag hoppas därför att kammarens ledamöter ursäktar att jag tar ytterligare några minuter av deras tid i anspråk.

Jag kan instämma i vad som tidigare sagts i båda de aktuella frågorna. Jag tillhör motionärerna i frågan om de kristnas ställning i öststaterna. Herr Tore Nilsson har nämnt Richard Wurm-

brand, och jag tänkte till kammarens protokoll läsa in några korta passusar ur en av dennes böcker, vilkens titel är »Torterad för Kristi skull». Den är utgiven på förlaget Evangeliipress i Örebro. Richard Wurmbrand, som själv har upplevt de kristnas förhållanden i framför allt Rumänien, är luthersk pastor. Han har tillbringat 14 år i kommunistiskt fängelse, och han har därvid i Rumänien utsatts för tortyr. I sin bok har han lämnat en ingående beskrivning av hur denna tortyr går till. Det är ruskiga exempel, som inte på något sätt står efter nazisternas dåd.

Både Richard Wurmbrand och hans hustru fängslades. Han nämner att hans son fick ströva omkring på gatorna efter att ha blivit lämnad ensam med både far och mor i fängelse. Det ansågs vara ett brott att hjälpa de kristna martyrernas familjer. Två kvinnor som hjälpte pojken arresterades efteråt och fick så hård prygel att de fortfarande efter 15 år är invalider. En dam som riskerade livet genom att ta sonen, Mihai, till sitt hem dömdes till åtta års fängelse för brottet att ha hjälpt de fängslades familjer. Alla hennes tänder sparkades ut och hon kommer aldrig att kunna arbeta mer. Hon är krympling för livet.

Det redovisas också andra ruskiga tortyrexempel. Han tar upp ett fall med en namngiven pastor, som torterades med glödande järnstänger och med knivar. Han blev pryglad och sedan utsatt för utsultna rättor i cellen, vilka fördes in genom ett kraftigt rör. Han kunde inte sova, ty han måste försvara sig hela tiden. Om han vilade sig ett ögonblick, blev han angripen av rättorna. Han tvingades stå i två veckor, men han uthärdade ståndaktigt. Till slut förde man dit hans 14-årige son och piskade honom till döds inför faderns ögon.

Han talar också om hur kristna bands fast vid kors under fyra dygn. Korsen lades sedan ned på golvet, och hundratals fångar måste uträta sina fysiska

Antisemitismen och förföljelser mot kristna

behov över ansiktet och kroppen på de korsfästa människorna. Sedan restes korsen upp, och kommunisterna gycklade och hånade: »Titta på er Kristus, så vacker han är!»!

Det finns ingen anledning att betvivla dessa händelser då de har återgivits av en person som verkligen upplevt dem. Han skriver också om att Sovjetpressen rapporterar om en våg av massarresteringar och rättegångar. På en plats inspärrades 82 kristna på sinnessjukhus. 24 av dem dog efter några få dagar »på grund av för långa böner», som det sades.

Det värsta lidande som kan tillfogas de kristna är, säger han, att det uppdragas att de lär sina barn tro på Kristus. Då tar man barnen från dem för all framtid, och besök av barnen förvägras dem.

Ja, det här är vittnesbörd av Richard Wurmbbrand, som har suttit 14 år i rumänska fängelser. Det finns också nya rapporter om hur det går till i dagens läge. Det har på vissa håll möjligen blivit lättnader, men det är svårt att säga i vilken omfattning.

En polsk evangelist säger att folk är rädda som rådjur när det blir tal om Bibeln. Man måste smyga med sin tro i Polen, ty trycket från de styrande är tungt. Man törs inte närma sig en person förrän man vet vem han är och att han inte är en angivare.

I Sovjet fortsätter den underjordiska kristna kyrkan att arbeta. Mötesledarna får dryga böter om de anordnar kristna sammankomster. De åtalas för olovligt religionsutövande. Många får fängelse, men verksamheten fortsätter.

Helt nyligen har det blivit känt att 40 katolska präster i Litauen har protesterat mot att den teologiska utbildningen har skurits ned, att bara ett fåtal nya präster tillsattes, att biskopar deporteras utan att brott har konstaterats och att ungdomar som har gift sig kyrkligt har fräntagits sin mark. Det talas även om att det i Sovjet har förekom-

mit nya rättegångar med upp till fem års fängelse för dem som undervisat barn och ungdom i kristen tro.

Man kan fråga sig varför man har så lätt att tala om andra saker, egentligen vad som helst, men så svårt att tala om dessa frågor, om förföljelserna i Öststaterna. Om en ishockeyspelare t. ex. blir lätt skadad — han kan vricka en fot eller en hand — skrivs det sida upp och sida ner i pressen, men om tusentals människor försmäktar bakom fängelsemurar några få mil från vårt lands gränser, bara därför att de är kristna, har man väldigt svårt att säga någonting om det.

Jag tycker att det är egendomligt.

Utskottet har skrivit ganska positivt om dessa motioner, men jag vill instämma i vad herr Ahlmark sade att man borde ha uttryckt sig mera bestämt. Det skulle inte skada med svenska initiativ i dessa frågor. Jag tycker att det finns all anledning för statsminister Palme att ta upp dessa allvarliga frågor med respektive regeringsrepresentanter vid sina besök i öststaterna.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Mänsklighetens historia visar otaliga exempel på grymhet och förföljelser mot enskilda och grupper. Trots vår tids stora kunnande på många områden kan även vi i våra dagar visa fruktansvärda händelser. Jag tror att det är Eyvind Johnson som någonstans har sagt att vår tids barn bör inte förhäva sig, vi som inte kommit längre än till atombomben.

Utrikesutskottet har emellertid, herr talman, knappast anledning att skildra alla dessa grymheter i sitt utlåtande. De tre talare som delvis har kritiserat utskottets utlåtande har valt metoden att ingående berätta om grymheter som vi i vår tid upplever. Herr Ahlmark valde metoden att berätta ganska mycket ur antisemitismens historia. Jag har ingen invändning att göra mot den skildringen. Såvitt jag kan bedöma är

det en riktig skildring. Jag saknar också anledning att kritisera de båda övriga ärade ledamöter som har uttalat avsky för vad som händer när människor — enskilda eller i grupp — utsätts för förföljelse.

Utrikesutskottet tvekar inte i sitt mycket bestämda fastslående av den ställning som Sveriges regering och riksdag upprepade gånger har tagit, och jag vill för kammarens protokolls skull bara läsa in några rader, citat av utrikesministerns interpellationssvar i andra kammaren hösten 1967, då han säger: »Vi kan inte annat än fördöma alla former av förföljelse mot oliktankande, i vilket land det än sker, och vi har därför stött strävandena att genom internationella åtgärder åstadkomma ett skydd mot sådana förföljelser. Vi kommer att även i fortsättningen stödja dessa strävanden.»

Herr talman! Ärade kammarledamöter! Utrikesutskottet vill genom sin hänvisning till detta utrikesministerns uttalande slå fast att de principer, som uttrycks i Förenta nationernas förklaring om de mänskliga rättigheterna och Europarådets konvention med samma ärende, gäller i dag, och i vår svenska utrikespolitik kommer vi framöver alltid att följa dessa. Med hänvisning till vad utskottet har anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utrikesutskottets hemställan i dess utlåtande nr 5.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 28

På hemställan av herr andre vice talman beslöt kammaren, att statsutskottets utlåtande nr 49 skulle uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 29

Interpellation ang. höjningen av vissa eltaxor, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr FRANZÉN i Träkumla (cp), som yttrade:

Herr talman! I det rådande bekymmersamma läget för elkraftförsörjningen har statens vattenfallsverk meddelat att den oundvikliga fördyringen av råkraftproduktionen inte kommer att medföra någon höjning av eltaxorna inom Vattenfalls distributionsområden. Anledningen härtill anses vara att den svåra situationen som råder inom eldistributionen trots allt bedöms vara av övergående natur och att sålunda de tillfälliga kostnadsökningarna bör bäras av kraftdistributörerna.

Mot denna bakgrund kan det finnas anledning att uppmärksamma de betydande taxehöjningar som enskilda kraftföretag genomfört under senare tid. På Gotland har t. ex. de fasta avgifterna höjts med 55 procent för mindre jordbruk och andra småförbrukare. För medelstora jordbruk är höjningen 44 procent, och för större gårdar och mindre industriföretag höjs de fasta avgifterna med 65 procent. För storförbrukare med s. k. effekttariff kan ett uttag utöver en viss nivå medföra prishöjningar med upp till 50 procent beroende på ändrade debiteringsnormer.

Dessa starkt ökade kostnader för den elektriska energin kommer att bli en mycket besvärande belastning för det gotländska näringslivet som redan före dessa taxehöjningar arbetar i ett ekonomiskt kärvt klimat. Under de senaste månaderna har Gotlands kraftverk producerat ström för leverans till fastlandet via Gotlandskabeln. Detta bör ha varit till fördel för Gotlands kraftverk, eftersom man därigenom kunnat avsätta en del av det energiöverskott som uppstår vid full produktion på Gotland. Gotlandskabeln har emellertid inte en kapacitet som tillåter överföring av hela den överkapacitet som finns på Got-

Utsträckt motionstid

land. Om så hade varit fallet är det möjligt att taxehöjningarna på Gotland hade kunnat begränsas. Gotlandskabeln har vid det här laget varit i bruk i över 15 år, och det kan ifrågasättas om dess kapacitet motsvarar dagens krav.

Med stöd av vad som här anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för industridepartementet få ställa följande frågor:

1. Har statsrådet uppmärksammat de omfattande höjningar av eltaxorna som drabbat vissa delar av landet, bl. a. Gotland?

2. Är statsrådet villig medverka till att elkabeln mellan Gotland och fastlandet ges en kapacitet som motsvarar dagens behov?

Denna anhållan bordlades.

§ 30

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från första lagutskottet:

nr 122, i anledning av motioner om förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning;

från andra lagutskottet:

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till sjöarbets-tidslag, jämte motioner i ämnet; samt

från jordbruksutskottet:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på driftbudgeten för budgetåret 1970/71 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1970/71 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte motioner; och

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående Främjande i allmän-

het av fiskerinäringen för budgetåret 1970/71 jämte motioner.

§ 31

Anmälades följande motioner:

nr 1285, av herr *Boo m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75, med förslag om den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten, m. m., och

nr 1286, av fru *Lindberg m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75.

Dessa motioner bordlades.

§ 32

Utsträckt motionstid

Ordet lämnades på begäran till

Herr **AHLMARK** (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 57 med förslag till lag om otillbörlig marknadsföring, m. m., måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till det sammanträde som infaller näst efter 15 dagar från det propositionen kom kammaren till handa, d. v. s. första plenum efter lördagen den 18 innevarande april.

Denna hemställan bifölls.

§ 33

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:

herr *Glimnér* (cp), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående bristen på kyrkomusiker,

herr *Jonasson* (cp), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående rotvältor i stormfäld skog,

herr *Stridsman* (cp), till herr statsrå-

det och chefen för industridepartementet angående eventuell reglering av Kalixälven, och

fru *Sundberg* (m), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående tidpunkten för framläggande av ytterligare förslag i anledning av betänkandet »Ett renare samhälle».

§ 34

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 19.02.

In fidem
Sune K. Johansson